

บทที่ 4

การรับรู้และตีความเศรษฐกิจพอเพียงและการนำไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน

การศึกษาการรับรู้และตีความเศรษฐกิจพอเพียงในมโนทัศน์ของชาวอีสานครั้งนี้ พบว่า ชาวอีสานในชุมชนแต่ละแห่ง ที่ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม มีการรับรู้และตีความเศรษฐกิจพอเพียงในแนวทางต่าง ๆ อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะการนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน พบว่ามีลักษณะที่น่าสนใจมาก เพื่อให้เห็นถึงลักษณะดังกล่าวผู้วิจัยได้จัดกลุ่มข้อมูลที่รวบรวมได้ ดังนี้

1. บริบทชุมชน
2. การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอีสาน
3. การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไปใช้ในการดำรงชีวิต

1. บริบทชุมชน

บริบทชุมชน (Context) หมายถึง สภาพแวดล้อมและเงื่อนไขต่างๆ ที่รายล้อมเหตุการณ์หนึ่ง เรื่องหนึ่ง ประเด็นหนึ่ง ในชุมชนนั้น ๆ ในหัวข้อนี้ผู้วิจัยจะกล่าวถึงบริบทชุมชนทั้ง 8 หมู่บ้าน ที่ผู้วิจัย ได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน ผู้วิจัยจึงจัดลำดับการนำเสนอ ข้อมูล ดังนี้

1.1 ชุมชนลับแล : เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนชายขอบ

1.1.1 ที่ตั้งและภูมิศาสตร์

ชุมชน “ลับแล” ตั้งอยู่เขตเทศบาลเมืองวารินชำราบ อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมืองอุบลราชธานีประมาณ 2 กิโลเมตร มีพื้นที่ติดกับ สถานีรถไฟ อำเภอวารินชำราบ โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ กุดปลาขาว
ทิศใต้	ติดกับ บ้านแหลมทอง
ทิศตะวันออก	ติดกับ สถานีรถไฟและเทศบาลเมืองวารินชำราบ
ทิศตะวันตก	ติดกับ บ้านกุดเป่ง

ส่วนลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชุมชนลับแลส่วนใหญ่จะมีพื้นที่ลาดชันลงไปสู่แม่น้ำ เนื่องจากเป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ จึงทำให้ชาวบ้านปลูกบ้านในลักษณะลาดชันตามพื้นที่และชนิดดิน ลักษณะของที่ดินเป็นเนินสูงแต่บ้านเป็นที่ลาดต่ำคล้ายกับเมืองลับแล

1.1.2 ประชากรและการประกอบอาชีพ

จำนวนครัวเรือน 366 ครัวเรือน ประชากร 1,479 คน แบ่งเป็นเพศชาย 606 คน เพศหญิง 873 คน อายุระหว่าง 0-18 ปี 459 คน อายุระหว่าง 18-25 ปี 300 คน อายุระหว่าง 26-59 ปี 600 คน อายุ 60 ปีขึ้นไป 120 คน รายได้เฉลี่ย 12,600 บาทต่อปี

ความสัมพันธ์ด้านเศรษฐกิจในชุมชนก่อนปี พ.ศ. 2540 พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป เช่น แบกหาม รับจ้างเชี่ยผักส่งในตลาด ขายผักในตลาด ขายกล้วยเดี่ยว ถีบสามล้อ ขับรถม้า ปัจจัยของการอพยพเข้ามาจากเนื่องจาก พื้นที่หลายเชื้อชาติเพื่อเข้ามาทำมาหากิน แต่ความเป็นอยู่ของชาวบ้านในช่วงนั้นเป็นไปแบบเรียบง่าย ไม่เคียดร้อน ไม่แย่งกันทำมาหากิน ปริมาณชาวบ้านอพยพเข้ามาในหมู่บ้านยังมีจำนวนน้อย เป็นคนยากจน ไม่ได้เรียนหนังสือ ไม่ได้ซื้อที่ดิน อพยพตามเครือญาติ “อพยพเข้ามาปี พ.ศ. 2490 ในหมู่บ้านลับแลครั้งแรกคือ พ่อใหญ่เพ็ง ยายหอม ท้าวอานนท์” (สุปราณี คงเรืองแสง, สัมภาษณ์) จำนวนครัวเรือนทั้งหมดยังไม่ถึง 50 หลังคาเรือน มีไฟฟ้าใช้เป็นส่วน ไม่มีน้ำประปา ถนนหนทางยังเป็นลูกรัง มีรถม้า รถสามล้อถีบเป็นการคมนาคมขนส่ง ระบบสาธารณสุขไม่ครอบคลุมถึง ชาวบ้านต่างพึ่งพาอาศัยกัน จึงทำให้มีความสัมพันธ์ด้วยการเกื้อกูลในด้านอาหารและที่อยู่อาศัย

พื้นที่ของชุมชนอยู่ติดกับสถานีรถไฟมีการขนถ่ายสินค้าอยู่เป็นประจำ มีโกดังเก็บสินค้าของรถไฟสำหรับเก็บสินค้ารอการขนย้ายเข้าไปกรุงเทพฯ จึงทำให้ชาวบ้านได้เข้าไปทำงานเป็นกรรมกรแบกหามขนย้ายสินค้าเข้าโกดัง และขนขึ้นตู้โบกี้รถไฟ ดังคำกล่าว “มาที่แรกถีบสามล้อก่อนสมัยรุ่งอยู่สนามบินจึงเปลี่ยนมาเข้าแบกหามอยู่รถไฟ เอาข้าวใส่ตู้” (บรรณ โทณสัน, สัมภาษณ์)

การเข้าครอบครองที่ดินของชาวบ้านจัดการโดยภาครัฐในฐานะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดิน เจ้าหน้าที่ของรถไฟจัดเก็บค่าเช่าที่ดินในตารางเมตรละ 7 บาท ชาวบ้านทุกคนจะไม่มีสิทธิ์ครอบครองเป็นกรรมสิทธิ์โดยสมบูรณ์ เพราะฉะนั้นการถือครองที่ดินทำกินจึงทำได้เฉพาะปลูกบ้าน ปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคเท่านั้น จะไม่อนุญาตให้ชาวบ้านปลูกบ้านแบบถาวร แต่ถ้าจะปลูกเป็นเพิงพักชั่วคราวสามารถรื้อทิ้งได้ จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2510 จึงได้อนุญาตปลูกบ้านแบบถาวรซึ่งทางรถไฟเห็นว่าเป็นหมู่บ้านและประชาชนอยู่กันหนาแน่นแล้ว ส่วนชาวบ้านที่อพยพมาอยู่ที่หลังก็จะให้จ่ายค่าครอบครองที่ดินให้กับคนที่อยู่ก่อน แต่ทราบว่าภายหลังรถไฟต้องเข้ามาจัดระเบียบค่าเช่าใหม่โดยคิดจาก ตารางเมตรละ 7 บาทเป็นระยะเวลาหลายปี

“เช่าที่ดินของรถไฟก็ยังคงกลัวรถไฟเข้ามาไล่ที่ จึงมีข้อเสนอว่าให้เช่าทั้งแปลง ตารางเมตรละ 7 บาทต่อปี ให้เช่า เต็มพื้นที่ของหมู่บ้าน” (ทองสาย เดชทะสอน, สัมภาษณ์)

ช่วงระยะต่อมาหลังปี พ.ศ. 2540 ความสัมพันธ์ในหมู่บ้านลับแลยังไม่มีการเปลี่ยนไป กล่าวคือ ลักษณะของการประกอบอาชีพส่วนใหญ่ ยังประกอบอาชีพรับจ้างและใช้แรงงานเป็นหลัก เมื่อก้าวเข้ามาสู่ยุคทุนนิยมและโลกาภิวัตน์ ชุมชนลับแล แม้จะยึดอาชีพรับจ้างเป็นส่วนใหญ่ แต่อาชีพรับจ้างก็มีหลากหลายขึ้น เวลาการทำงานก็มากขึ้น สมาชิกในครอบครัวก็ต้องช่วยกันทำงานมากขึ้น นับจากจำนวนประชากรที่อพยพเข้ามาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้เกิดการขยายตัวแต่ก็มีข้อจำกัดของพื้นที่ คือที่ดินจำนวนเท่าเดิมไม่สามารถรองรับจำนวนชาวบ้านที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว จึงทำให้การดำรงชีวิต เปลี่ยนไปจากเดิม วัฒนธรรมดั้งเดิมเริ่มเปลี่ยนไปตามสังคมสมัยใหม่ มีการแข่งขันในการทำมาหากิน และอัตราค่าครองชีพสูงขึ้น จากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจึงทำให้พื้นที่ชุมชนเข้าหลักเกณฑ์ของคำว่า “ชุมชนแออัด” สาเหตุดังกล่าวจึงทำให้ชาวบ้านต้องมีการปรับตัวให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนแปลงไป โดยแสวงหาอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“ถีบสามล้อมาสองปี แต่ก่อนแบกของเป็นกรรมกรเร่ง ทำงานเป็นกลุ่มแล้ว แต่คนหลายได้ผลตอบแทนน้อย คนละสองร้อยถ้าได้หลายก็สี่ร้อยบาท ผม รับจ้างแบกหามาตั้งแต่อายุ 14 ปี แต่ก็ต้องหารายได้เพิ่ม ทำงานอื่นเสริม ถีบสามล้อ เชิญผัก ออกไปรับจ้างมอเตอร์ไซค์วิน ” (ธิพัฒน์ บัวลอย, สัมภาษณ์)

สาเหตุจากความยากจนจึงทำให้ชาวบ้านต้องดิ้นรนต่อสู้ออกไปทำงานเพื่อหารายได้ชดเชยกับรายจ่ายที่มากขึ้นโดยไม่คำนึงถึงความยากง่ายในงานนั้น ไม่ได้กำหนดเวลาทำงาน เดิมการออกไปทำงานเข้ามาเย็นกลับบ้านแต่ปัจจุบันจะต้องเพิ่มเวลาในการทำงานมากขึ้น และต้องทำงานอย่างอื่นได้ด้วย ดังคำกล่าว

“บ่เคยรังเกียจทุกอาชีพที่สุจริต เฮ็ดมาหลายอาชีพ อาชีพรับจ้างเฮ็ด เรือนชานก็เฮ็ด พออยู่พอกิน ฟังตนเอง แต่ก่อนบ้านหลังหนึ่งมันก็ถูกหลังปักพื้น เดี่ยวนี้เปรียบกันบ่ได้มันหลายหมื่น บ่มีไฟสอนอาชีพหрок เป็นกรรมกร แบกหามที่ ทรศ. ในตู้รถไฟ เว้นจากนั้นก็ไปถีบสามล้อในตลาด” (สังเวียน สุตารักษ์, สัมภาษณ์)

ในภาวะค่าครองชีพที่สูงขึ้นจึงทำให้ชาวบ้านต้องสร้างรายได้ให้มากขึ้นโดยออกไปทำงานเสริมหรือทำงานเดิมแต่เพิ่มเวลาให้มากขึ้น ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ความสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในครัวเรือนและคนกับชุมชนลดลง ด้วยเหตุผลของเวลาว่างไม่ตรงกัน “ออกไปทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟที่ร้านอาหารในตัวเมือง ได้เดือนละ 3,500 บาท ค่าทิปต่างหาก แต่รายได้บ่งแน่นอนเราอยู่ในครอบครัวต้องหาเงินมาเพิ่ม” (วิชุดา แสงสินทร์, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ชุมชนลับแลยังมีแหล่งทรัพยากรทางธรรมชาติที่สำคัญ คือ บ่อน้ำพุ ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ชาวบ้านได้ใช้น้ำตลอดทั้งปี ตั้งอยู่กลางบ้านซึ่งชาวบ้านทุกคนร่วมกันเป็นเจ้าของ และแม่น้ำกุดปลาขาวที่ใช้เป็นแหล่งหาปลา ชาวบ้านต่างอนุรักษ์แหล่งน้ำธรรมชาตินั้นไว้เป็นอย่างดี “มีบ่อน้ำใช้ร่วมกันในหมู่บ้าน มีมาแต่เก่าน้ำก็สะอาด ใช้มานานหลายปีแล้ว แต่แม่น้ำกุดปลาขาวมีสำหรับหาปลา กับริดน้ำผัก แต่มันตื่นคิดว่าลึซุดเป็นคลองให้ลึกเพื่อใช้ในการเพาะปลูก” (วิระชัย อุ่นใจ, สัมภาษณ์)

ในอดีตการประกอบอาชีพของชาวลับแลมีลักษณะการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน จึงทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ระยะต่อมาเมื่อชุมชนเริ่มหนาแน่นขึ้น มีผู้คนมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ก็ตามมาในหมู่บ้านก็เริ่มมีปัญหาสลับซับซ้อนมากขึ้น โดยเฉพาะการคัดเลือกคนเข้าทำงานร่วมจะต้องแบ่งค่าแรงงานให้เท่ากัน ความยุติธรรมของนายจ้างได้ปรับค่าจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นให้เท่ากับค่าครองชีพที่สูงขึ้นเช่นกัน อำนาจของนายจ้างมาจากการกำหนดราคาค่าจ้าง รวมไปถึงการขึ้นราคาค่าจ้างแรงงานที่เป็นตัวเงินความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างจึงเป็นไปด้วยความเอื้ออาทรเพราะไม่ถูกเอาเปรียบอัตราค่าแรงงาน ดังคำกล่าวที่ว่า

“แบกข้าว แบกปูน คนกำหนดราคาคือเสมียนรถไฟ ผู้ละ 150 บาท ถ้าแบกกันหลายคนก็ต้องแบ่งปันกันให้เท่ากัน ค่าแบกข้าวเราไม่ได้กำหนด แต่ค่าจ้างก็ได้สูงขึ้น ไม่ถูกเอาเปรียบ” (บรรณ โทณสัน, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการประกอบอาชีพของคนในชุมชนเป็นไปในลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัย ระหว่างลูกจ้างกับลูกจ้าง และระหว่างนายจ้างกับลูกจ้าง ตลอดจนครอบครัวชุมชนด้วย ในระยะต่อมาเมื่อความเจริญเติบโตของชุมชนจนทำให้เกิดสังคมสมัยใหม่ที่สังคมดั้งเดิมจึงทำให้เปลี่ยนแปลงไปตามโครงสร้างทุนนิยมโลกาภิวัตน์ชุมชนต้องกลายเป็นชุมชนเมือง ทำให้ความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น ในระบบทุนนิยมเป็นการเปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิต

ทุกอย่างจากที่ดิน แรงงาน และทุน ให้กลายเป็นสินค้า ส่วนชาวบ้านล้มเหลว การเปลี่ยนแปลงไปในรูปของการทำอาชีพเสริม แต่ชาวบ้านไม่ได้เปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิตจากที่ดินและแรงงาน เพราะว่าแรงงานต้องแลกเป็นตัวเงิน ส่วนการลงทุนก็คือความสามารถที่ใช้แรงงานได้ไม่ได้เกี่ยวข้องกับที่ดินที่เป็นปัจจัยการผลิต เพราะฉะนั้นชาวบ้านจึงใช้ทุนทางสังคมที่ตนเองมีอยู่คือทุนทรัพยากรมนุษย์ซึ่งมีความสามารถในการทำมาหากิน ทำงานได้หลากหลายอาชีพ เพื่อแลกกับเงินเพื่อนำมาใช้จ่ายในครัวเรือน แต่การเข้าถึงทรัพยากรของชุมชนได้ยากเพราะว่าชุมชนมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น วิถีชีวิตของชาวบ้านต้องดิ้นรนแสวงหาความอยู่รอดด้วยวิธีที่แตกต่างกัน เช่น รับจ้างทั่วไปไม่ละเว้นแม้แต่แรงงานที่เป็นผู้หญิงที่ต้องออกไปรับจ้างเป็นพนักงานทำงานกลางคืนเพื่อนำรายได้มาจุนเจือครอบครัว ดังคำกล่าว

“ทุกวันค่าแรงเดี่ยวนี้อุ่นกระสอบละบาท ข้าวหลายก็ได้ส่วนแบ่งหลาย ข้าวน้อยก็ได้ส่วนแบ่งน้อย ถ้ามีรถบรรทุกข้าวสารเข้ามา 6 พวง ได้วันละ 500-600 บาท ทุกมีอันนี้ได้ค่าแรงมากขึ้น ค่าแรงเจ้านายเป็นผู้จ้าง ส่วนเราก็ทำงานอย่างเดียว” (สุริยะ ธาณี, สัมภาษณ์)

1.2 ชุมชนคูสว่าง : เศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนเลี้ยงปลาในกระชัง

1.2.1 ที่ตั้งและภูมิศาสตร์

บ้านคูสว่างเดิมเรียกว่า “บ้านยาง” ลักษณะของภูมิประเทศโดยรอบหมู่บ้านสูงๆ ต่ำๆ ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำมูลทอดยาวไปตามสายน้ำ พื้นที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่ายาง การทำมาหากินก็ง่าย มีปลาชุกชุม “สมัยโบราณเป็นป่ายาง ไม่มีบ้านคนพื้นที่เป็นบ่อนเลี้ยงควาย ไม่มีโรงเรียน เมื่อถึงเวลาทำนาก็ตามหาควายเอง ในหมู่บ้านมีป่ายางหลายคนก็อยากมาตั้งบ้าน มาเฮ็ดนา ออกมาจากบ้านหนองไหล คุ้มวัดสว่างในเมือง บ้านบุงกาแซว จากกุศชุม บ้านคอนสีท่าวาริมาจากอยู่กันครั้งแรก 6 ครอบครัว เพิ่มเป็น 20-30 ครัวเรือนในปี พ.ศ. 2497 บ้านคูสว่างหมายความว่าเอากกยางออกมันจึงสว่าง” (สุพิศ หมายดี, สัมภาษณ์)

หมู่บ้านตั้งอยู่ที่หมู่ 7 ตำบลหนองกิงเพล อำเภวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือและทิศตะวันออก	ติดกับ	แม่น้ำมูล
ทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านปากกุดหวาย
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านกุศชุม

ลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่ราบลุ่ม สูงๆ ต่ำๆ มีพื้นที่ทั้งหมด 5,000 ไร่ แบ่งเป็นที่อยู่อาศัย 100 ไร่ เป็นที่นาประมาณ 3,000 ไร่ นอกนั้นเป็นที่สาธารณะประโยชน์ ประชาชนส่วนมากจะตั้งบ้านเรือนอยู่ตามริมถนนในหมู่บ้านมีระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร

1.2.2 ประชากรและการประกอบอาชีพ

ประชากรทั้งหมด 189 ครัวเรือน ประชากรทั้งหมด 865 คน แบ่งเป็นเพศชาย 400 คน เพศหญิง 465 คน เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจก่อนปี พ.ศ. 2540 การอพยพเข้ามาในหมู่บ้านแบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มบ้านบุงกาแซว นำโดยคุณตาเรียน เจริญบุตร จำนวน 3 ครัวเรือน กลุ่มที่สองจากวัดสว่างอารมณ์ นำโดยนายหนู ประดับเพชร จำนวน 1 ครัวเรือน กลุ่มที่สาม หมู่บ้านหนองไหล หนองขอน นำโดยนายอุด หมายดี จำนวน 1 ครัวเรือน กลุ่มที่สี่ อพยพจาก บ้านกุดชุม จำนวน 3 ครัวเรือน ชาวบ้านอพยพเข้ามาเพื่อแสวงหาแหล่งทำกินใหม่ โดยการเข้ามาทำไร่ ทำนา ส่วนหนึ่งมาจากแรงจูงใจของความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำให้ชาวบ้านอพยพเข้ามาอาศัยและทำนาบ้านจะปลูกเป็นเพิงพักเพื่ออาศัยการทำนา ไม่ต้องเดินทางไปมาระหว่างบ้านกับที่นา ส่วนมากแล้วหน้าแล้งก็จะทำนาปลัง เพราะว่าหน้าฝนน้ำจะท่วมทำนาไม่ได้

ในปี พ.ศ. 2497 ชาวบ้านหาปลาเพื่อยังชีพ และถ้าหาปลาได้จำนวนมากก็จะแบ่งปันกันกิน ส่วนที่เหลือก็จะถนอมอาหาร ทำปลาร้า ปลาตากแห้ง และนำไปขายที่ตลาดในช่วงเวลานั้นเมื่อหาปลาได้แล้วจะต้องนำปลาไปขายเอง ไม่มีพ่อค้าในหมู่บ้านเพื่อรับซื้อปลาการเดินทางเป็นไปด้วยความลำบากเพราะหมู่บ้านอยู่ไกลจากตัวเมืองต้องใช้เวลามากในการเดินทาง ในการหาปลาชาวบ้านต้องผลิตเครื่องมือหาปลาเอง เพราะว่าในหมู่บ้านยังมีทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นวัสดุที่มีในท้องถิ่น เช่น ไม้ ชัน แต่ต้องมีทักษะและฝีมือในการผลิต แล้วจึงลงมือปฏิบัติ “ค้นมีไม้ก็นำมาเสียดองดำซีซีเอง ไม้ขอนนำผู้นั้นผู้นี้หาไม้เก่า มีลำหนึ่งพอจี่แทน เหลือเรือสองลำ ของลูกเขยลำหนึ่ง” (บุญเลิศ ดีโพธิ์กลาง, สัมภาษณ์) จะเห็นว่าเครื่องมือในการทำมาหากินของชาวบ้านมีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต ถ้าไม่มีเครื่องมือที่ผลิตเองได้จำเป็นจะต้องหาซื้อจากตลาด เช่น เบ็ด แห อวน เรือ สิ่งเหล่านี้เป็นต้นทุนในการหาปลา ชาวบ้านร่วมกันหาปลาในแม่น้ำซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ ไม่มีการกำหนดเขตแดน ชาวบ้านทุกคนสามารถหาปลาได้ทุกที่ ไม่มีการเอารัดเอาเปรียบ การหาปลาจึงหาแต่พอกินถ้าได้ปลาจำนวนมากก็ต้องนำแลกกิ่งของที่จำเป็น ดังคำกล่าวที่ว่า

“ใส่มองตามสายน้ำมูลสุดหมู่บ้านเลยไปตามลำน้ำ ไผ่ใส่มองที่ไหนก็ได้ ไม่ว่ากัน มีแต่แบ่งน้ำให้กัน หากินนำกัน หาได้ก็แบ่งกันแต่ก็หาปลาง่าย เหลือจากกินขาย บางทีก็นำไปทำปลาร้าไว้แลกก้าว” (สมพงษ์ ใจสุข, สัมภาษณ์)

จากประสบการณ์ที่ผ่านมาได้สอนให้ชาวบ้านมีความรู้สึกรักและภาคภูมิใจเกี่ยวกับอาชีพของตนมาก ความรู้สึกเช่นนี้ส่วนหนึ่งมาจากความถนัดที่เคยหาปลามาตลอดทั้งชีวิต การเป็นชาวประมงมาแต่บรรพบุรุษ แสดงให้เห็นถึงชีวิตและจิตวิญญาณระหว่างผู้คนกับสายน้ำ ก่อให้เกิดความรัก และหวงแหนธรรมชาติและทรัพยากรที่สำคัญ ตลอดจนก่อให้เกิดจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในอาชีพของตน

ระยะต่อมาประมาณช่วงปี พ.ศ. 2525 ในหมู่บ้านเริ่มมีพ่อค้าคนกลาง มารับซื้อปลาที่จับได้จากแหล่งน้ำธรรมชาติ และปลาเลี้ยง ลักษณะดังกล่าวนี้จึงก่อให้เกิด กระแสแสวงหาผลกำไรจากการค้าขายมากขึ้น จนกลายเป็นระบบทุนนิยมในชุมชนดังกล่าว ปลาที่หาได้จากการทำปลาร้าก็ต้องปรับเปลี่ยนไป ทั้งนี้วิถีชีวิตของผู้คนก็ถูกปรับเปลี่ยนตามไปด้วยเช่นกัน ดังคำกล่าว

“วันไหนไปรับซื้อปลาหนึ่งครั้งลูกแล้ว ออกจากนี้ตีหนึ่งครั้งไปวารินก่อน ถ้าของหลายไปส่งลงตลาดวาริน ไปขายตลาดกิโลศูนย์ ตลาดบ้านคู ตลาดหนองบัว” (โสม ทรัพย์พร้อม, สัมภาษณ์)

การเปลี่ยนแปลงในด้านเศรษฐกิจภายหลังปี พ.ศ. 2540 อุณหภูมิเดิมของชาวบ้านคือความพอเพียงแต่หลัง พ.ศ.2540 ได้พัฒนาจากการหาปลาเป็นการเลี้ยงปลาในกระชัง ครั้งแรกชาวบ้านมีแรงบันดาลใจโดยการแนะนำจากเพื่อนบ้านในเรื่องนำลูกปลามาเลี้ยงในกระชัง และเห็นตัวอย่างจากการเลี้ยงปลาในกระชังจากหมู่บ้านข้างเคียง ต่อจากนั้นก็ได้รับคำแนะนำจากทางบริษัทซีพีเข้ามาสาธิตในการเลี้ยงปลา ตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการ จึงทำให้ชาวบ้านส่วนหนึ่งตัดสินใจเปลี่ยนแปลงอาชีพของตนจากอาชีพหาปลา มาสู่อชีพใหม่โดยการเลี้ยงปลากระชังแทน ทั้งนี้ประกอบกับน้ำท่วมถูกน้ำท่วมเสียหาย ดังคำกล่าวที่ว่า

“กรณีที่เกิดเหตุการณ์สำคัญในปี พ.ศ. 2521 เกิดน้ำท่วมข้าวที่ปลูกไว้ตายเสียหายหมด ชาวบ้านไปมาหาสู่ระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงกัน คือหมู่บ้านทัพไทยซึ่งทำอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังมาก่อน ญาติพี่น้องได้แนะนำให้เลี้ยงปลาในกระชัง ครั้งแรกเลี้ยงปลาซีพี บริษัทได้เข้ามาแนะนำให้เลี้ยง ทั้งอาหาร ยารักษาโรค ลูกปลา จนกระทั่งจับปลาขาย” (สมจิตร วงศ์ปัญญา, สัมภาษณ์)

ภายหลังจากที่เกิดกรณีน้ำท่วมระยะต่อมชาวบ้านได้หันมาเลี้ยงปลาในกระชัง เพราะชาวบ้านมีทุนทางสังคมที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติจากแม่น้ำก็จะใช้ทำน้ำของตนเป็นพื้นที่ทำกระชังเลี้ยงปลา ข้อจำกัดในการเลี้ยงปลาในระบบทุนนิยม ได้แก่ พื้นที่เลี้ยงปลา แรงงาน และเงินทุน ซึ่งผู้เลี้ยงปลาต้องจัดหาเอง ส่วนความรู้ หัวอาหาร ยารักษาโรค การขายปลา ต้องพึ่งพิงบริษัทซีพีเพียงอย่างเดียว จึงประสบปัญหาการขาดแคลนอาหารปลาและค่าอาหารปลามีราคาสูง ต่อมาชาวบ้านได้รวมตัวกันของกลุ่มผู้เลี้ยงปลาโดยผู้นำชุมชนคือผู้ใหญ่บ้านจัดซื้อเครื่องผลิตอาหารปลา แล้วผลิตอาหารปลาจากวัตถุดิบที่ต้องซื้อจากแหล่งภายนอก ปรากฏว่าหัวอาหารที่ผลิตออกมานั้นมีน้ำหนักรวมเกินไป เมื่อนำไปให้ปลาแล้วเม็ดหัวอาหารจะจมเร็วทำให้ปลารับอาหารไม่ทัน จึงทำให้ปลารับอาหารไม่ทันอาหารนั้นจมตกถึงพื้นดินทำให้เกิดเป็นกรดแก๊ส ซึ่งเป็นสาเหตุของปลาขาดอากาศหายใจ แต่ปัญหาการผลิตอาหารปลายังไม่มีข้อสรุป ดังคำกล่าวที่ว่า

“ซื้อเครื่องเฮ็ดหัวอาหารปลา วัตถุดิบ มีกากปลาป่น สารเหนียว กากถั่วเหลือง ไปอบรมกับผู้ใหญ่บ้าน ไปอบรมของรัฐบาลมาจากอำเภอ บ่ได้เฮ็ดหัวอาหารขายบ่ออก เขาสิให้เลี้ยงแต่กุ้ง ปลาตุ๊ก ผลิตมาแล้วก็เขา ถ้าเฮ็ดได้เขาสิซื้อหลายอยู่ มันต้องมีเครื่องอบแห้ง บ่ให้หัวอาหารจม” (สมจิตร วงศ์ปัญญา, สัมภาษณ์)

เมื่อผลิตอาหารปลาก็ยังไม่ได้มาตรฐาน ก็ได้มีเจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้ามาแนะนำว่า สาเหตุการตายของปลาเนื่องจากอาหารที่ให้ปลานั้นมีเชื้อโรคและห้ามนำหัวอาหารไปให้ปลา เจ้าหน้าที่ได้แนะนำให้ซื้ออาหารปลาตามเดิมโดยให้เหตุผลว่าบริษัทที่ผลิตหัวอาหารปลานั้นได้รับมาตรฐาน และมีสารอาหารครบถ้วน และไม่ทำให้น้ำเสียจนปลาตาย

ลักษณะเช่นนี้จึงชี้ให้เห็นว่าระบบทุนนิยมบางองค์ประกอบมีความเห็นที่สอดคล้องกับ 1) ผู้มีอำนาจที่เป็นหน่วยงานข้าราชการที่นำเสนอผลประโยชน์เข้าข้างผู้มีอำนาจหรือเจ้าของกิจการ เจ้าหน้าที่รัฐเป็นผู้แนะนำให้ซื้ออาหารจากบริษัท ซึ่งเป็นผลประโยชน์ต่างตอบแทนตกเป็นของกลุ่มทุนผู้มีอำนาจ การจัดการของชาวบ้านในเรื่องการลดต้นทุนการเลี้ยงปลาเพื่อลดค่าใช้จ่ายเท่านั้นกลุ่มชาวบ้านมีแนวคิดในการผลิตหัวอาหารปลาเอง อำนาจของชาวบ้านที่ขึ้นอยู่กับค่าใช้จ่ายในการผลิตได้ลดทอนลงเนื่องด้วยเจ้าหน้าที่รัฐแจ้งว่าหัวอาหารที่ผลิตนั้นไม่ได้มาตรฐานทำให้เกิดภาวะน้ำเสียจึงเป็นสาเหตุให้ลูกปลาตาย 2) ปัญหาที่เกิดจากความเสี่ยงจากการเก็งกำไร

ในผลผลิตเป็นการยากที่จะกำหนดอัตราการเลี้ยงปลาให้รอดและโตทั้งหมด ซึ่งเป็นการเก็งกำไรอย่างสุ่มเสี่ยง อำนาจของการผลิตซ้ำคือการเลี้ยงปลาจึงต้องพึ่งตนเองด้วยเงินทุนและแรงงาน เท่ากับการพึ่งพาปัจจัยภายนอกในเรื่องการตลาด

นอกจากนี้ ยังพบว่า การเลี้ยงปลากระชังมักประสบปัญหาที่ไม่อาจแก้ไขได้ คือ เมื่อถึงฤดูฝน น้ำฝนได้ชะล้างหน้าดิน ซึ่งมีการเจือปนของสารพิษและสิ่งปฏิกูลลงมายังลำน้ำมูล ทำให้น้ำขุ่น ปลาตายเพราะขาดออกซิเจน ดังคำกล่าวดังนี้

“พอถึงช่วงฤดูฝนในเดือนกรกฎาคม เมื่อน้ำฝนไหลมาจากต้นแม่น้ำทั้งแม่น้ำชี แม่น้ำมูล ทำให้น้ำในแม่น้ำขุ่น ซึ่งมีผลกระปลาที่เลี้ยงไว้ก็จะตายเนื่องจากสาเหตุน้ำขุ่นไม่สะอาด เมื่อน้ำไหลลงมาจะชะล้างเอาสิ่งปฏิกูลทั้งหลาย รวมทั้งสิ่งต่างๆ ปลาที่เลี้ยงในกระชังจะขาดอากาศออกซิเจน เพราะว่าการเลี้ยงปลาในแม่น้ำตามชายฝั่ง จะมีความลึกประมาณ 2 เมตรหรือต่ำกว่านั้น น้ำขุ่น ระดับของน้ำไม่ลึกจะทำให้น้ำร้อน ซึ่งทำให้ปลาขาดอากาศหายใจ (ทองสุน แก้วสวัสดิ์, สัมภาษณ์)

นอกจากปัญหาการเลี้ยงปลาแล้วความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมกับความเชื่อในชุมชนชาวบ้านยังมีการรวมกลุ่มกันในเรื่องของวัฒนธรรมประเพณี ประกอบด้วยบุญบั้งไฟใหญ่ บุญผ้าป่า การทำพิธีกรรมในชุมชนจะมีชาวบ้านนับถือสองศาสนา แต่ชาวบ้านจะเชื่อมโยงกันในด้านจิตใจโดยไม่มีผลกระทบต่อความสามัคคีของชาวบ้าน ไม่ได้นำเรื่องความแตกต่างทางศาสนามาเป็นประเด็นความขัดแย้ง ทั้งนี้ชาวบ้านยังสามัคคีกัน จะเห็นได้จากการร่วมประเพณีการแข่งเรือเป็นวัฒนธรรมหนึ่งที่ชาวบ้าน เข้ามารวมตัวกันด้วยความสมัครใจ ดังคำกล่าวที่ว่า

“ถ้าเป็นศาสนาพุทธในงานบุญพระเวส ไปอยู่หากันฉันพี่น้อง ผมนับถือคริสต์ ประเภทรวมกันงานแข่งเรือ สร้างถนน ศาลากลางบ้านช่วยกันคือกัน แต่ไม่ใช่เข้าโบสถ์ มารวมกันแข่งงานศพ งานแต่ง ในหมู่บ้านรวมกันหมด ทำได้แต่ประเพณี ทำไม่ได้ แต่ก็ไม่แบ่งแยกระหว่างชุมชนเดียวกัน” (โฮม ทรัพย์พร้อม, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ว่าในหมู่บ้านจะมีผู้นับถือทั้งศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ชาวบ้านอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการทำบุญและประกอบพิธีทางศาสนา เพราะว่าการเชื่อมโยงประเพณีการแข่งขัน ทำบุญ ของกลุ่มหมู่บ้าน โดยไม่ก้าวท้าวสิทธิของการนับถือศาสนา ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาหมู่บ้าน โดยแยกระหว่างสิ่งที่ทำได้และสิ่งที่ควรละเว้น เช่น พิธีกรรมทางศาสนาที่ไม่สามารถร่วมกันได้ เป็นต้น ทั้งนี้ชาวบ้านยังมีทัศนคติที่เชื่อว่าการคิดต่างกัน นับถือศาสนาต่างกัน จะต้องไม่ทำให้คนแตกแยก ดังคำกล่าวที่ว่า

“อย่าเอาศาสนามาเป็นจุดแบ่งกัน มีงานให้มาช่วยกัน บางปีเอาบุญกันบ้าง
หลอนมือเดียวกันพร้อมกัน” (สุพิศ หมายดี, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าความสามัคคีของชุมชนนั้นปรากฏชัดเจน ในประเพณีต่างๆ ทุกคนต่างมาร่วมตัวกันทุกปี โดยไม่เลือกว่าเป็นใครนับถือศาสนาใด สมาชิกหมู่บ้านมีความเต็มใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่บ้านนี้มีความชอบประเพณีแข่งเรือเป็นอย่างมาก นอกจากนั้นการเปลี่ยนแปลงจากระดับปัจเจกบุคคลมาเป็นความสัมพันธ์ของชุมชนเป็นกลุ่มเศรษฐกิจ ชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันโดยชาวบ้านแยกเป็นกลุ่ม 4 กลุ่มคือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงปลาน้ำจืด กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มทฤษฎีใหม่ กลุ่มกองทุนเงินล้าน เพื่อนำเงินมาเป็นทุนในการเลี้ยงชีพและเป็นทุนในการเลี้ยงปลาไป

1.3 ชุมชนนุกลาง : วิถีเกษตรกรรมของชุมชนที่อุดมสมบูรณ์ทางทรัพยากร

1.3.1 ที่ตั้งและภูมิศาสตร์

หมู่บ้านนุกลางเดิมเป็นส่วนหนึ่งของหมู่บ้านนุเปือย ภายหลังได้แยกตัวออกมาจากหมู่บ้านนุเปือย เนื่องจากหมู่บ้านมีประชากรมากขึ้นยากต่อการปกครองดูแล ทางภาครัฐจึงได้แบ่งแยกเป็นหมู่บ้านนุกลางตั้งอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลนุเปือย อำเภอน้ำยืน จังหวัดอุบลราชธานี ลักษณะทำเลที่ตั้งหมู่บ้านเป็นที่ราบสูง และพื้นที่สูง - ต่ำ โดยมีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านน้ำซับ
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านเกษตรสมบูรณ์ และบ้านเกษตรพัฒนา
ทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านนุเปือย
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านพืชอุดม

1.3.2 ประชากรและการประกอบอาชีพ

บ้านเกษตรสมบูรณ์ มีพื้นที่ทั้งหมด 2,119 ไร่ แยกเป็นที่อยู่อาศัย 100 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 2,016 ไร่ และพื้นที่สาธารณะ 3 ไร่ มีแหล่งน้ำธรรมชาติห้วยหินกอง การจัดตั้งหมู่บ้านเมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2532 จำนวนครัวเรือนครั้งแรก 120 ครัวเรือน ประชากร 609 คน เป็นเพศชาย 321 คน เพศหญิง 288 คน ผู้ก่อตั้งหมู่บ้านเป็นอดีตกำนันมีนายเฮ้า มนตรี นายหมอก โสณจิต และนายอิม เครือคุณ

การอพยพผู้คนเข้ามาในหมู่บ้านกลุ่มแรกมาจากอำเภอวารินชำราบ โดยมาอาศัยอยู่รอบๆ หนองปลิง สาเหตุที่ชาวบ้านได้อพยพเข้ามาในหมู่บ้านเพราะว่าเห็นความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เต็มไปด้วยป่าสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเพาะปลูกพืชทุกชนิด สภาพดินเป็นดินแดงที่เกิดจากการระเบิดของภูเขาไฟ จึงมีสามารถปลูกพืชได้ทุกชนิดโดยเฉพาะอย่างยิ่งพืชไร่ มันสำปะหลัง ยางพารา เป็นต้น “หมู่บ้านมาอยู่ 2517 กำลังเริ่มพัฒนาหมู่บ้านตัดถนน เมื่อก่อนไร่เป็นนุป่าใส่ข้าวตามไร มาทางเอา ผมมา ไกลอยู่ร้อยเอ็ด พ่อแม่ย้ายมาอยู่ 2508 ก็เลยตามกันมา” (เลิศศักดิ์ วงศ์ภูธร, สัมภาษณ์) ย้ายเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อทำมาหากินกับสามี “พ่อแม่อยู่เข็มราช มาเป็นสะใภ้บ้านนี้ ก็ย้ายตามสามี เห็นว่าเป็นแหล่งเศรษฐกิจ เป็นแหล่งอุดมสมบูรณ์ดูได้จากมีสวน ไร่นา มีน้ำ ” (จิพาพร นาคอำพร, สัมภาษณ์) ย้ายเข้ามาเพื่อทำไร่เนื่องจากการทำนาไม่ประสบความสำเร็จ “เมื่อก่อนอยู่บ้านท่าโพธิ์ศรี แม้ว่าทำไร่ข้าวโพดดีกว่าทำนา เข้ามาปี 2512 พื้นที่ปลูกข้าวโพด 70 ไร่ ไร่ 30 ไร่ และมีป่าไม้ประมาณ 30 ไร่” (สัมฤทธิ์ บัวงาม, สัมภาษณ์) “มาจากกรุงเทพ ทำไม่ถึงอยู่ที่นี่ตอนมาใหม่ๆ มีพืชไร่มีทุกตัว เมื่อก่อนมี พักทอง ข้าวโพด ถั่วเขียว ตอนมาเข้ามาปีสองปี คู่อทาง (ประสิทธิ์ ชาญเจริญฤทธิ์ 2552, สัมภาษณ์)

วิธีการผลิตก่อนปี พ.ศ. 2540 ชาวบ้านเข้ามาทำไร่เลื่อนลอย ปลูกข้าวไร่ ปลูกข้าวโพด ปลูกพริก มีการครอบครองกรรมสิทธิ์โดยการจับจอง และการซื้อที่ดิน ในช่วงนั้นที่ดินราคาไม่สูงมาก ที่ดินจะอยู่ประมาณ 6,000 บาทต่อไร่ จึงทำให้ชาวไร่หรือผู้ที่เข้ามาจับจองมีโอกาสซื้อที่ดินทำกิน ในราคาที่ไม่สูงนัก การปลูกพืชไร่จะใช้แรงงานคนปลูก แต่การไถพรวน ไถปลูกนั้นจะต้องใช้รถไถ เพราะว่าการใช้เครื่องจักรเพื่อผ่อนแรง และรวดเร็วทันใจ และถ้าวิธีปลูกพืชจะใช้แรงงานของครัวเรือน ดังคำกล่าวที่ว่า

“การปลูกมันแบบเก่ามันจะยาก เพราะการเอาแบบเก่าไถแล้วเสียบพื้นราบไปเลย เก็บเกี่ยว ก็ถอนเอา หัวมันจะเก็บไม่หมด ปัจจุบันก็ใช้รถไถยกไถตามคูไปเลย ออกไปเลย แต่จะเปลือง เวลาไถยกร่องไถก็จะได้มันหมด รากามันสำปะหลังก็จะราคาจะสูง ยกร่องจะดีกว่า นิดยาก็จะนิดไปตามร่อง ต้นทุนผลิตจะสูง เก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะได้สูงเช่นกัน” (ไสว กุจะพันธ์, สัมภาษณ์)

วิธีการปลูกพืชไร่ถ้าปลูกแบบง่ายคือการไถดินแล้วนำไปเสียบดินเลย ชาวบ้านยังปลูกแบบเดิมก็จะได้ผลผลิตน้อย แต่ชาวบ้าน มีปัจจัยการผลิตคือที่ดินมีมาก และในดินมีปุ๋ยมาก เพราะพื้นที่เดิมเป็นดินภูเขาไฟลักษณะมีสีดำจึงทำให้ได้ผลผลิตมากพอสมควร

วิธีการปลูกแบบใหม่จะใช้เทคนิคใหม่คือไถแล้วยกร่องจะทำให้การให้ปุ๋ยง่ายขึ้น ดูแลง่าย และหัวมันอยู่ในดินที่ยกร่องจะทำให้เก็บผลผลิตได้ง่ายและไม่สูญเสีย ดังคำกล่าว

“ปลูกมันสำปะหลัง ตอนเก็บเอาหัวมันใช้วิธีจัดเอา เอาไม่เป็นงาม เอาไซใส่ จัดเอาหัว ตอนปลูกวิธีนอน สักจบ เอาดินถม ไม่ได้จ้างคนปลูก ทำเอง เดี่ยวนี้ไม่ได้จ้างเพราะลูกมาช่วยกัน พี่น้องกันหลายคนทำเป็นทีม ทั้งครอบครัว ลูกเต้าลูกกัน” (หมอก โรนะกิจ, สัมภาษณ์)

เมื่อเปรียบเทียบกันระหว่างการผลิตแบบเก่ากับแบบใหม่วิธีใดที่ทำให้ลดค่าใช้จ่าย วิธีดั้งเดิมคือการใส่ปุ๋ยที่มีอยู่แล้วเช่น ปุ๋ยคอก แรงงานเป็นแรงงานในครัวเรือน ปลูกมันสำปะหลัง เริ่มแรกต้องเอาข้าว ขี้ควาย ขี้ไก่ และแกลบ โรยที่พื้นดินแล้วไถกลบ ยกร่อง การผลิตเป็นแบบดั้งเดิม ต้องใช้เทคโนโลยีแบบเก่า ใช้จอบเสียมขุด ยกร่องใช้แรงงานครัวเรือน การใส่ปุ๋ยแบบธรรมชาติ การเก็บเกี่ยวจึงทำให้ผลผลิตได้น้อยเพราะว่ายังไม่มีจัดการที่ถูกต้องวิธี แต่ถ้าปลูกโดยใช้เทคนิคใหม่ ก็จะทำให้ได้ผลผลิตเพิ่มขึ้น ประหยัดเวลา แต่การผลิตแบบใหม่จะใช้เทคโนโลยีทั้งหมดคือใช้รถไถ เพื่อประหยัดแรงงาน ใช้ปุ๋ยเคมี และเพิ่มแรงงานคน

อย่างไรก็ตามปัญหาในการผลิตแบบเก่าหรือแบบใหม่ก็ตาม ปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้ผลผลิตได้มากหรือน้อยคือเรื่องของน้ำฝนถ้าฝนไม่ตกประมาณ 10 วันพื้นดินก็จะแห้งแล้ง ปลูกก็จะกินต่อหมด ถ้ามีปริมาณน้ำฝนตกจะต้องปลูกให้ทันเวลา เพราะว่าต้นต่อถ้าปลูกแล้วดินแห้งฝนไม่ตกสองอาทิตย์ก็ต้องที่จะต้องปลูกใหม่

ต่อมาภายหลังจากปี พ.ศ. 2540 จากอุดมการณ์เดิมนั้นมีการเปลี่ยนแปลงไป ชาวบ้านเริ่มมีการทำไร่มันสำปะหลังมากขึ้น จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดั้งเดิมเป็นสังคมเกษตรกรรมแบบทุนนิยมเต็มตัว เริ่มมีพ่อค้าในหมู่บ้านที่มีการรับซื้อสินค้าเกษตรเพิ่มขึ้นเป็นจำนวน 8 ราย ส่วนใหญ่จะรับซื้อราคาพืชผลทางการเกษตร โดยการซื้อขายจะไม่ตัดราคากัน มีความเป็นธรรมในการซื้อสินค้า “รับซื้อตอนนี้เป็น โครงการหลวง จะได้แต่ค่าใช้จ่าย รับซื้อข้าว โปด ถั่วเขียว มันสำปะหลัง ค่าขนส่งเราก็ต้องว่าจ้างจะถูกหรือแพงอยู่ที่จังหวัด” (ประสิทธิ์ ชาญเชิงยุทธ์, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า ชาวบ้านเริ่มมีแนวคิดเปลี่ยนแปลงเพราะว่าการทำไร่ในที่ดินจำนวนมากทำให้เกิดกำไรจึงทำให้ชาวบ้านเริ่มซื้อที่ดินเพื่อขยายพื้นที่การเพาะปลูก และการใช้เทคนิคใหม่ๆ เช่น การประหยัดเวลา ใช้แรงงานเครื่องจักรทดแทน ลดต้นทุนการผลิต ประการสำคัญคือขยายที่ดินเพาะปลูกมากผลผลิตก็ได้มาก ค่าใช้จ่ายก็จะสูง แต่ผลตอบแทนก็สูงตามไปด้วยซึ่งการผลิตเป็นระบบทุนนิยม ดังคำกล่าว

“ปีนี้ทำไร่มัน ปี 2549-2550 ได้ราคาสูงขึ้น ได้กิโลกรัมละ 2.50 บาท เริ่มปลูกจาก 150 ไร่เพิ่มเป็น 250 ไร่ ต้องเพิ่มเงิน เพิ่มที่ดิน เพิ่มคน เพิ่มค่าจ้างรถไถ ค่าปุ๋ย ให้ได้มากกว่าเก่า” (สัมฤทธิ์ บัวงาม, สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าระบบทุนนิยมในหมู่บ้านบูกกลางถือว่าทรัพยากรเป็นทุนธรรมชาติ การบุกเบิกถางไร่เพื่อเพาะปลูกเพื่อเปิดพื้นที่เพาะปลูกให้มากขึ้น การซื้อขายที่ดินเป็นการเพิ่มปัจจัยการผลิตที่มาจากทรัพยากรธรรมชาติ การเพิ่มเทคโนโลยี แรงงานถือว่าเป็นกลไกการผลิต ที่ใช้เครื่องมือทุนแรงทดแทนแรงงานคน จึงทำให้วิถีคิดของชาวบ้านเปลี่ยนเป็นอุดมการณ์ที่เป็นทุนนิยม ปัจจัยเอื้อต่อการทำมาหากินทำให้เกิดประโยชน์สูงสุดคือที่ดินกับแรงงาน

นอกจากนี้ยังพบว่า วัฒนธรรมของชาวบ้านส่วนหนึ่งที่ทำให้ผลผลิตได้มากคือ การรับรู้เอาใจใส่ในการเรียนรู้ขั้นตอนวิธีการผลิต จนทำให้เกิดประสบการณ์ทำไร่สูงซึ่งเป็นความรัก ห่วงแทน ด้วยจิตวิญญาณของชาวบ้านที่มีความรักและความศรัทธาในอาชีพเดิม การทุ่มเทให้กับการทำไร่โดยไม่คิดที่จะเปลี่ยนอาชีพอื่นจนกระทั่งเกิดความรู้สึกรักและภาคภูมิใจในอาชีพที่ทำอยู่ ดังคำกล่าว

“อยู่แต่เกิด แต่ก่อนมันรก เข้ามาไม่ได้ มีแต่ขวากหนาม แต่ก่อนมีดินแดง
ปลูกของแต่ก่อนไม่ได้ใส่ปุ๋ย เดี่ยวนี้ต้องใส่ปุ๋ย ทำไรมานานแล้วลองผิกลงถูก
มานานแล้ว ก็ได้ผลดี ไม่เปลี่ยนไปทำอย่างอื่น” (สิงห์ ชันติวง, สัมภาษณ์)

ทั้งนี้แรงจูงใจชาวไร่มาไม่ได้มาจากความรักอาชีพอย่างเดียว การขายผลผลิตได้ในราคาสูงจึงทำให้มีกำลังใจในการปลูกมากขึ้น เพราะว่ามีเป้าหมายอยู่เบื้องหน้าคือกำไรจากการลงทุน ชาวบ้านมีการรับรู้ปัจจัยที่ทำให้มีผลผลิตสูงเกิดจากมีที่ดินเพาะปลูกเพิ่มขึ้น และมีเทคนิคการเพาะปลูกที่ให้ผลผลิตมากขึ้น การคิดคำนวณตัวเลขที่เป็นค่าใช้จ่ายที่เป็นต้นทุนในการผลิต ซึ่งต้นทุนส่วนมากเป็นเรื่องของค่าจ้าง แรงงานและค่าปุ๋ย แต่ต้องคำนึงถึงการลดต้นทุนการผลิต ถ้ามีเครื่องมือในการผลิตก็จะลดต้นทุนในค่าแรงงานเพราะเป็นแรงงานในครัวเรือน ถ้าผลิตปุ๋ยได้เองยิ่งทำให้ลดค่าใช้จ่ายได้มาก เพราะค่าปุ๋ยเหล่านั้นจะต้องมาหักออกจากต้นทุนในการผลิตในปีต่อไป ดังคำกล่าว

“ไม่ได้จ้างรถไถ ไถ 3 ครั้ง ไถพรวน ไถยกร่อง ไถปลูก ราคาน้ำมัน
ประมาณ 20,000 บาท จ้างปลูกเป็นไร่ละ 200 บาทเป็นเงิน 30,000 บาท ค่าปุ๋ย
ใส่ปุ๋ยซีไค ไร่ละ 12,000 บาท ใช้ 7 คันเป็นเงิน 84,000 บาท ค่ายาฉีดฆ่าหญ้า
ไร่หนึ่งใช้ 3 ลิตรทั้งหมดประมาณ 50,000 บาท ไถเก็บหัวมันไร่ละ 4 ลิตร
ใช้น้ำมันทั้งหมด 560 ลิตร เก็บเกี่ยวได้ 140 ไร่ ได้ไร่ละ 5 ตัน ได้ 700 ตัน”
(สัมฤทธิ์ บัวงาม, สัมภาษณ์)

นอกจากปัจจัยในด้านแรงงานก็ยังมีปัจจัยสำคัญเกี่ยวกับเรื่องของการตลาดในการกำหนดราคาสินค้า จะมีพ่อค้าคนกลางในหมู่บ้านเป็นผู้มีอำนาจกำหนดราคาผลผลิต เพราะว่าการไกลราคานั้นพ่อค้าจะผูกติดกับราคาที่ทางภาครัฐประกันราคาให้กับผู้ขาย ดังคำกล่าว

“มันลำบากหลังขายให้เผ่าแก่ในหมู่บ้านราคาขายแบบจำนองได้กิโล
ละ 1.80 บาท ถ้าขายหน้าลานได้หนึ่งบาท ถ้าเลือกจำนองในลานเดียวกัน หัก
จาก 1.80 บาท ก็จะถูกหักเหลือประมาณ 1.50 บาท ข้อแตกต่างอยู่ที่ทางการ
ช่วยราคาขั้นแรกจำนองที่สหกรณ์ ออกจากสหกรณ์ไป ธกส. จะขายลานที่ใด
ก็จะออกไปประทวนให้ ซึ่งเป็นระเบียบเฉยๆ แต่การรับเงินต้องไปรับที่ ธกส.
ก็ยังคงคิดว่าหน้าลาน จำนองเพื่ออยากได้ราคา” (คำ ราชรินทร์, สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าอำนาจรัฐและเจ้าของลานมันเป็นผู้กำหนดปริมาณ และราคามันสำปะหลัง ส่วนผู้ขายจะไม่สามารถกำหนดราคาและต่อรองราคา ชาวบ้านจึงถูกเอารัดเอาเปรียบจากการขายผลผลิตราคามันสำปะหลัง ถ้าชาวบ้านต้องการเงินรีบด่วนจะต้องขายให้พ่อค้าในราคาที่ตกลงจากหน้าลาน ซึ่งถือว่าเป็นอำนาจชนชั้นเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตคือพ่อค้าที่รับซื้อผลผลิตจากชาวไร่ และอำนาจของธนาคารเกษตรและสหกรณ์เป็นผู้กำหนดเรื่องราคา จำนวนมันสำปะหลังที่ปลูกเป็นกลไกจากสังคมที่เป็นอิสระ แต่ระบบปล่อยให้อำนาจรัฐและตลาดรวมศูนย์ผูกขาดมากขึ้น คือกลไกของธนาคารเกษตรและสหกรณ์ เป็นองค์กรที่ออกไปประทวน ส่วนพ่อค้าหน้าลานจะรับฝากมันสำปะหลัง และสั่งให้ชาวไร่เก็บผลผลิตส่งให้ ชาวบ้านมีความยินดีที่รัฐมีหลักประกันราคาพืชผลทางการเกษตรให้ราคาสูงขึ้น ไม่ขาดทุนเจ้าของลานมันเป็นผู้กำหนดในการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร ชุมชนนั้นไม่สามารถควบคุมราคาหรือกำหนดราคา พ่อค้าคนกลางและธนาคาร ธกส. เป็นผู้กำหนดราคา รัฐมีหน้าที่เข้ามาสนับสนุนในเรื่องการประกันราคาแต่ต้องไปผูกไว้กับเจ้าของลานมันและธนาคาร

การแก้ไขปัญหของภาครัฐอาจจะไม่ตรงกับความต้องการของชาวบ้านเท่าใดนัก เพราะความต้องการของชาวบ้านจะเป็นเรื่องของราคาขายผลผลิต แต่การอบรมของเจ้าหน้าที่จะให้ความรู้ที่เกี่ยวกับการเพาะปลูก คือขั้นตอนการผลิตและวิธีทำให้เกิดการลดต้นทุน เช่น การทำปุ๋ยใช้เอง ตลอดจนแนวทางการวิธีการปลูกมันสำปะหลังให้ได้จำนวนมาก ดังคำกล่าว

“รัฐบาลมาอบรมเรื่องปลูกมันสำปะหลัง ปีละสองครั้ง อยากให้ลดต้นทุน ถ้าลดต้นทุนได้น้อยกว่าเดิม ถ้าลดต้นทุนมันสำปะหลังจะต้นเล็กลง ถ้าทำมากๆ เราก็ไม่รดน้ำ ต้องใส่ปุ๋ยจี๋ไก่อมากๆ ทางกรให้ลดต้นทุนตัวไหน หากันเอาแรงกัน หาไม่ได้ เราก็อยากทำเสร็จ เขาก็ต้องการทำให้เสร็จทันเวลาทันฝนข้างพวกเขาไม่ทำไร เพราะแรงงานในหมู่บ้านไม่มี ต้องไปเอาบ้านอื่นมา ค่าปลูกต่อไร่ 250 บาท ใส่จี๋ไก่อก็ข้างหว่าน รถสิบล้อให้ 2,000 บาท ต่อมาก็ไถกลบ”
(สัมภาษณ์ บัวงาม, สัมภาษณ์)

ด้านวัฒนธรรมไม่เปลี่ยนแปลงยังยึดถือในเรื่องศาสนาและการรวมน้ำใจของคนในหมู่บ้าน วัฒนธรรมความเชื่อของชาวบ้านยังมีการนับถือผีปู่ตา รวมทั้งหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่ บ้านบุเปือย บ้านนุกกลาง และบ้านน้ำซบ เวลาที่มีการทำบุญหัวหน้าหมู่บ้านก็จะประชาสัมพันธ์ประกาศ

เสียงตามสายให้ชาวบ้านได้รับรู้ไปร่วมกันทำบุญ ถึงแม้ว่าชาวบ้านคุ้นเคยกับการเพาะปลูกแต่การร่วมมือร่วมใจในการทำบุญตามประเพณีเป็นไปด้วยความเต็มใจ ซึ่งถือว่าทำบุญแล้วทำให้เกิดความสุข เป็นความเชื่อตามประเพณี วัฒนธรรมกันมานานแล้ว ดังคำกล่าว

“นำเอาช่วยกันจัดแต่ละหมู่บ้าน อบต. หมู่บ้านจะเอาอะไรพะเวส หรือ กัญหาชาติ มาช่วยกันตามประเพณี มารวมกันอยากใช้คนหลาย ครุบา อาจารย์ ไปเชิญออกมา แห่ถือผ้าพะเวส โดยที่แรกสามชุมชนจะเอาบุญพะเวส ผู้ใหญ่บ้านจะประชุมกันที่ อบต.” (ไสว กุจะพันธ์, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความสามัคคีกัน ร่วมมือร่วมใจกันในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ จนสามารถสำเร็จลุล่วงไปได้เป็นอย่างดี

1.4 ชุมชนหนองเอาะ : ชุมชนเกษตรกรรมในวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม

1.4.1 ที่ตั้งและภูมิศาสตร์

บ้านหนองเอาะเป็นหมู่บ้านที่มีเรื่องเล่าต่อกันมาว่า “ครั้งหนึ่งเคยมีมีท้าวคันทนาม อยู่บ้านชุมคำ พวกกันไปขุดเพื่อขุดมันกับแม่ ในขณะที่เดินทางอยู่นั้นก็ไปเจอยักษ์ตนหนึ่ง เมื่อยักษ์ตนนั้นเห็นทั้งสองแล้วเจ้ายักษ์จะกินแม่ของคันทนามก่อน ส่วนคันทนามเป็นคนมีอิทธิฤทธิ์สามารถต่อสู้กับยักษ์ได้ จึงเกิดการต่อสู้กันขึ้นในคราวนั้นยักษ์ต่อสู้แล้วแพ้แก่คันทนาม ยักษ์ก็เลยบอกว่าอย่าฆ่าข้าพเจ้าเลย แล้วข้าพเจ้าจะบอกแหล่งทองคำให้จึงได้พากันออกเดินทาง พอทั้งสามคนเดินทางมาถึงบ้านคอนสาย สายตะกร้าที่หาบมาเกิดขาดจึงเรียกว่าบ้านคอนสาย แล้วเดินทางต่อมาถึงบ้านเกษมจึงเรียกว่าหมู่บ้านที พอเดินทางมาถึงบ้านกอกก็เลยมากอกขุมคำจึงเรียกว่าบ้านกอก พอมาถึงบ้านหนองเอาะก็เลยเอาทองมาเอาะ (หลอม) ก็เลยเรียกว่าบ้านหนองเอาะ” (อุดร กำเนิดสิงห์, สัมภาษณ์) การอพยพครั้งแรกเข้ามาในหมู่บ้านประมาณ 4-5 ครอบครัว จากเมืองเกษมสีมา

1.4.2 ประชากรและการประกอบอาชีพ

ประชากรทั้งหมด 331 คน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 76 ครัวเรือน เป็นชาย 173 คน หญิง 158 คน ปัจจุบันหมู่บ้านหนองเอาะได้แยกออกมาเนื่องจากทางการดูแลชาวบ้านไม่ทั่วถึง การเพิ่มจำนวนขึ้นเป็น 400 คนจาก 40 หลังคาเรือนจึงอนุมัติให้ตั้งหมู่บ้านใหม่ แต่ชาวบ้านยังมีความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเดียวกัน ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 13 ตำบลเกษม อำเภอดงหลวง จังหวัดอุบลราชธานี ลักษณะภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ลุ่มเป็นดินปนทราย แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 22 ไร่

พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 951 ไร่ พื้นที่สาธารณะประโยชน์ จำนวน 43 ไร่ รวมพื้นที่ทั้งหมด 1,016 ไร่ หรือประมาณ 1.62 ตารางกิโลเมตร

การทำมาหากินก่อนปี พ.ศ. 2540 พบว่า การอพยพเข้ามาในหมู่บ้านส่วนหนึ่งเป็นการอพยพตามญาติพี่น้องโดยชักชวนกันมาทำนา ทำไร่ ส่วนหนึ่งอพยพเข้ามาเพื่อแสวงหาที่ทำกินแหล่งใหม่ ซึ่งในหมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบลุ่มเหมาะสมกับการทำนา ทำสวน รวมทั้งมีทรัพยากรที่เอื้ออำนวยทั้งน้ำและดิน ต่างก็มีความอุดมสมบูรณ์มาก ทั้งนี้มีคลองชลประทาน ส่งน้ำมาให้เหมาะกับการทำนา ความอุดมสมบูรณ์ของดินทำให้ปลูกแตงได้ปีละ 3 ครั้ง ชาวบ้านส่วนมากชาวมิตินเป็นของตัวเอง และได้มาจากการซื้อขาย จะเห็นว่าสัญลักษณ์ของหมู่บ้านคือการทำนา การผลิตนั้นยังคงใช้แรงงานในครัวเรือน ไม่เน้นเทคโนโลยี ในภาคเกษตรกรรมจึงใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก ดังคำกล่าวที่ว่า

“เฮ็ดนาแต่ก่อนไถควาย คราดก็จั่งพากันดำ ” (อุดร กำเนิดสิงห์, สัมภาษณ์) “เฮ็ดนาใช้ควาย มีจัวเต็มคอก จัวเวียนก็มีบได้จ้างเอางัวเวียน แก่เอา ข้าวก็แก่เอา” (ทองจันทร์ เกศางาม, สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการผลิตเป็นแบบสังคมบุพกาล ใช้แรงงานคนและสัตว์เป็นหลัก ชาวบ้านจึงได้พึ่งพาตนเองอย่างเต็มที่ สิ่งที่เกิดขึ้น คือ ไม่มีค่าใช้จ่าย เพราะทุกอย่างทำเองทั้งสิ้น

ชาวบ้านที่มีอาชีพทำนาได้รับปลูกฝังวัฒนธรรมด้วยการยึดถืออาชีพมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เนื่องจากจิตวิญญาณของชาวนานั่นได้ผูกติดกับธรรมชาติ ที่ดิน น้ำฝน และข้าวซึ่งนำมาเป็นอาหารเลี้ยงทุกครัวเรือน “บรรพบุรุษพาเฮ็ดนา อาชีพเสริมก็หลาย มีเวลาหลายถ้าเฮ็ดนาแล้วก็เฮ็ดแนวใหม่ ก็ถ้าแต่มาเกี่ยวฮอดยามก็ไปเฮ็ดโลด ดึกว่าอาชีพอื่นเพราะว่าบ่พรวด บ่มีคก้าน้ำบ่ท่วมกับแล้ง มีสองอย่างเท่านี้อยู่ที่นี้ฝนบ่ดีก็ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เฮ็ดนาอย่าสิว่าพ่อนาเป็นอาชีพยึดมั่นถือมั่นกว่าราชการ มีแต่ข้าราชการมาเฮ็ดแต่วันเสาร์อาทิตย์” (เลียง เจริญวงศ์, สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าความรักในอาชีพมาจากบรรพบุรุษที่พากันทำไร่นา อุดมการณ์ต้องการอยู่แบบไม่ต้องการพึ่งพิงจากภายนอก วิถีผลิตเป็นไปด้วยธรรมชาติ ยังพึ่งพิงน้ำฝนจากธรรมชาติ แรงงานก็เป็นธรรมชาติคือใช้คนและสัตว์

ต่อมาภายหลังปี พ.ศ. 2540 มีการพัฒนาในเรื่องถนนหนทาง การพัฒนาแหล่งน้ำเข้ามาในชุมชน ระบบการผลิตใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยได้แก่ รถไถนา แรงงานเป็นแรงงานในครัวเรือน แต่มีการจ้างงานจากที่อื่นเพราะต้องการให้ทันเวลาฤดูฝน การเก็บเกี่ยวมีการลงแขกข้าวยังพอมิให้เห็นในชุมชน สำหรับการแบ่งปันในอาหารขอกันกินยังเป็นวิถีดั้งเดิม ชาวบ้านดำรงชีวิตอยู่ด้วยวิถีผลิตแบบดั้งเดิม เครื่องมือทำกินเป็นรถไถนา

การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจสืบเนื่องจากชาวบ้านมีสมาชิกครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น ที่ดินทำนามีราคาสูงขึ้น แต่ก็ยังมีความสัมพันธ์ในหมู่บ้านยังมีสูง ปัจจัยในการผลิตยังเอื้อต่อการทำนาคือยังใช้ควายไถนา แรงงานจากครัวเรือน ยังคงใช้ปุ๋ยคอก บางครัวเรือนก็ใช้รถไถนาและจ้างแรงงานจากภายนอก ในด้านปัจจัยที่เป็นความเสี่ยงต่อการทำนาคือการพึ่งพาน้ำฝนจากธรรมชาติเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ในหมู่บ้านยังไม่พบกับความแห้งแล้งชาวบ้านยังทำนาตามปกติและเก็บเกี่ยวได้ผลผลิตสูงเมื่อเสร็จจากหน้าทำนาก็ปลูกแตงกวา เป็นต้น

จากการศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านการผลิตจะเห็นว่ามี การช่วยกันในเรื่องแรงงาน เช่น การลงแขกข้าวโดยชาวบ้านที่เป็นเครือญาติกันรวมตัวกันเมื่อทำนาเสร็จแล้วก็จะมาช่วยปักดำให้กับญาติที่เคยมาช่วยปักดำก่อนหน้านี้ โดยไม่ได้เรียกค่าจ้างแรงงาน แต่เจ้าของนาจะทำอาหารเครื่องดื่มเลี้ยงกัน ซึ่งยังเห็นความสัมพันธ์กับสมาชิกในหมู่บ้าน

นอกจากนั้นชาวบ้านยังได้รวมกลุ่มกันโดยจำแนกจากพื้นที่แบ่งพื้นที่ออกเป็นคุ้ม ได้แก่ คุ้มบูรพา คุ้มเสียงทอง คุ้มเกษตรพัฒนา คุ้มอาสาพัฒนา คุ้มตะวันสีทอง การรวมกลุ่มโดยจำแนกตามกลุ่มการเงิน ได้แก่กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มกองทุนยูนิเซฟ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับหมู่บ้าน (ธนาคารหมู่บ้าน) กลุ่มกองทุนผู้สูงอายุ โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มทุนน้ำมัน กลุ่มปลูกผักปลอดสารพิษ

ด้านวัฒนธรรมและประเพณีของชาวบ้าน ยังคงเห็นการทำบุญร่วมกันในหมู่บ้าน ถือว่าเป็นความคุ้นเคยทางด้านประเพณี เมื่อถึงเวลาทำบุญ เช่น บุญมหาชาติ บุญข้าวจี่จะรวมตัวกัน เพราะว่าเป็นหมู่บ้านได้สืบทอดการทำบุญกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ประเพณีเฮ็ดประจำไปฮีดพระพุทธพระธรรม เข้าพรรษา เดือนเก้า
ข้าวสาก เดือนสิบข้าวประดับดิน เดือนสิบเอ็ดก็ออกพรรษา ฮีดสิบสอง
คองสิบสี่ เฮ็ดหมดบ้าน” (ช่อนกลิ่น ทองใบ ,สัมภาษณ์)

หมู่บ้านหนองเอาะมีความแตกต่างไปจากหมู่บ้านอื่นเพราะว่าทุกครัวเรือนมีความกระตือรือร้นเกี่ยวกับการทำบุญ เพราะว่ามีพระอยู่ในวัดเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในหมู่บ้าน ชาวบ้านก็มีความสามัคคีพร้อมเพรียงกันเป็นอย่างดี ดังคำกล่าว

“หมู่บ้านบ่แตกต่างกัน บ้านหนองเอาะสามัคคีกัน พร้อมเพรียง
หาบมีคือหนองเอาะ เฮ็ดช่วยกันเป็นตายร้ายดี แต่งผัวแต่งเมีย บ่เห็นแก่กิน
ช่วยกันจนแล้ว เวลารวมตัวเป็นมาแต่เจ้าแต่นาย มานานแล้วมาแต่บรรพบุรุษ ”
(สอน ดิสสาวโร, สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านมีความเชื่อ ความสัมพันธ์ทางประเพณี วัฒนธรรม ช่วงที่ผ่านมาชาวบ้านยังคงดำรงอยู่ด้วยการทำบุญ การรวมกลุ่มเข้าวัด ทำกิจกรรมร่วมกัน การนับถือผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตาที่ยังกราบไหว้ บนสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มากคุ้มครองและสิ่งที่ต้องการ เช่น บนให้ลูกสอบเข้าโรงเรียนที่ดี ทำงานที่ดี สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นความเชื่อกับสังคมประเพณีดั้งเดิมของชาวบ้าน การทำบุญให้ครอบครัว 12 คอง 14 เมื่อถึงเวลาการทำบุญที่สำคัญเช่น ฮีตบุญพะเวส เดือนสี่ มีการกำลังเตรียมประชุมกันมีบุญเห็นดีกัน ตกลงกันแล้ว มีเงินเป็นปัจจัยเป็นเครื่องบริวารเตรียมกันตั้งต้น เตรียมเครื่องแนวแขวน มีจอก แหน ปลาปล้อยเกี่ยวกับเรื่อง พะเวส มีความเชื่อว่าบุญพะเวสมีผลตกถูกต้องตามฤดูกาล ชุมชนยังได้เคารพในสิ่งที่เหนือธรรมชาติ นับถือผีก็คือดอนปู่ตาเพื่อบนบานไว้ ดังเช่นถ้าช่วยลูกช่วยหลานอย่าให้ติดใบแดงจะถวายหัวหมู เป็ดไก่ พิธีกรรมการเลี้ยงผีซึ่งมีอิทธิพลต่อความเชื่อในการรวมกลุ่มเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยให้ความหมายว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่คอยคุ้มครองคนในหมู่บ้านไม่ให้ผีที่อื่นมาคอยทำร้าย และเชื่อว่าผีจะช่วยให้การผลิต การทำนา ทำสวน ทำไร่ ประสบความสำเร็จ ได้ผลผลิตมากตามที่ต้องการ และความเป็นอยู่ไม่ให้เกิดการเจ็บป่วย

ส่วนการเคารพสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือการเลี้ยงปู่ตา ทำกันทุกปี โดยมีความเชื่อว่ามีเมื่อมีการเลี้ยง บำบนแล้วจะทำให้จิตใจสบาย ได้สิ่งที่ต้องการ เมื่อได้สิ่งที่ต้องการแล้วก็ให้ไปปงคือการนำข้าวปลาอาหาร เหล้า ไปถวาย ดังคำกล่าวที่ว่า

“ผีก็คือดอนปู่ตา ตั้งเป็นหอเป็นโสงไว้ ไก่เอาไปเลี้ยงคุ่มละตัว 7-8
เดือนต่อตัว เชื้ออยู่ผู้เฒ่าพาเฮ็ด เกิดขึ้นอีหลี เชื้อตาม โขควาสนา บำไว้ ช่วย
ลูกช่วยหลานอย่าให้ติดใบแดง ปีละสองครั้ง เฮ็ดแล้วก็เลี้ยงข้าวเลี้ยงน้ำกัน
เกี่ยวกับการทำมาหากิน มีแต่ว่าฝนตกถูกต้องตามฤดูกาลบ่ ให้อยู่ดีมีแสง”
(ถวิล แสงกล้า, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าการนับถือผีมีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยให้ความหมายว่าเป็นผีบรรพบุรุษที่คอยคุ้มครองคนในหมู่บ้านไม่ให้ผีที่อื่นมาคอยทำร้าย และเชื่อว่าผีจะช่วยให้การผลิต การทำนา ทำสวน ทำไร่ ประสบความสำเร็จ ได้ผลผลิตมากตามที่ต้องการ และความเป็นอยู่ไม่ให้เกิดการเจ็บป่วย

นอกจากนี้อัตลักษณ์พิธีกรรมนับถือผีปู่ตาในหมู่บ้านชี้ให้เห็นว่าเป็นพิธีกรรมประเพณีนิยม คือ ได้ปฏิบัติติดต่อกันมาทุกปี กับการหลอมวัฒนธรรมของชุมชนที่มีความเอื้ออาทรต่อกัน รู้จักแบ่งปัน รู้รักสามัคคี ใช้ชีวิตแบบเรียบง่าย รวมเอาพื้นที่ทางสังคมและพิธีกรรมเกี่ยวกับการบวงสรวงสักการะเพื่อยอมรับต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์บางสิ่ง แต่ไม่ใช่บูชาอำนาจเพียงแต่ยอมรับในพิธีกรรม

แต่ความเชื่อเหล่านั้นชาวบ้านบางคนก็ไม่ได้เข้าไปร่วมในพิธีกรรม ความเชื่อหรือไม่เชื่อก็ฟังหูไว้หู เพราะการเข้าพิธีกรรมนั้นก็เข้าไปร่วม แต่ไม่มั่งงาย มีความเชื่อว่าประเพณีทำก็ไปทำ ฟ้าฝนจะตก การเข้าพิธีกรรมก็จะให้คนในครอบครัวไปแทน แต่ก็ไม่มีผลกระทบต่อครัวเรือนแต่อย่างใด กล่าวได้ว่าวัฒนธรรมความเชื่อนั้นมีแบบแผนตามแบบของชาวบ้านที่กำหนดขึ้นในทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์ที่รวมตัวกันโดยธรรมชาติการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่แสดงออกมาเป็นรูปสัญลักษณ์

1.5 ชุมชนทุ่งมน : ชุมชนเกษตรกรรมทำนา

1.5.1 ที่ตั้งและภูมิศาสตร์

พื้นที่เป็นรูปวงกลมล้อมรอบหมู่บ้าน ถนนเป็นทางเกวียนทรายปนจีเลน มีป่าที่บอบล้อมบ้านอุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ยาง ไม้ประดู่ ป่าแดงขึ้นอยู่เป็นจำนวนมาก ระบบนิเวศน์มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่นำมาใช้ในการเกษตร ทำนา ปลูกพืชไร่ พืชผักสวนครัว การอพยพเข้ามาในหมู่บ้านครั้งแรกเพื่อปลูกเพิงทำนา ทำไร่ ไม่ต้องเดินทางไปมาระหว่างที่นา ที่ไร่ จะทำให้เสียเวลาในการทำนา ช่วงระยะเวลาทำนาต้องใช้เวลาหลายเดือน “หมู่บ้านแต่ก่อนทำไร่ฝ้าย ไร่ปอ มันสำปะหลัง พ่อใหญ่ก้านัน โสม สู้ณรงค์ เผิ่นพาลูก พ่อใหญ่ ส พึ่งดวง พ่อใหญ่ดี สงศรี ไปเอามาแต่โคราช ในหมู่บ้านมีพี่น้องไม่ได้อพยพมาจากบ้านอื่น เป็นคนบ้านนี้หมด”(หอม พัน โนฤทธิ์ 2552 : สัมภาษณ์) การอพยพเข้ามาจากการเล่าเรื่องราวในหมู่บ้านให้กันฟังจึงได้ชวนกันในเครือญาติเข้ามารวมจัดตั้งหมู่บ้าน “ในหมู่บ้านเป็นญาติกันหลายคน นามสกุลเดิมมีงัวขัว พ่อมมาจากตำบลเรา นามสกุลแสงแก้ว” (บุญธง แสงแก้ว, สัมภาษณ์) เมื่อชาวบ้านอพยพกันเข้ามาแล้วจะพบว่าที่ดินในหมู่บ้านนั้นมีความอุดมสมบูรณ์คือมีฝนตกต้องตามฤดูกาล ปริมาณน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูก พื้นที่เป็นแอ่งมนอุ้มน้ำ ทำนาตลอดฤดูกาล นอกจากนั้นที่ดินส่วนหนึ่งเป็นที่ราบสูงเหมาะสำหรับปลูกพืชไร่มันสำปะหลัง ปลูกไม้สัก ปลูกผักพริก มะเขือพอไว้กิน

พื้นที่ของหมู่บ้านตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลทุ่งมน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร
 อามาเขต ทิศเหนือจดกับตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร ทิศใต้จดกับตำบลคงเจริญ อำเภอ
 คำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ทิศตะวันออกจรดกับตำบลเหล่าไฮ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร
 ทิศตะวันตกจรดกับตำบลย่า อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

1.5.2 ประชากรและการประกอบอาชีพ

ประชากรทั้งหมด 748 คน แบ่งเป็นเพศชาย 378 คน เพศหญิง 370 คน จำนวน
 ครัวเรือน 193 ครัวเรือน มีนายสันต์ แสงแก้วเป็นผู้ใหญ่บ้าน การประกอบอาชีพส่วนมากทำนา ทำไร่
 ปลูกข้าว ปลูกมันสำปะหลัง

ในช่วงก่อนปีพ.ศ. 2540 การทำนาพบว่าสภาพของดินมีสภาพแข็งเป็นพื้นที่
 เสื่อมโทรมทำให้ไถนยาก ชาวบ้านได้พากันบุกเบิกที่ดินทำกิน ปรับปรุงดินโดยการนำปุ๋ยคอกมา
 ใช้จนทำให้ดินดีขึ้นมีอินทรีย์วัตถุปลูกข้าวได้มาก การทำนายังใช้แบบโบราณคือใช้ควายไถนา
 แรงงานจากครอบครัว พึ่งน้ำจากธรรมชาติ ระยะต่อมาจึงเปลี่ยนจากใช้ควายไถนาเป็นไถเหล็กจากนั้น
 จึงเปลี่ยนมาเป็นรถไถนาเดินตาม จากประสบการณ์ทำนาเป็นอาชีพทำให้ชาวบ้านซึมซับถึงวัฒนธรรม
 ของการทำนาหากินวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่พอเพียงจึงทำให้มีความรักต่ออาชีพ ไม่อยากจะทำอาชีพเดิม
 ของตนเองอีก ดั่งคำกล่าว

“อาชีพชาวนาไม่ทำอาชีพนี้ไม่รู้จะไปทำอะไร ทำอย่างเดียว
 ไม่ชอบไม่รู้จะทำอะไร บรรพบุรุษพาทำ พอได้กินจะใช้จ่ายไม่เต็ม เพราะว่า
 เฉพาะแต่ข้าวขายก็ส่วนน้อย ขายก็พอค่าจ้างทำนาเท่านั้นหมู่เป็นคนพาเฮ็ด
 หมู่เฮ็ดแล้วก็อยากได้แล้ว ถ้ามีหมู่มาแบบเก่าก็จะทำได้ แนวอื่นไปทำอย่าง
 อื่นทำนาเท่านั้น” (เฉลียว ทุ่งมน, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าความสัมพันธ์ในการผลิตต่อการเปลี่ยนแปลงใน
 การผลิตก่อนปี พ.ศ. 2540 ยังเป็นการผลิตเพื่อยังชีพ ไม่ได้แสวงหากำไร แรงงานใช้แรงงานครัวเรือน
 แบ่งหน้าที่กันทำงาน ปัจจัยการผลิตขึ้นอยู่กับการใช้เครื่องมือที่ตนเอง พึ่งน้ำฝนจากธรรมชาติ มีการ
 รวมกลุ่มช่วยเหลือในลักษณะการลงแขกข้าวซึ่งเป็นการแบ่งปันแรงงานเพื่อเร่งการผลิตให้ทันตาม
 ฤดูกาล

ต่อมาระบบเศรษฐกิจหลังปี พ.ศ. 2540 เกิดการปรับตัวในระบบผลิตโดยการใช้
 ความรู้จากเศรษฐกิจพอเพียงเข้าที่เข้ามาในหมู่บ้าน เพื่อลดค่าใช้จ่ายในการทำนา ทำไร่ ชาวบ้านแต่

ละหมู่บ้านได้รวมตัวกันเข้าเป็นกลุ่มเครือข่ายภายในและภายนอกหมู่บ้านเพื่อเข้ารับการอบรมการทำปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพจากวัสดุสวนสร้างฝัน โดยผู้นำกลุ่มให้สมาชิกหลายหมู่บ้านรวมกลุ่มกันทำปุ๋ยใช้เอง นำวัสดุที่มีในท้องถิ่นมาผลิต เครื่องมือต่างๆจัดหาจากวัด ผู้นำกลุ่มจะดูแลคอยแนะนำช่วยเหลือ พาไปอบรมเพื่อให้ชาวบ้านได้ความรู้แล้วนำมาปฏิบัติ เมื่อชาวบ้านอบรมแล้วพากันผลิตได้ทำให้เกิดความรู้แล้วก็จะสร้างเครือข่ายผลิตปุ๋ยในหมู่บ้านอื่นต่อไป ดังคำกล่าวที่ว่า

“เครือข่ายปุ๋ยในกลุ่มนั้นมีคนหลายบ้าน สามจังหวัดมีการช่วยเหลือกัน ปุ๋ยที่เอาไปใช้เกิดประโยชน์เปรียบเทียบกับปุ๋ยเคมีกับปุ๋ยชีวภาพ หลังจากทำกันมาสามปี” (หอม พัน โนนฤทธิ์, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าภายหลังที่ใช้ปุ๋ยเคมีแล้วทำให้ดินไม่ดี ดินแข็งจึงเกิดการปรับตัวจากการใช้ปุ๋ยเคมีเป็นปุ๋ยอินทรีย์ ทำนาโดยไม่ใช้ปุ๋ยเคมี การที่ได้เข้าอบรมมาแล้วผลิตปุ๋ยได้เองจึงทำให้ลดค่าใช้จ่ายได้มาก จากปุ๋ยราคา 450 ปัจจุบันราคา 250 บาท ลดลง 200 บาท ภายในหมู่บ้านหันกลับมาใช้แต่ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยคอก

ดังนั้น ความสัมพันธ์ในการผลิตยังถือว่ายึดโยงวัฒนธรรมการทำงานอยู่อย่างเหนียวแน่นถึงแม้ว่าจะทำนาไม่มีกำไรมากนักเพราะเป็นการทำเพื่อไว้บริโภคในครอบครัว มีความรับผิดชอบต่อครัวเรือนมาก รักในอาชีพทำนา ภายในสถาบันครัวเรือนนั้นทุกคนมีหน้าที่รับผิดชอบในการทำงาน ลักษณะงานสลับสับเปลี่ยนกันได้โดยไม่ต้องมีหน้าที่เดียว ดังคำกล่าวที่ว่า

“ในหมู่บ้านเฮ็ดไร่ เฮ็ดนา ในครอบครัวทำนาหมดทุกคน บ้านทุ่งมนถือว่าเศรษฐกิจดี มีไร่ มีนาหลาย รักอาชีพทำไร่ทำนา ” (คำเหล่า แสงกล้า, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ยังพบว่าชาวบ้านมีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นและความเชื่อตามวิถีการทำมาหากินการนับถือผีของชุมชนทุ่งมนนิยมทำกันในเดือนหก ด้วยความเชื่อเรื่องผีปู่ตาอักษบ้านการบอกกล่าวก่อนเริ่มประกอบอาชีพทำนา ซึ่งเป็นบุญเลี้ยงบุญชားหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุญเบิกบ้าน พิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตา โดยการนำปัจจัยที่เป็นเงิน อาหาร เครื่องดื่ม เหล้า ยา จากความเชื่อจากบรรพบุรุษ เชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมใจของคนในหมู่บ้าน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ในหมู่บ้านนับถือศาสนาพุทธ นับถือเจ้าปู่ดอนปู่ตาอาศัยบ้าน
ขึ้นปงลงเลียงเดือนหก หามือไปเลี้ยงหาเต่าอย่างี่ร้ายได้ 3-4 ตัว นอกนั้นเป็นไก่
ลาบให้ บ่ายสองบ่ายสามแห่กลองยาวไป พ่อใหญ่จ้หามือเลี้ยงบ้านเปิดอะโหล
บอกชาวบ้านนำรูปเทียนไปบอกเผิน” (สันต์ แสงแก้ว, สัมภาษณ์)

ปัจจุบันยังมีชาวบ้านปฏิบัติตามความเชื่อเหล่านั้นไปทำบุญเกือบทุกครัวเรือน
เมื่อครบคร้วใดมีความเดือดร้อน ต้องการทานาให้ได้ข้าวมาก ฝนตกตามฤดูกาลกับบนต่อสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์จากผีปู่ตา เมื่อได้ตามสิ่งที่ต้องการก็พากันไปแก้บนทุกคน ส่วนผู้ที่ไม่เชื่อในการบนเจ้าปู่
ก็จะไม่ลบหลู่แต่ก็จะฝากเครื่องบูชา เปิดไก่ไปถวายด้วยเช่นกัน

ในทางศาสนาการทำบุญประจำปี บุญพะเวส บุญเดือนสามบุญกุ่มข้าวใหญ่ๆ ถึง
เวลาเอาไปทุกปี ครั้งละ 12 กิโลกรัม คนไม่มีข้าวก็เอาเงินไปแทน ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นฮีตคองที่
รื่นเริง มีฟ้อนรำ มีการแห่บั้งไฟ ญาติพี่น้องที่อยู่ต่างหมู่บ้าน ต่างจังหวัด ได้มามารวมกันมีลูกหลาน
ถ้าถึงเดือนหกก็จะจัดบุญบั้งไฟ

นอกจากนี้ยังพบว่า การรับรู้ที่ผ่านคำสอน ผญา ภาษิต มีอิทธิพลต่อความคิดและ
การตัดสินใจในการทำมาหากินเป็นคำสอนที่ให้คุณค่าแก่การครองเรือน ความเคารพนับถือสิ่ง
ศักดิ์สิทธิ์ สุภาษิตสอนใจ ข้อห้ามที่ทำให้ชาวอีสานอยู่ในกรอบในฮีตประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา
ดังกล่าวที่ว่า

“ควายคุ้มักชน คนจนมักเว้า” หมายความว่าคนขยันทำงานไม่เกีย่งงานจะทำงาน
หนักเอา เบาสู้ ให้ผลสำเร็จแก่งานที่ทำ ส่วนคนขี้เกียจจะมีแต่คำพูด ไม่ทำงาน ชอบเกีย่งงานหนัก
ไม่เอาเบาไม่สู้ ซึ่งตรงข้ามกับลักษณะของคนอีสานที่มีความขยัน มองโลกในแง่ดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่
ชอบช่วยเหลือคนอื่น นอกจากนี้ยังมีผญาที่ใช้สอนลูกหลานให้เป็นคนดีอย่าลืมนึกกำเนิดของตน
ดังนี้

“คันได้กินลาบปลาอย่าลืมนึกปลาแดก คันได้กินลาบก้อยอย่าลืมนึกจำแ้วบอง”
หมายความว่าถ้าได้ทำงานดีเป็นเจ้าเป็นนาย อย่าลืมนึกชาติกำเนิดของตัวเอง หมั่นทำความดี ไม่หลง
อำนาจวาสนา และยังปรากฏบทเพลงที่สอนให้ยึดถือธรรมเนียมเก่าที่ดีงามของตนไว้ ดังคำกล่าว
ที่ว่า

“คองของโตมีแล้วอย่าไปถือฮีตใหม่ ควรจะรักษาฮีตไว้ปฐมเต่าเก่าหลัง”
หมายความว่า จารีตประเพณีของชาวอีสานคือ ฮีต 12 คอง 14 ที่ปฏิบัติกันมาถ้าไม่ทำต่อหรือลืม
ไม่รักษาจารีตก็จะสูญหายไป อย่าไปหลงไหลยึดถือประเพณีใหม่”

ปัจจุบันท่านได้นำภาคีสานมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ดังภาคีที่ว่า “อย่าให้หัวใจด้วยคอมดั่งคนอื่นแม้สติเลิศล้ำบ่เกินกำเกินโต” หมายความว่า จะทำงานอะไรก็ตามต้องทำด้วยตนเอง อย่าไปพึ่งคนอื่นปัจจัยที่สำคัญคือการพึ่งตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ให้หลักการพึ่งตนเอง การยืนอยู่ด้วยขาของตนเองเป็นการยืนที่มั่นคงและภาคภูมิใจที่สุด

1.6 ชุมชนหนองเลิง : ชุมชนเกษตรกรรมทำนา

1.6.1 ที่ตั้งและภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศของหมู่บ้านเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีพื้นที่กว้างเป็นแอ่งน้ำ หรือเรียกว่าเป็นเลิง พื้นดินเป็นดินทรายและดินเหนียวเหมาะสมกับการเพาะปลูก ชาวบ้านเรียกหมู่บ้านนี้ว่า บ้านโคกก่อง หมู่บ้านตั้งอยู่ที่หมู่ 3 ตำบลแคนน้อย อำเภอคำชะอี จังหวัดยโสธร มีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	บ้านคอนเดือยไก่อ หมู่ที่ 4 ตำบลแคนน้อย
ทิศใต้	ติดกับ	บ้านโนนเมืองน้อย หมู่ที่ 6 ตำบลแคนน้อย
ทิศตะวันออก	ติดกับ	บ้านแคนน้อย หมู่ที่ 2 ตำบลแคนน้อย
ทิศตะวันตก	ติดกับ	บ้านเหล่าฝ้าย หมู่ที่ 15 ตำบลลุมพุก

1.6.2 ประชากรและการประกอบอาชีพ

ประชากรทั้งหมด 833 คน แบ่งเป็นเพศชาย 423 คน เพศหญิง 410 คน มี 151 ครัวเรือน นอกจากนั้นชาวบ้านยังมีอาชีพเลี้ยงปลามี 22 ครัวเรือน เลี้ยงวัวมี 130 ครัวเรือน กลุ่มหัตถกรรมทำลอบ 25 ครัวเรือน กลุ่มแปรรูปอาหาร 140 ครัวเรือน และกลุ่มทอผ้ามี 20 ครัวเรือน

ในด้านการประกอบอาชีพ พบว่า ชาวบ้านส่วนมากมีอาชีพทำนา ทำสวน ทำไร่ ปลูกพริก ปลูกข้าวโพด ปลูกพริก พืชผักสวนครัว วิถีชีวิตดั้งเดิมคือการทำนา ใช้เครื่องมือทำนา ได้แก่ ควายไถนา ใช้แรงงานคน ต่อมาถึงมีการพัฒนาจากแรงงานคนและสัตว์เป็นแรงงานเครื่องจักร เช่น รถไถนา รถเกี่ยวข้าว เมื่อเสร็จสิ้นจากการทำนาบางคนก็ทำอาชีพเสริมโดยไปทำงานขับรถแท็กซี่ที่กรุงเทพฯ บางคนก็เป็นเต่าจำ ที่ชาวบ้านเรียกพ่อใหญ่จำ เลี้ยงวัว ฝึกหัดหมอลำ เป็นต้น

นอกจากนี้ยังพบว่า แรงจูงใจที่ชาวบ้านย้ายถิ่นฐานเข้ามาในหมู่บ้านเพื่อแสวงหาที่ดินทำกินหาแหล่งน้ำ การทำนาต้องการความอุดมสมบูรณ์พื้นที่ราบลุ่มและมีฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ประการสำคัญเห็นว่าที่ทำกินมันอยู่ใกล้ไร่นาสะดวกแก่การเพาะปลูกไม่ต้องเดินทางจากหมู่บ้านไปทำนา ทำไร่ จึงชักชวนญาติพี่น้องครั้งแรกประมาณ 30-40 ครอบครัวเข้ามาอยู่อาศัย นำโดยนายคำ นายพิมพ์ กิจเกียรติ และนายนนท์ จวนสง พ่อใหญ่คา จวนสง มาจากบ้านกลางใหญ่อำเภอเมืองใน

บ้านกอนาแก้ว แล้วมาตั้งถิ่นฐาน อยู่บ้านแคนต่อจากนั้นได้ย้ายเข้ามาที่บ้านหนองเลิง ประกอบอาชีพทำนา เพาะปลูก และเลี้ยงสัตว์ “หมู่บ้านอพยพมาจากบ้านกลางอำเภอเขื่อง มาจากบ้านกอนาแก้ว อยู่เหนือวัดชื่อว่าหนองเลิงหรือบ้านหนองอีเลิง เพราะมีหนองอยู่ข้างวัด พ่อแม่ก็เกิดอยู่ที่นี่ ปู่ทวดก็เกิดอยู่ที่นี่ เรียนหนังสือก็ไปเรียน โรงเรียนวัด” (คำพัน กิจเกียรติ, สัมภาษณ์)

ในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 ความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านในด้านวัฒนธรรม ประเพณี พบว่าชาวบ้านมีความสัมพันธ์ภายในสูง มีการทำบุญตักบาตร ไปวัด รวมกลุ่มกันทำบุญ เมื่อถึงวันกำหนดทำบุญผู้ใหญ่บ้านจะเป็นคนแจ้งตามหอกระจายข่าวเพื่อให้ชาวบ้านได้เข้ามารวมกลุ่มกัน และประชุมกันที่ศาลากลางบ้านเพื่อแจ้งงานบุญ ส่วนมากชาวบ้านจะรู้ล่วงหน้าแล้วว่างานบุญวันที่เท่าไรแล้วชาวบ้าน ก็จะเตรียมตัวเรียกประชุมกัน “ในหมู่บ้านถ้ามีบุญพะเวส หรือทำบุญใหญ่ เช่น บุญบั้งไฟคนที่อยู่กรุงเทพมันหลายกว่า ลูกหลานจะโทรหากัน” (บุญเรือง กาสัก, สัมภาษณ์) สำหรับสมาชิกในหมู่บ้านไปทำงานต่างถิ่นก็จะมีการแจ้งให้ทราบ แล้วก็จะนัดกันกลับมาบ้านเพื่อทำบุญร่วมกัน “ในหมู่บ้านถ้ามีบุญพะเวส หรือทำบุญใหญ่ เช่น บุญบั้งไฟคนที่อยู่กรุงเทพมันหลายกว่า ลูกหลานจะโทรหากัน” (บุญเรือง กาสัก, สัมภาษณ์)

การร่วมกันทำบุญในหมู่บ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานบุญประจำปี การสื่อสารกัน โดยผู้ใหญ่บ้านจะประสานงาน โดยแจ้งลูกบ้านให้รับรู้โดยการประชุมกลุ่ม กำหนดวัน เวลา ทำบุญ เมื่อมีงานบุญ เช่น บุญบั้งไฟใหญ่ บุญผ้าป่า ในตำบลต้องนิมนต์พระทั้งบ้านรอบๆ ผู้ใหญ่บ้านจะทำหน้าที่มีหนังสือแจ้งเมื่อถึงกำหนดทำบุญในแต่ละเดือน บุญข้าวจี บุญเบิกบ้าน บุญพะเวส การแจ้งข่าวทำบุญสำหรับชาวบ้านที่อยู่ต่างจังหวัด ก็จะรวมกลุ่มกันกลับมาบ้านโดยถือโอกาสนั้นกลับบ้านไปด้วย ในการทำบุญประเพณีชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญ โดยแจกซองไปให้ชาวและชาวบ้านอื่นที่อยู่ต่างถิ่นหรือต่างจังหวัด สำหรับชาวบ้านที่ไปทำงานในกรุงเทพฯ ก็ได้รับการ “บอกบุญ” บางคนก็กลับมาทำบุญที่บ้าน บางคนก็ใส่ปัจจัยเป็นเงินมาร่วมทำบุญ

การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อทางศาสนา การจัดงานประเพณี ได้แก่ บุญบั้งไฟใหญ่ บุญผ้าป่า บุญข้าวจี บุญเบิกบ้าน บุญพะเวส เหล่านี้ มีความหมายต่อชุมชนในการดำรงชีพทางวัฒนธรรม การยึดมั่นและการดำรงไว้ของประเพณี สืบทอดองค์ความรู้ การสืบทอดรุ่นต่อรุ่นด้วยความสมัครใจของคนในหมู่บ้านได้ทำบุญร่วมกันเกิดความอบอุ่นรักใคร่ปรองดองกัน ช่วยเหลือกัน

ระยะต่อมาภายหลังปี พ.ศ. 2540 ในการทำนานั้นเริ่มจะมีการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นร่วมกับแรงงานครัวเรือน เพราะว่าแรงงานในครัวเรือนส่วนหนึ่งได้ออกไปทำงานนอกบ้านจึงได้จ้างแรงงานเพิ่ม เครื่องมือต้องอาศัยรถไถนาแทนแรงงานสัตว์ และค่าปุ๋ยต้องจ่ายเพิ่มขึ้นการทำงานต้องมี

ต้นทุนทางด้านทรัพยากรที่ดิน เงินและแรงงานเพิ่มขึ้น จึงทำให้การทำนาในยุคปัจจุบันเป็นการจ้าง
 ทำนา แรงงานก็จ้างด้วยเช่นกัน“ค่าไถปีหนึ่งประมาณ หมื่นสองหมื่นบาท ค่าไถไร่ละ 280 บาท
 ไถก็ไถไม่ได้คราด 180 คราดพร้อม 280 ปันดินให้ละเอียด เอาทั้งสองสามแบบจ่ายประมาณ 260 บาท
 ค่าข้าวปลูกทำนาลงทุน ค่าปุ๋ย ข้าวปุ๋ย รถไถ ไม่ต้องมีค่ากิน ตกไปสองหมื่นกว่าบาท ค่ารถเกี่ยวไร่ละ
 550 บาท แต่ไม่ได้จ้างหมด ทำเองด้วย คำนวนปีนี้ไม่ถึงสามหมื่นบาทเฉพาะค่าไถ มีข้าวปลูกด้วย”
 (โสภา จวนสาธ, สัมภาษณ์) จะเห็นว่าการทำนาต้องมีทุนทั้งเป็นแรงงานของตนเอง การจ้างแรงงาน
 ภายนอก ค่าปุ๋ย ค่าเก็บเกี่ยว ความจำเป็นสำหรับสิ่งเหล่านี้ถ้าทุนไม่พอก็จำเป็นจะต้องกู้ยืมจากแหล่ง
 เงินทุน ได้แก่ ธนาคาร ธกส. “ยืมเงินจาก ธกส. ขายข้าวได้เงินเป็นแสนก็เอาไปคืน เฮ็ดนา เหลือไว้
 กินข้าว” (ฉลอง จวนสาธ, สัมภาษณ์)

การทำนาต้องใช้ปัจจัยในการผลิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรที่ดินที่ใช้ในการ
 เพาะปลูกต้องเป็นของตนเอง แรงงานเป็นของครัวเรือน กล่าวคือไม่มีอำนาจทางชนชั้นที่เก็บเกี่ยว
 เอาจากทรัพยากรที่ดิน เพราะว่าชาวบ้านเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต มีกรรมสิทธิ์ที่ดินทำกินเป็นของ
 ตนเอง อำนาจจึงเป็นตัวควบคุมปัจจัยการผลิตคือทุนทางธรรมชาติ ได้แก่ ที่ดิน แรงงาน ไม่ใช่อำนาจ
 ของระบบทุนนิยมที่เข้ามาเก็บเกี่ยวผลประโยชน์

จากการศึกษาพบว่า ปรากฏการณ์ที่เป็นจริงที่ดินของชาวบ้านบางส่วนได้ถูก
 นำไปเป็นปัจจัยในการหาแหล่งเงินทุนโดยนำที่ดินไปจำนองอยู่กับธนาคารเพื่อนำเงินนั้นมาเป็นทุน
 ในการผลิตและบริโภค จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นการพึ่งพิงระบบทุนนิยมในการแสวงหาทุนในการทำ
 นาปีต่อไป แต่ชาวบ้านยังคงมีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทำกินต่อไป

อัตลักษณ์ร่วมความเป็นชาวนาการผลิตแบบเดิมการทำนาไม่ใช้เทคโนโลยี จะเป็
 การใช้แรงงานคนกับสัตว์ การคราด ไถ ดำนา ทำเอง ส่วนแรงงานหาได้จากครอบครัวตนเอง แต่มี
 การลงแขกนาเพื่อให้ทำนาเสร็จทันตามฤดูกาล แต่ปัจจุบันการผลิตที่แตกต่างออกไปจากเดิม การใช้
 เทคโนโลยีใหม่ มีรถไถ การจ้างคนจากนอกหมู่บ้านมาทำงาน สมัยใหม่ไม่ค้ายหญ้าแต่จะหาหญ้าหญ้า
 เอายามาฉีก ทำให้ดินเสื่อม คนที่ฉีดยาก็ป่วยตามไปด้วย ไล่เดือนก็ตายไปด้วย จึงทำให้พฤติกรรม
 การทำนาที่แตกต่างไปจากแบบเดิมเป็นอัตลักษณ์ใหม่การบริโภคแบบใหม่เป็นอัตลักษณ์โลกาภิวัตน์
 วงจรทำนาได้วนกลับไปเป็นหนี้สินเหมือนเดิมคือขายข้าวได้ก็นำเงินไปใช้ธนาคาร แล้วนำที่นาไป
 จำนองใหม่เพื่อนำมาบริโภคในครัวเรือน

ในภาวะที่มีการแข่งขันกับตัวเอง เมื่อเสร็จสิ้นจากการทำนา ชาวบ้านหลายครัวเรือน
 จะพากันออกไปทำงานต่างจังหวัดหรือกรุงเทพฯ เพื่อหารายได้มาจุนเจือครัวเรือนจะเห็นได้จากความ

กระตือรือร้นอยากไปทำงานหาเงิน “ไปจับแท็กซี่ในกรุงเทพฯตอนว่าง ว่างตอนไหนไปตอนนั้น กำหนดแน่นอนไม่ได้” (สมร กิจเกียรติ, สัมภาษณ์) จะเห็นว่าเมื่อรายได้ครอบครัวไปไม่พอค่าใช้จ่ายก็ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน เช่น ไปกรุงเทพฯเพื่อจับแท็กซี่ เพราะในหมู่บ้านไม่มีอาชีพที่ทำให้เกิดรายได้ส่วนมากจะออกไปรับจ้างช่วงฤดูว่างเว้นจากการทำนา

นอกจากการทำอาชีพเสริมแล้วชาวบ้านมีการกลุ่มอาชีพดังนี้กลุ่มอาชีพเลี้ยงปลามี 22 ครัวเรือน เลี้ยงวัวมี 130 ครัวเรือน กลุ่มหัตถกรรมทำลอบ 25 ครัวเรือน กลุ่มแปรรูปอาหาร 140 ครัวเรือน และกลุ่มทอผ้ามี 20 ครัวเรือน แต่ละกลุ่ม มีการประสานกลุ่มจะมีการแบ่งหน้าที่และประสานงานการสอนงาน การทำหัตถกรรม การแปรรูปอาหารจะอยู่ในชุมชน และนอกชุมชนจะเป็นกลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มเลี้ยงวัว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

ความสัมพันธ์ในการนำภูมิปัญญาชาวบ้านของผญา ภาษิต มาใช้ในการที่สืบทอดวัฒนธรรม พบว่าส่วนมากชาวบ้านที่มีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไปคือเกิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 ขึ้นไปจะเข้าใจในผญา และนำไปใช้ในการสื่อสาร ผญาภาษิตเหล่านี้เชื่อว่าเป็นคำที่ใช้เตือนสติหรือเป็นข้อห้าม กระทำผิด ละเมิด ดังคำกล่าวที่ว่า “ควายคุ้มักชน คนจนมักเว้า” เพื่อเปรียบเปรยว่าคนจนชอบทำงานหนักเอาเบาสู้ คนจึงเกิ่นนั้นไม่ต้องการทำงานจะเอาดีแต่พูด ถ้าเป็นคำพูดที่ไม่ให้ลืมนั่นฐานบ้านเกิด และให้รู้จักเจียมตัว “คันได้กินลาบปลาอย่าลืมน้ำคั้นปลาแดก คันได้กินลาบก้อยอย่าลืมน้ำจ้าวบอง” เป็นคำผญาที่เตือนสติให้ไม่ลืมน้ำไม่ลืมน้ำคั้นปลาแดกคั้นคั้นได้กินลาบค้อยอย่าลืมน้ำจ้าวบอง” เป็นคำผญาที่เตือนสติให้ไม่ลืมน้ำไม่ลืมน้ำคั้นปลาแดกคั้นคั้นได้กินลาบค้อยอย่าลืมน้ำจ้าวบอง” เป็นคำผญาที่เตือนสติให้ไม่ลืมน้ำไม่ลืมน้ำคั้นปลาแดกคั้นคั้นได้กินลาบค้อยอย่าลืมน้ำจ้าวบอง”

นอกจากนั้นผญาที่เกี่ยวกับการทำบุญ ใช้เพื่อให้ชาวบ้านได้ตั้งใจทำบุญด้วยการตั้งมั่นในพระพุทธศาสนา ดังคำกล่าว “ให้ทนทำสร้างปรารถนาตั้งจะเอายังเป็นที่พัก บุญไม่ทนได้สร้างลิทันได้จั่งไห่” หมายความว่าทำบุญนั้นไม่ส่งผลให้ทันที ต้องความอดทนหมั่นทำบุญ ถ้ายังไม่ได้ทำบุญก็ให้เร่งทำบุญให้มาก “คันบได้กินข้าวเฮ็ดจั่งได้มันลือม คันบได้อาบน้ำมันลือมได้จั่งได้” หมายความว่าถ้าหมั่นแต่คิดตรองอยู่ไม่ลงมือทำก็จะไม่เกิดผล

ผญาภาษิตเป็นการดึงเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เปรียบเทียบกับการทำงานหาเงินในลักษณะที่เป็นคำพูดโต้ตอบซึ่งกันและกันเพื่อเตือนสติและความประพฤติดังตนเอง ต่อครอบครัว และหมู่บ้าน ไม่ให้ออกนอกกริตนอกรอย ปัจจุบันภาษิตเหล่านี้ไม่ได้นำกลับมาใช้ให้เกิดประโยชน์ จึงทำวัฒนธรรมไทยถูกละเลยแม้กระทั่งการเข้าไปทำบุญที่วัด ทำให้ความคิดของผู้คนที่เข้าไปกราบไหว้

สักการะนั้นเป็นสัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวไป ไม่ได้หมายความว่า เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ควรกราบไหว้ เคารพบูชา

นอกจากนี้ยังพบว่า ความเชื่อทางจิตวิญญาณด้วยสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวบ้านเชื่อในบรรพบุรุษที่มีการนับถือผี มีการเสี่ยงทาย บนบานศาลกล่าวกันทุกปี เมื่อถึงเวลาทำการเกษตรทำนา ทำไร่ ชาวบ้านได้พากันมาเลี้ยงเจ้าที่ บูชาผีปู่ตา ถือว่าเป็นสัญลักษณ์ในความเคารพหลักบ้านหลักเมือง ผู้ที่คลั่งบันดาลให้พืชผลทางการเกษตรอุดมสมบูรณ์ ความเข้มแข็งของผู้นำทำให้ความเชื่อของคนในชุมชนยังดำรงอยู่กับผีปู่ตา โดยผ่านตัวแทนชุมชนในการดำเนินการคือเฒ่าจ้ำ ในการดำรงรักษาไว้ซึ่งทรัพยากรดอนปู่ตา เป็นองค์ประกอบ ประสานความร่วมมือในสังคม เพื่อให้เกิดแรงศรัทธา ความเชื่อ ความสามัคคี การสืบทอดเจตนารมณ์ของบรรพชน

พิธีกรรมการเสี่ยงปู่ตาทำกันมาทุกปีเพื่อเสี่ยงทายว่าในหมู่บ้านจะอุดมสมบูรณ์หรือไม่ เช่น ขั้นตอนการบวงสรวงนั้นให้ (บ้ำ) ไก่ก่อนลงนา ตัวหนึ่งเสี่ยงว่าลูกบ้านเป็นอย่างไรเสี่ยงดูว่าถ้าดีคางไก่ตัวเสี่ยงข้าวเสี่ยงน้ำ ยี่สิบสามสิบนาที่ ปีที่แล้วเสี่ยงข้าวปกดีคางไก่โค้งงอหรือไม่ พิธีกรรมนี้แสดงให้เห็นสัญลักษณ์ของการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้าน รวมไปถึงอำนาจ ที่สามารถคลั่งบันดาลให้ชาวบ้านได้ตามที่ขอไว้ความเชื่อเหล่านี้เป็นรูปแบบจำลองทางพิธีกรรมที่สามารถทำแบบเดิมได้ทุกปี สัญลักษณ์ที่ทำอยู่จะทำให้ผู้คนที่ทำพิธีกรรมนี้ศักดิ์สิทธิ์สามารถคลั่งบันดาลให้ชาวบ้านได้

การ “บ้ำ” และการลงโทษจากผีปู่ตา ไม่มีความมุ่งหวังให้เกิดอันตรายต่อคนในชุมชน แต่เป็นการปกป้อง คุ้มครอง บันดาลให้เกิดความอยู่ดีกินดี ฝนตกต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านประพฤติตามธรรมเนียมของครองธรรม และดำรงไว้ให้ลูกหลานสืบต่อไป ดังคำกล่าว

“ปู่ตายังนับถือยังอยู่ ปู่ตายุ่ตามประเพณี ยานลูกย่านเด้าบู้ว่าปู่
คือหยั่ง ตาคือหยั่ง ถึงเรียกสองนาม ปู่เทียบพ่อ ตาเทียบแม่” (โกมล เหล็กกล้า,
สัมภาษณ์)

เรื่องของผู้ที่จะเข้ามาสืบสานพิธีกรรมในความหมายของ “เฒ่าจ้ำ” ทางจิตวิญญาณของผู้ที่เคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และสืบต่อประเพณี พิธีกรรมที่มารับใช้สังคมหมู่บ้าน ไม่ใช่จะได้มาง่ายๆ ผู้ที่จะเข้ามาเป็น “เฒ่าจ้ำ” จะต้องมีความตั้งใจที่ไม่เรียกร้องใดๆ จากชาวบ้าน ทำไปด้วยความสมัครใจ เพราะต้องเรียนคาถา และมีข้อยกเว้นหลายอย่าง ดังคำกล่าว

“ตั้งแต่ก่อน จบ ป.4 เฮ็ดอาชีพเต่าจ้ำมาสิบกว่าปีแล้ว ชาวบ้านเรียกพ่อใหญ่จ้ำ แต่ก่อนถือพ่อใหญ่จ้ำต่างบ้านอยู่บ่ได้คนเพราะว่าเป็นคนต่างบ้าน แม่ใหญ่เซียงไผ่ ต่อมาเป็นผมเพราะเขาชาวบ้านเรียกร้องตามประเพณีของเก่า เค้นพาเฮ็ด ไม้ได้เรียนมาเป็นคนลูกในบ้านหวานในสวนบ้านนี้เขาจั่งเรียกเป็นตัวเชื่อมจากปู่ตา พ่อของแม่เป็นพ่อใหญ่จ้ำมาก่อน เรียกว่าพ่อใหญ่จ้ำตาแฮก มันเป็นประเพณี ก่อนที่มาตั้งบ้านต้องมีหลักบ้าน ได้หาแก่นไม้ยมมาเขียนลงคาถา เป็นหลักบ้านอยู่ศาลา แต่ก่อนมีความเชื่อว่ามีผีป่า ผีดง มีเจ้าปู่เจ้าตา บให้ผีทางอื่นเข้ามาได้ในหมู่บ้านเขาก็เชื่อไปแนวนี้ สมัยใหม่ให้เอาไปกินกันฉลองกันอยู่คอนปู่ตาโลด” (คำพื้น กิจเกียรติ, สัมภาษณ์)

1.7 ชุมชนเวินบึก : ชุมชนประมงในลุ่มน้ำโขง

1.7.1 ที่ตั้งและภูมิศาสตร์

ลักษณะภูมิประเทศเป็นเนินเขาตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำแม่โขงกับแม่น้ำมูลที่ไหลมาบรรจบกันเรียกว่าแม่น้ำสองสี ทางทิศเหนือจดกับลำน้ำโขงที่กั้นระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศใต้จดกับบ้านคันทวยเขตชายแดนประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศเหนือจดกับบ้านห้วยหมากใต้ ทิศตะวันออกจรดกับแม่น้ำโขงสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ทิศตะวันตกจดกับภูเขาป่าไม้ อยู่ในเขตประเทศไทย

ทำเลที่ตั้งหมู่ที่ 8 ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี แบ่งเป็นพื้นที่อยู่อาศัย 15,000 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตร 520 ไร่ ทำนา 249 ไร่ ทำไร่ 10 ไร่ ทำสวน 70 ไร่ ชุมชนตั้งขึ้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2457

1.7.2 ประชากรและการประกอบอาชีพ

ปัจจุบันมีจำนวนประชากรทั้งหมด 612 คน 131 ครัวเรือน แบ่งเป็นเพศชาย 312 คน เพศหญิง 300 คน พื้นที่ในหมู่บ้านเป็นทำเลเหมาะแก่การเป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงวัว ส่วนบริเวณล้อมรอบหมู่บ้านเป็นแม่น้ำมูลและแม่น้ำโขง ซึ่งประชากรประกอบอาชีพทำประมง 90 ครัวเรือนซึ่งเป็นอาชีพหลัก รองลงมาคืออาชีพจักสาน 80 ครัวเรือนทำนาจำนวน 40 ครัวเรือน ทำไร่ 11 ครัวเรือน ทอผ้า 28 ครัวเรือน ทำไม้กวาด 3 ครัวเรือน รายได้ภาคเกษตร 20,000 บาทต่อคนต่อปี รายได้นอกภาคเกษตร 35,000 บาทต่อคนต่อปี

ชาวบ้านเชื้อชาติเผ่าบรู ได้อพยพมาจากบ้านลาดเสือหรือบ้านหนองเม็ก แขวงปากเซ ประเทศลาวโดยการข้ามแม่น้ำโขงมาเข้าเขตประเทศไทย สาเหตุที่ชาวบ้านอพยพเข้ามา เพราะไม่ชอบการปกครองของฝรั่งเศสที่มีอำนาจของประเทศลาว “อยู่ในช่วงของอำมาตย์เอก หลวงแก้ว กาจจนเขต เป็นนายอำเภอ โงงเจียม ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2470 ได้มีราษฎรชาวลาดเสือได้อพยพข้ามมาสมทบเป็นจำนวนมาก ทางราชการเห็นควรจัดตั้งเป็นหมู่บ้านแห่งนี้ตามพระราชบัญญัติลักษณะของกระทรวงมหาดไทย โดยให้ชื่อว่าบ้านเวินบีกตั้งแต่นั้นมา” (คำมุย ฟังคง, สัมภาษณ์)

ในด้านอาชีพ พบว่า อาชีพที่สืบทอดของหมู่บ้านคือการหาปลาในแม่น้ำมูล แม่น้ำโขง ตรงบริเวณที่มีแม่น้ำไหลมาบรรจบกัน ทำให้มีปลาชุกชุมเพราะเป็นเวินน้ำ ชาวบ้านที่ประกอบอาชีพหาปลานั้นถึงแม้จะมีการแย่งชิงพื้นที่ในการหาปลาบ้างเล็กน้อยก็ตกลงกันได้ ด้วยจิตสำนึกของชาวบ้านที่ต้องทำมาหากินบนพื้นที่ทางสายน้ำ และการรักในอาชีพหาปลา “ถ้าเราหาปลาได้น้อยแล้วอยากเปลี่ยนอาชีพ ดันทุน อาชีพ จริงๆ แล้วอยากเปลี่ยน แต่มันถนัดแบบนั้น ถึงแม้จะได้ปลาน้อยเราก็นุ้ยเคยกับความเป็นอยู่ หาปลาที่พอได้อยู่ได้กิน” (สมสมัย จุฬา, สัมภาษณ์)

การสร้างอัตลักษณ์ของชาวเวินบีก จากความรู้สึกรักและภาคภูมิใจเกี่ยวกับอาชีพที่ทำอยู่ในปัจจุบันเพราะมีความผูกพัน ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น ด้วยจิตวิญญาณความเชื่อในบรรพบุรุษและวัฒนธรรมชาวบรูไม่ใส่ใจเรื่องอนาคตความรวย ความจน เพราะฉะนั้นการหล่อหลอมวัฒนธรรมของชาวเวินบีกมาเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นของชาวเผ่าบรู จึงทำให้เห็นอัตลักษณ์ของชาวบ้านจากปรากฏการณ์ทางสังคม

นอกจากการหาปลาแล้วชาวบ้านได้ทำอาชีพเสริม ก็อาชีพจักสาน ทำนา ทำไร่ ทอผ้า ทำไม้กวาด หาหน่อไม้ ออกไปล่าสัตว์ ถนอมอาหาร เช่น ทำปลาร้า ปลาตากแห้ง เพื่อหารายได้เสริมมาช่วยในค่าใช้จ่าย เพราะว่าในหมู่บ้านจะทำอาชีพเดียวก็ไม่พอค่าใช้จ่าย จำเป็นต้องหารายได้เพิ่ม

อิทธิพลจากความเชื่อในวัฒนธรรมท้องถิ่น ประเพณีท้องถิ่น ด้วยจิตวิญญาณความเชื่อในบรรพบุรุษจากวัฒนธรรมชาวบรูที่สืบทอดกันมา ตั้งใจทำมาหากินไปตามปกติที่เกาะเกี่ยวเป็นเชื้อชาติเดียวกันวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน ถึงแม้ว่าหมู่บ้านเวินบีกนับถือศาสนาพุทธแต่ก็จะมีการนับถือผีควบคู่กันไปในชาวเผ่าบรู เพราะว่าชาวบ้านยังมีวัฒนธรรมดำรงอยู่

“ประเพณีดั้งเดิม บ่หลาย แม่หญิงออกไปทำงานไม่ได้ กินจิวกินควาย ให้แต่ผู้ชายออกไป แต่ก่อนเจ้าของสีตบให้ออกไป ย่านผู้หญิงมารทางมา มารทางมาก็กินจิวกินควายอีก ได้กินมากบ่ได้แต่งได้เปงกัน ต้องมาแก้กัน มันผิดก็กิน ผิดน้อยกินไก่ ผิดถึงขั้นใหญ่กินควาย” (อุดร แก้วใส, สัมภาษณ์) ประการสำคัญการเสียผีถ้าเป็นเรื่องเล็กน้อยต้องนำไปมาเสียให้จ้ำ แต่ถ้าเป็นเรื่องใหญ่โต

ถึงขั้นหย่าร้างต้องเสียควายเป็นตัวทั้งนี้ เพราะจารีตดั้งเดิมของชาวบรูที่ยึดถือมา ยังคงได้รับการสืบทอดชั่วลูกหลาน ลักษณะเช่นนี้จึงแสดงให้เห็นร่องรอยทางความคิดที่ปรากฏในประเพณีและวัฒนธรรมอันเก่าแก่ของชาวบรูนั่นเอง

ด้านศาสนา พบว่า ชาวบ้านเวินบิกมีการนับถือทั้งศาสนาพุทธและการนับถือผี ซึ่งการนับถือพุทธชาวบ้านจะต้องออกไปทำบุญที่วัดเพื่อขัดเกลาจิตใจให้เบิกบาน ไม่ไปทำร้ายใครหรือละเมิดต่อศีลธรรมอันดี ส่วนการนับถือผีนั้นเป็นการให้เกียรติแก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งบรรพบุรุษของตนเอง ดังคำกล่าวที่ว่า

“นับถือศาสนาพุทธกับผี ศาสนาผี บ่ทิ้งบุญคุณพ่อแม่ มันบิบ บังคับหลาย บิบคือเป็นสาวมาคุยสาวไปเสียให้แม่หญิง ถ้าหลอกหลวง บ่หลอกหลวงบ่เป็นหยัง จำขึ้นเลยไก่อ่ 5 ตัว คั้นป่ากันให้เสียควาย 1 ตัว” (สุพิศ พึ่งป่า, สัมภาษณ์)

ในการดำรงอยู่ก่อนปี พ.ศ. 2540 พบว่า สภาพการทำมาหากินมีลักษณะการอยู่รวมกันเป็นปึกแผ่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในสังคมยังเหนียวแน่น สังคมยังเป็นเครือข่ายวัฒนธรรม หมู่บ้าน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน แบ่งปันกันกิน การจับปลาตามลำน้ำโขงนั้นยังไม่ได้แบ่งเขตน่านน้ำ การจองพื้นที่ ในแม่น้ำเมื่อไครมาก่อนก็มีสิทธิ์วางตาข่ายก่อน ไม่มีกฎหมายแต่ก็จะไม่มีข้อพิพาท ดังคำกล่าวที่ว่า

“ทันผู้ได้ ผู้นั่นทั้ง ไม่มีโหนดทันก็กาง ว่าให้กันบ่ได้ กฎหมายว่า ให้บ่ได้ มองได้ใส่ประจำอยู่ ประเภทบ่ขยัน หมู่กางก่อน กะบ่มีหม่องลง” (สุพิศ พึ่งป่า, สัมภาษณ์)

ลักษณะเช่นนี้จึงอาจกล่าวได้ว่าชาวบรูที่บ้านเวินบิก เป็นกลุ่มชนที่มีความขยันขันแข็ง มีความมานะอดทน ในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอาชีพหาปลา ซึ่งถือว่าเป็นอาชีพหลักของชาวบรู ทั้งนี้ก็เพราะว่าชาวบรูไม่มีพื้นที่ทำนา ชาวบ้านส่วนใหญ่จึงหาปลา ขาย ซื้อข้าว ดังนั้น การดำเนินชีวิตของชาวบรูจึงต้องมีความขยันขันแข็งในการทำมาหากิน เพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว

แม้ว่าการหาปลาในบริเวณชุมชนเวินบีกจะหาปลาได้มาก เพราะว่าเป็นแหล่งของปลาอยู่รวมกันเป็นเวิน เป็นอ่าว น้ำไม่ไหลแรง ลักษณะของน้ำไหลวน จึงเป็นพื้นที่ที่มีปลาชุกชุม แต่ปัญหาในการจับปลาก็ยังมีผลกระทบต่อชาวบ้านเพราะว่าในช่วงที่มีการปล่อยน้ำจากเขื่อนทำให้น้ำไหลจากเขื่อนรุนแรงทำให้ตาข่ายที่ดักปลาลอยขึ้นเหนือน้ำ น้ำไม่นิ่ง บางทีทำให้ตาข่ายโดนน้ำพัดจมหายไป ส่วนพื้นดินริมแม่น้ำโดนน้ำกัดเซาะอย่างรุนแรงจนทำให้ตลิ่งพังเข้ามาฝั่งลาวประมาณ 100 เมตร อยู่ในช่วงในปี พ.ศ. 2538-2539 เขื่อนปากมูลได้เปิดช่องระบายน้ำ 8 ช่องทางตลอด 24 ชั่วโมง อีกประการหนึ่งอ้างว่าเขื่อนทำด้วยอิฐ ปูนนั้นเป็นตัวทำให้ปลาตื่นตกใจผลกระทบจากเขื่อนนั้นเป็นส่วนน้อย แต่ปรากฏการณ์จริงจำนวนปลาที่ลดน้อยลงเพราะว่าปลาจากประเทศเขมร และลาวนั้น บางช่วงในแม่น้ำถูกทำคั้นกั้นน้ำไว้ ทำให้ปลาวายทวนน้ำขึ้นมาไม่ได้ ข้อเท็จจริงในช่วงสร้างเขื่อนปลาหายาก กรมประมง ไฟฟ้า มาจับจุดใช้กล้องระบบคอมพิวเตอร์ดูการเคลื่อนไหวของปลา แต่มันจะขึ้นไปตามฤดู เวลามันหมดปลาหมดเอง ปลาตื่นปูน ปลาตื่นเขื่อน ซึ่งไม่เป็นความจริง การช่วงชิงพื้นที่หาปลาจับปลาตามธรรมชาติได้หมดไปแล้วมิแต่ใช้เครื่องทุ่นแรง หรือเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการจับปลา ชาวประมงทุกคนมีเรือหางยาวติดเครื่องยนต์ในการจับปลา ไม่มีเรือแจวด้วยมือเหมือนเดิม ดังคำกล่าว

“หาปลาพออยู่พอกินเพราะปลามันหลาย ทุกมือปลาน้อยลง แต่พอสร้างเขื่อนปากมูลทำให้การหาปลายากขึ้น เพราะปล่อยน้ำจากเขื่อนกับปลาตื่นปูน” (อูคร แก้วใส , สัมภาษณ์)

ต่อมาหลังปี พ.ศ. 2540 ชาวบ้านจะหาปลายากขึ้นเกิดขึ้นจากหลายสาเหตุจากคนจับปลามากขึ้น จำนวนปลาลดน้อยลง จากการใช้เครื่องมือที่ทันสมัยขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจับปลาของประเทศลาวเริ่มทำเป็นอาชีพจับปลาเป็นมากขึ้นและทำเป็นอาชีพ ทำให้ปลาในแม่น้ำมีแต่ถูกจับ ไม่มีการปล่อยพันธุ์ปลาเพิ่ม ชาวบ้านจะใช้เครื่องมือในการจับปลาเป็นแบบดั้งเดิม ใช้แห เบ็ดราว ตาข่าย (มอง) โดยไม่ใช้อวนลากซึ่งทำให้จับปลาตัวเล็กตัวน้อยทั้งหมด “คือสมัยก่อนๆ แตกต่างกันมากเลย หน้ามือเป็นหลังมือ ถ้าบ้านหลังหนึ่งได้ปลามาตัวหนึ่งก็มาแบ่งกัน ผมภาวนาอยากให้เวินบีกย้อนยุคเข้าไปคือเก่า หาปลาแบบเก่า” (สมสมัย จูพา, สัมภาษณ์)

ผลกระทบการหาปลาที่ล้ำเขตแดนระหว่างประเทศ แล้วเกิดกรณีการจับกุมคนไทย และคนลาว จึงทำให้มีการไกล่เกลี่ยโดยเจ้าหน้าที่ทั้งสองฝ่าย ในเรื่องความรับผิดชอบการหาปลาข้าม

แม่น้ำ เป็นการป้องปรามชาวบ้านตนเองไม่ให้เกิดความเดือดร้อนข้ามเขตแดน แต่ก่อนชาวบ้านทั้งประเทศลาวและไทยเข้าไปมาหาสู่กันการหาปลาด้วยกัน ไม่มีเส้นเขตแดน แต่ปัจจุบันชาวลาต้องควบคุมการหาปลาและการลักลอบซื้อขายสินค้าตามชายแดน โดยไม่เฉพาะเจาะจงแต่เรื่องหาปลาเท่านั้น ดังคำกล่าวที่ว่า

“มีบางคนมาว่าว่าผู้ใหญ่บ้านอ่อน ลาวมาย่านหยังลาว ผมบ่ได้ ย่านลาว ผมย่านราษฎรของผม ไปหาปลาลำบาก ย่านหยังผมบ่ได้ลงน้ำ ลาวเขาจริงกฎหมายมันต่างกัน คิดว่าแนวได้พออะลุ่มอล่วยกันไป จับเขาได้มันก็เฮ็ดได้ แต่ความสัมพันธ์ชาวบ้านเขาไปหากินหาอยากลำบาก” (กบคำบุญเรือง, สัมภาษณ์)

ความสัมพันธ์นอกชุมชนทางเครือญาติเกิดขึ้นระหว่างคนลาวแต่งงานกับคนไทย คนไทยแต่งงานกับคนลาว ทำให้พี่น้องฝั่งไทยกับลาวแลกเปลี่ยนสินค้ากันและมีความเป็นอยู่แบบกลมกลืนกัน เพราะว่าการหาปลาด้วยกันระหว่างแม่น้ำถึงแม่น้ำที่จะมีความขัดแย้งแต่ก็ในวิถีชีวิตหาปลาด้วยกันต่างก็มีความเอื้อเพื่อซึ่งกันและกัน การจับปลาในฝั่งไทยยังไม่มีการละเมิดต่อข้อห้ามของไทยและข้อห้าม การใช้เครื่องมือตาข่าย ขนาดใด แต่ฝั่งลาวก็ยังไม่มีการละเมิดที่ชัดเจน จึงทำให้จับปลาได้มากเพราะไม่มีข้อห้ามในการใช้เครื่องมือจับปลา ดังคำกล่าวที่ว่า

“เขตอำเภอโขงเจียม บ้านท่าล้ง บ้านใหม่สิงห์สัมพันธ์ เขาหมอง ถิ่นมองห่าง ส่วนมากปลามันสิเข้าฝั่งนั้น บางทีมันเข้าไปกลางแปว ปลาหลักปลาก็ฉลาดแต่มันสู้คนบ่ได้ เละฝั่งก็เละบ่ได้ ฝั่งลาวเคยไปสัมพันธ์กันอยู่ พ.ศ. 2520 ช่วงลาวแดง ลาวขาว ก็หยุด บ่กล้าข้ามไป เขาห้าม ทั้งห้ามทั้งบ่กล้า พี่น้องก็แถมเบิ่งกันเฉยๆ” (สุพิศ พึ่งป่า, สัมภาษณ์)

จากการดำเนินกิจกรรมทางการตลาดชาวบ้านเมื่อจับปลาได้แล้วจะนำปลามาขายในหมู่บ้าน หรือพ่อค้าจะนำเรือไปซื้อขายในกลางแม่น้ำก็ได้ เพราะถือว่าพ่อค้าปลาให้ความสะดวกแก่ผู้หาปลา การรับซื้อปลาไม่ได้จำกัดเวลา ซื้อขายได้ตลอดเวลา การซื้อขายเป็นไปโดยยุติธรรมคือรับซื้อปลาในราคาสูง การตลาดเป็นของผู้ซื้อ แต่ก็ไม่ถือว่าเป็นตลาดผูกขาด จะเห็นว่าชนชั้นผู้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตคือพ่อค้าปลามีอำนาจที่เข้าควบคุมเรื่องราคาที่เป็นกลไกทางการตลาด ซึ่งเป็นช่องทางการค้า

เพื่อหากำไร ไม่ใช่อำนาจที่มาจากความควบคุม กักขัง ปกปิด ผู้หาปลาสามารถขายปลาให้กับผู้ซื้อคนใดก็ได้ขึ้นอยู่กับความพอใจ ดังคำกล่าว

“ทุกวันนี้เขาเป็นตลาดเคลื่อนที่กลางน้ำ พวกผมอยู่กลางน้ำ เอาเรือซื้อปลากลางน้ำ เพราะมันง่าย ให้ราคาดีเหมือนท้องตลาด ซื้อทั้งปลาโจก ปลานาง ปลาเค็ง ปลาแซ่ พ่อค้ามีสองกลุ่ม เลียบออย กับเลียบบึก เป็นคนกำหนดราคาซื้อขาย แต่การซื้อขายให้อิสระแก่คนหาปลา” (เกียรติ์กมลพรานเม่น, สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมพ่อค้าปลาเป็นการเคลื่อนไหวแบบทุนนิยมเพื่อแสวงหากำไร การซื้อขายแลกเปลี่ยนเป็นไปอย่างเรียบง่ายพ่อค้าปลาในหมู่บ้านจะซื้อปลาจากตลาดเคลื่อนที่กลางน้ำก็ได้ แต่การซื้อขายให้อิสระแก่คนหาปลาจะขายปลาให้พ่อค้าคนใดก็ได้ ซึ่งให้เห็นการพึ่งพิงระหว่างพ่อค้าปลากับคนหาปลาซึ่งมีผลประโยชน์ต่างตอบแทนร่วมกัน

ในขณะที่เดียวกันตลาดในความหมายของชาวบ้านสามารถแลกเปลี่ยนด้วยตนเองได้หลายช่องทาง จำนวนปลาที่หามาได้ไม่เป็นที่ต้องการของตลาดหรือขายไม่ได้ ชาวบ้านรู้จักวิธีถนอมอาหาร เช่น ทำปลาร้าไว้มากๆ แล้วเมื่อถึงฤดูฝนก็จะนำปลาร้าไปแลกกับข้าวที่ฝั่งประเทศลาว ดังคำกล่าว

“ถ้าถึงฤดูทำนาก็จะนำปลาร้าไปแลกกับข้าว เพราะว่าคนในหมู่บ้านเราส่วนมากไม่ได้ปลูกข้าว” (กาบ คำบุญเรือง, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านเวินบึกมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อยู่กับธรรมชาติ มีการพึ่งพาตัวเองสูง การดำเนินชีวิตจึงไม่ค่อยมีปัญหามากนัก

1.8 ตลาดอินโดจีน : ชุมชนค้าขายตามแนวชายแดนไทย – ลาว

1.8.1 ที่ตั้งและภูมิศาสตร์

ในอดีตพื้นที่ตลาดอินโดจีนเป็นที่อยู่ของชาวละว้าต่อมาขอมเข้าปกครองมีอำนาจเหนืออาณาจักรนี้ระยะหนึ่ง แล้วก็เสียอำนาจในการปกครอง ภายหลังเจ้ากินรีเจ้าเมืองโพนสิม (แขวงสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว) ระยะเริ่มต้นตลาดอินโดจีนเป็นตลาดสดชาวบ้านเป็นคนพื้นที่ในจังหวัดมุกดาหารได้นำสินค้ามาขายส่วนมากเป็นอาหารของสดและของป่า

จากชุมชนเล็กๆ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำโขง บริเวณพื้นที่ทั้งสิ้น 35.55 ตารางกิโลเมตร ต่อมา มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นก็ได้ขยายตัวบ้านเรือนมากขึ้น ความเจริญเข้ามาในชุมชน จึงถือว่าพื้นที่เป็นชุมชนกึ่งเมือง บ้านเรือนส่วนมากตั้งอยู่ติดริมแม่น้ำโขง โดยมีอาณาเขตดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับ	แม่น้ำโขง
ทิศตะวันออก	ติดกับ	อำเภอชานุมาน
ทิศตะวันตก	ติดกับ	อำเภอลำเซะอี
ทิศใต้	ติดกับ	อำเภอนิคมคำสร้อย

1.8.2 ประชากรและการประกอบอาชีพ

ประชากรอาศัยอยู่ในตลาดอินโดจีนซึ่งอยู่ในเขตเทศบาล 34,507 คน แยกเป็นเพศชาย 17,028 คน เพศหญิง 17,479 คน จำนวนครัวเรือน 10,943 (เทศบาลเมืองมุกดาหาร 2552 : 7)

การอพยพเข้ามาในชุมชน โดยการข้ามแม่น้ำโขงมาตั้งเมืองใหม่ตรงปากห้วย เรียกว่า เมืองมุกดาหารเมื่อเดือน 4 ปีกุน พ.ศ. 2313 ระยะต่อมามีการปกครองในมณฑลอุดรเป็นจังหวัด จึงถูกยุบลงเป็นอำเภอมุกดาหาร ขึ้นตรงต่อจังหวัดนครพนม และในปี พ.ศ. 2525 จึงได้มีพระราชบัญญัติจัดตั้งจังหวัดมุกดาหารขึ้น เพื่อป้องกันการบุกรุก และขยายอิทธิพลของระบบสังคมนิยมของค่ายสังคมนิยมในลาว ซึ่งได้เปลี่ยนการปกครองจะระบอบประชาธิปไตยเป็นสังคมนิยม ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2518

ระบบเศรษฐกิจส่วนใหญ่ประกอบอาชีพด้านพาณิชย์กรรม อุตสาหกรรม เกษตรกรรม และรับจ้าง ซึ่งประกอบด้วย สถานีบริการน้ำมัน ศูนย์การค้า ตลาดสด ร้านค้าทั่วไป สถานประกอบการด้านบริการ ได้แก่ โรงแรม แยกเป็นห้องพักไม่เกิน 30 ห้อง ขนาด -30-100 ห้อง ขนาด 100 ห้องขึ้นไป ธนาคาร 7 แห่ง โรงภาพยนตร์ 1 แห่ง สถานที่จำหน่ายอาหาร จำนวน 125 แห่ง สาธารณสุขโรงพยาบาลเอกชน 1 แห่ง โรงพยาบาลของรัฐ จำนวน 1 แห่ง สิ่งแวดล้อมตามธรรมชาติ ได้แก่ หนองนาบึง หนองเม็ก ห้วยมุก ห้วยแซ่ ห้วยคำสายทอง (สมาน ศรีทธา, สัมภาษณ์)

ในช่วงก่อนเกิดวิกฤติเศรษฐกิจ ในปี พ.ศ. 2540 ตลาดการค้าอินโดจีนในฐานะเป็นเมืองหน้าด่านชายแดนที่อยู่ฝั่งประเทศไทย และข้ามแม่น้ำโขงคือเมืองสะหวันนะเขต สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ตลาดอินโดจีนเกิดจากจุดเล็กที่เป็นธรรมชาติรวมตัวกันเป็นตลาด ที่ขายสินค้าของสด เทศบาลเมืองมุกดาหารมองเห็นความสำคัญของตลาดสอดคล้องกับการทำกำแพง เชื้อกันแนวตั้ง จึงมีแนวคิดพัฒนาตลาดบนดินริมถนนให้ย้ายลงไปค้าขายในด้านล่างบริเวณ เชื้อกันดิน จึงได้สร้างตลาดที่กำแพงเชื้อกันดินเพื่อขายสินค้าเพราะว่าถ้าขายสินค้าบนถนน

ด้านริมแม่น้ำจะบดบังวิวทิวทัศน์ ก็เลยให้เคลื่อนย้ายสินค้าลงมาให้ขายใต้ดิน จนกระทั่งเทศบาลได้สร้างตลาดล่างขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการขายสินค้าของชุมชนเรียกว่าสินค้าโอท็อป “เริ่มแรกตลาดอินโดจีนเป็นตลาดเล็กๆผู้ประกอบการไม่กี่คนที่แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างไทยลาว เริ่มต้นมีผู้ขายตลอดแนวริมฟุตบาทนี้ มาขายกันที่หน้าวัดไม่กี่สิบร้าน ปัจจุบันประมาณ 300 แผง จะดีกว่าตลาดอื่นคือเติบโตโดยธรรมชาติ” (ชัยโรจน์ รุ่งจิรวุฒน์, สัมภาษณ์)

จะเห็นว่าความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจไม่มีความยุ่งยากมาก การทำธุรกิจซื้อขายกันไม่มีกลุ่มใดที่มีอิทธิพลเข้ามาควบคุม การเติบโตของตลาดเป็นไปโดยธรรมชาติ มีชาวบ้านที่เป็นคนไทยคนลาว และชาวบ้านที่อพยพมาจากต่างจังหวัดเข้ามาค้าขาย จึงทำให้ตลาดมีความเจริญเติบโตขึ้นตามลำดับ การค้าขาย ตลาดอินโดจีนมีตลาดอยู่ 2 ระดับ คือตลาดบนดินและตลาดล่าง สินค้าจากหมู่บ้าน ไม่ได้เก็บภาษี เป็นสินค้าโอท็อปสำหรับคนในท้องถิ่นเข้ามาขายสินค้าแต่มีความเป็นท้องถิ่นสูงจึงทำให้อัตลักษณ์ของสินค้าที่คล้ายคลึงกันพยายามจะหลอมละลายอัตลักษณ์ดั้งเดิมให้หมดไปในกระบวนการโลกาภิวัตน์ สินค้าโอท็อปเป็นสินค้าจากชาวบ้านพยายามผลิตสินค้าให้มีคุณภาพ ราคาถูก ใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น แต่สินค้าเป็นอัตลักษณ์ใหม่นั้นทำให้พฤติกรรมผู้บริโภคเปลี่ยนไปเพราะว่าสินค้าที่มีนวัตกรรมใหม่ก่อรูปให้เกิดการยอมรับในความหลากหลายและการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น

ต่อมาระยะหลังปี พ.ศ. 2540 มีการเปลี่ยนแปลงจากตลาดทั่วไปขายของสดของป่า แต่ปัจจุบันเปลี่ยนไปเกือบทั้งหมด เขตเทศบาลนครวยก็คือค้าขาย คนจนทำอะไรทำนา มีที่ดินทำกิน ทำการค้าก็จะได้ตลาดใต้ดิน เทศบาลแบ่งพื้นที่ให้ไปขายสินค้าโอท็อป เป็นของเทศบาลทำขึ้นโดยอาศัยงบประมาณของเทศบาล สินค้าที่ชุมชนหมู่บ้านทำเอง ส่วนตลาดบนนั้นจะเป็นของคนรวย มีตึกได้ค้าขายในทำเลดี ตลาดอินโดจีนไม่กำหนดว่าจะจำหน่ายสินค้าอะไรก็ได้หมด “เมื่อก่อนค้าขายในเขตวัด ไปวัดเรื่อยถ้าได้มาขาย เข้าใส่บาตร ไปเพลแล้วก็มาขายของ ค้าขายดีขึ้นทำบุญเกี่ยวกับวัด การรวมมีประชาชนชุมชนในบ้าน ประชาชนใต้ดินต่างหาก บนดินต่างหาก มีร่องแล้วแต่ชุมชนเขา” (คำมา คูคำ, สัมภาษณ์) ส่วนพื้นที่ค้าขายในตลาดได้แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือตลาดบนและตลาดล่าง “เขตเทศบาลนครวยก็คือค้าขาย คนจนก็เฮ็ดไร่เฮ็ดนา คนรวยมีตึกแล้วเขาก็จะค้าขาย ส่วนเราก็เป็นของเทศบาล ตอนนั้นนายกอนรุักษ์ ตั้งปณิธานนท์ ตอนนั้นตลาดอินโดจีนจะบ่เป็นรูปเป็นร่าง ตลาดบนสินค้าอะไรก็ขายได้ขายอะไรก็จะเป็นเงินเป็นทองเขาหมด อยากให้นักท่องเที่ยวรู้จัก Mukdahan ดินแดน มีเอาเงินของหลวงก่อสร้างให้เป็นตลาดของกองคลังเทศบาล เปิดโอกาสทุกๆ ไปคนต่างถิ่นก็ได้” (เกสร คำปาน, สัมภาษณ์)

ปัญหาการเข้าช่วงชิงพื้นที่การค้าในตลาดอินโดจีนส่วนมากจะเป็นคนไทยเชื้อสายเวียดนามที่เข้ามาค้าขายในจังหวัดมุกดาหาร ประชาชนคนไทยที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไม่มีสิทธิ์เข้าครอบครองพื้นที่ค้าขาย ตลาดอินโดจีนคือประชาชนชาวเวียดนาม คนไทยขายสินค้าบนพื้นดิน เพราะฉะนั้นการที่จะเข้ามาเป็นพ่อค้าในตลาดต้องผ่านกระบวนการคัดเลือกบุคคลผ่านตัวแทนเครือข่ายคนไทยเชื้อสายเวียดนามและการจัดสรรของเจ้าหน้าที่

ความสัมพันธ์ทางอำนาจที่มาจากพ่อค้าคนกลางที่มีเชื้อสายเวียดนามจะเข้าครอบครองตลาดบน ส่วนผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ตลาดบนที่วางสินค้ากับดินคือคนไทยดั้งเดิม จะเห็นว่าผู้ที่มีอิทธิพลทางการค้าในตลาดอินโดจีนเป็นคนที่มิใช่เชื้อสายเวียดนาม ประชาชนคนไทยที่เป็นพ่อค้าหรืออยากเข้ามาค้าขายไม่มีสิทธิ์เข้าครอบครองในเรื่องค้าขาย ตลาดอินโดจีนคือประชาชนชาวเวียดนามเท่านั้น คนไทยขายสินค้าอยู่ตลาดล่างหรือสินค้าแบกกับดิน

การเปลี่ยนแปลงอาชีพชาวบ้านบางรายหันมาเป็นแม่ค้า โดยมีทัศนคติที่ว่าถ้าเป็นลูกจ้างใช้แรงงานแล้วจะไม่มีโอกาสใช้ศักยภาพที่ตนเองมี ซึ่งทำให้รายได้เป็นลูกจ้างไม่พอกับค่าใช้จ่าย เพราะเคยทำงานมาหลายปี แต่รายได้ก็ไม่เป็นที่พอใจ คิดว่าอาชีพค้าขายคงจะมีโอกาสขยายกิจการไปด้วยดี การเริ่มต้นอาจจะไม่ได้ดังที่ตั้งเป้าหมายไว้ แต่พอรู้ช่องทางในการค้าขายก็อาจจะทำให้เราใช้ช่องทางได้

จะเห็นว่าอัตลักษณ์บุคคลต่อการเปลี่ยนแปลงของพ่อค้าไม่ได้ยึดถิ่นฐานเดิมหลายคนได้ย้ายเข้ามาทำการค้าขาย ผู้ที่อยู่ถิ่นฐานเดิมใกล้ตลาดมีอาชีพทำนา ก็เปลี่ยนจากอาชีพทำนาเข้ามาค้าขาย ผู้ที่มีอาชีพเป็นข้าราชการบำนาญก็ค้าขายเป็นงานเสริม อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไปจากชาวนาเป็นพ่อค้าจากข้าราชการบำนาญเป็นแม่ค้า ซึ่งให้เห็นว่าอัตลักษณ์เก่ามีการเคลื่อนไหวทางพฤติกรรมของชาวบ้านทำให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่เป็นพ่อค้าแม่ค้าเต็มตัว

แต่ก็มีการค้าขายระดับประเทศของบรรษัทข้ามชาติ มีอิทธิพลต่อการค้าขายในตลาดอินโดจีน การค้าขายของไทยนั้นตอบสนองนายทุนที่เข้ามาในชุมชนส่วนหนึ่งอ้างว่าได้ทำประชาคมต่อชาวบ้านจึงได้สิทธิในการการค้าขาย จึงทำให้ห้างขนาดใหญ่มาแทนที่ทับซ้อนตลาดที่อยู่ท้องถิ่นนั้น ถูกช่วงชิงไปบางส่วนทำให้พ่อค้าที่อยู่ในตลาดอินโดจีนต้องปรับตัวให้ทันต่อระบบทุนนิยม “ตอนที่เข้ามาอยู่กับการสร้างสะพานข้ามลาวไม่เกี่ยวกับ เพราะว่าการปกครองของไทยแบบประชาธิปไตย ลาวแบบคอมมิวนิสต์ มันแตกต่างกันด้านรูปแบบไม่ยุ่งกับสะพานไทยลาว เพราะโลดิสเตอามีรูปแบบดีกว่า ส่วนท้องถิ่นไม่เข้าใจ ความต้องการของคุณคืออะไร อาหาร เสื้อผ้า ทำไมต้องไปซื้อที่โลดิสเตอากว่า ทัศนภาพการโฆษณาดีมาก ส่วนท้องถิ่นก็มีเหมือนกัน” (กฤษณะพงศ์ สุภผล, สัมภาษณ์)

ส่วนพ่อค้าคนกลางนั้นเป็นพ่อค้าที่ขายของเบ็ดเตล็ดและมีทรัพย์สินที่ดินเป็นของตนเอง ซึ่งตั้งอยู่ในแหล่งชุมชน จะขายสินค้าเป็นทั้งเครื่องอุปโภค บริโภคทั้งส่งออกไปพ่อค้าในตลาดต่างประเทศและนอกพื้นที่ และจะส่งสินค้าจากภายในและภายนอกประเทศเข้ามาจำหน่าย “ตลาดอินโดจีนเป็นค้าขายระดับประเทศ เพราะคนจะมาหลายที่ ตัวอย่างคนเวียดนาม ก็มาเที่ยว คนจีน มาจากหลายที่ สินค้าทางการก็จะมารับไปขายเยอะ ส่วนหนึ่งเป็นชุมชนของไทย สินค้าตามร้านยี่ปู้เป็นสินค้าไทยก็มีเยอะ คนมไทยก็มีเยอะ แลกเปลี่ยน เป็นชุมชนกับระหว่างประเทศถ้าพัฒนาดีก็จะดีเกินความพอเพียง” (เฟื่อง ฟามถิ, สัมภาษณ์)

ถึงแม้ว่าชุมชนตลาดอินโดจีนจะมีอาชีพค้าขายแต่ความเชื่อของชาวบ้านจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์พบว่าสิ่งที้นอกเหนือจากธรรมชาติที่ยึดเหนี่ยวเกี่ยวข้องกับการทำมาหากิน ในชุมชนจะมีศาลเจ้าแม่สองนางซึ่งมีเชื่อมาจากเมืองลาว เล่าว่าท่านว่ายนน้ำข้ามมาจากเมืองลาว เป็นผู้ดูแลรักษาให้ความเชื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวอยู่ของชุมชน เป็นที่สักการะ ของลูกค้าเดินทางมาเที่ยวชมตลาดก็จะกราบไหว้บูชา นักท่องเที่ยว ที่ผ่านไปมาก็ให้ความเคารพนับถือ ถือได้ว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง

“เรื่องผีเชื่อว่ามีจริง ตอนนี้มีศาลเจ้าแม่สองนางมีเชื่อมาจากเมืองลาว เผ่นว่ายนน้ำข้ามมา ก็ศักดิ์สิทธิ์ได้หมดเป็นผู้ดูแลรักษา” (ทองสุข ทับแสง, สัมภาษณ์) จะเห็นว่าวัฒนธรรมความเชื่อเคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทั้งชาวพ่อค้าแม่ค้า ชาวต่างประเทศ หรือนักท่องเที่ยวยังให้ความเคารพ ถ้ามายังตลาดอินโดจีนก็จะกราบไหว้ เรื่องผีเชื่อว่ามีจริง ในตลาดมีศาลเจ้าแม่สองนางเชื่อว่ามีเชื่อสายมาจากเมืองลาว ได้ว่ายนน้ำข้ามมาฝั่งไทยซึ่งเป็นผู้ดูแลรักษาตลาด

นอกจากนั้นบรรพบุรุษนับถือฮีต 12 คอง 14 ตลาดจะทำบุญไปด้วยความศรัทธา โดยใช้เวลาที่มีจำกัดผลัดเปลี่ยนกันไปทำบุญ เช่น ฮีตบุญพะเวส เดือนสี่ กำลังเตรียมกัน ประชุมกัน มีบุญเห็นดีกัน ตกลงกันแล้ว มีเงินเป็นปัจจัยเป็นเครื่องบริวาร เตรียมกัณฑ์ดิน เตรียมเครื่องแนวแขวน มีจอก แหน ปลาปล่อยเกี่ยวกับเรื่อง พะเวส มีความเชื่อว่าบุญพะเวสมีฝนตกถูกต้องตามฤดูกาล ความเชื่อของไทย ภายในครัวเรือนดำเนินตามประเพณีเกี่ยวกับการทำมาหากินร่วมกันทั้งคนไทย คนเวียดนามเช่นงานกฐิน ชาวตลาดก็จะจัดร่วมกันทั้งหมด ผู้นำเป็นประธานตลาดล่างอินโดจีนไม่ได้ห่างหายจากการทำบุญ ปฏิบัติธรรม “จริงๆ แล้วตลาดอินโดจีนจะอยู่กับวัดกับวา คือตลอดแนววัดยอดแก้ว วัดศรีสุ่มัง ไล่ไปถึงวัดศรีบุญเรือง ผู้ประกอบการทุกคนจะคุ้นเคยกับวัด ทำบุญอยู่แล้ววัดก็คือตลาดมีกิจกรรม มีการทำบุญตลาด มีการทำบุญทอดกฐิน ขนบธรรมเนียม ประเพณีงานกฐินจะเรียกว่ามหากฐินทั้งตลาด 300-400 คน ไปทอดกฐินวัดศรีสุ่มังไปรวมกัน” (ชัยโรจน์ รุ่งจิรวรรณ, สัมภาษณ์)

2. การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนอีสาน

2.1 การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนลุ่มน้ำ

2.1.1 การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากการศึกษาอุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่า ชาวบ้านรับรู้จากอุดมการณ์ดังกล่าว โดยศึกษาจากความเชื่อที่ชาวบ้าน ได้รับการปลูกฝังมายาวนาน ผ่านการประกอบอาชีพของชาวบ้าน ซึ่งอาชีพของคนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านคืออาชีพรับจ้างแบกหาม เชื้อผัด ถีบสามล้อ ออกวินมอเตอร์ไซด์ เป็นอาชีพที่ไม่ต้องการทักษะการเรียนรู้เท่าใดนัก ส่วนอาชีพอื่นที่นอกเหนือไปจากอาชีพรับจ้าง เป็นการรับรู้ในระดับบุคคล เกิดจากประหยัดค่าใช้จ่าย ไม่ฟุ่มเฟือย อาชีพรับจ้างทั่วไปนับว่าเป็นพื้นฐานของระบบเศรษฐกิจแบบครัวเรือนตั้งแต่บรรพบุรุษซึ่งพ่อแม่ได้ปฏิบัติต่อเนื่องกันมา ซึ่งการประกอบอาชีพรับจ้างจึงมีความเหมาะสมกับ เพราะว่าอยู่ใกล้กับตลาด “ผู้หญิงหาผักไปขายในตลาด ผู้ชายรับจ้างเช็ญรถผัด ขับวินมอเตอร์ไซด์ ถีบสามล้อ” (สุริยะ ธานี, สัมภาษณ์) และมีสถานีรถไฟ อยู่ติดกับชุมชนมีโกดังสินค้าเช่น ข้าว ปูน จึงทำให้ชาวบ้านออกไปรับจ้างแบกข้าว ขนปูนจากโกดังสินค้า ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ สมาชิกทุกคนในครอบครัวทั้งหญิงและชายก็ต้องช่วยเหลือกัน ทำมาหากินประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาจุนเจือครอบครัว เพราะทุกคน คือสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัว เช่นกัน ส่วนหน้าที่ในการจัดเก็บรายได้ที่เกิดจากน้ำพักน้ำแรงของสมาชิกทุกคน หัวหน้าครอบครัวจะรับหน้าที่ดูแลและบริหารค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเพียงผู้เดียว

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่า การเปลี่ยนแปลงอัตลักษณ์ของการดำรงชีวิตของคนในหมู่บ้านที่มีผลมาจากคนต่างถิ่นที่เข้ามารวมกัน ความใกล้ชิดระหว่างครัวเรือนสะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้าน ความสัมพันธ์ระหว่างครัวเรือนจากการพึ่งพาอาศัยของคนในหมู่บ้านที่เอื้อเพื่อเอื้อแก่ ประชากรของหมู่บ้านเพิ่มขึ้นจึงทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเปลี่ยนไปจากวิถีชีวิตเดิมเป็นปัจเจกชนมากขึ้น วิถีชีวิตของชาวบ้านคือการใช้แรงงาน ความสัมพันธ์ของชาวบ้านจะมีความเอื้อเพื่อกันในเวลา ร่วมกันทำงานเป็นกลุ่มและส่วนแบ่งของเงินเท่าๆ กัน จึงทำให้อัตลักษณ์ของชาวบ้านเป็นชุมชนเมืองจะมีความสัมพันธ์กันที่เป็นปัจเจกสูง

การรับรู้ที่เกิดจากจิตสำนึกของชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมกับความเป็นอยู่ของคนในชุมชนมีความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ชาวบ้านมีความรู้สึกที่ดี และมีความเชื่อว่าการทำบุญจะทำให้มีจิตใจเป็นสุข มีความรักสามัคคีกัน การทำบุญนั้นบางครั้งก็มีความขัดแย้ง

ภายในกลุ่มซึ่งความขัดแย้งดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นการรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงของชาวบ้าน ดังคำกล่าวว่

“อยู่ชุมชนมีบุญคุ้มปีละครั้ง เดือนมีนา คุ้มกลางเมษายน บุญคุ้มต่างคน ต่างเฮ็ด บ่ถูกกัน คุ้ม ปตท. เอาบุญสามคุ้ม คุ้มลุ่มเอาแต่ชอย 8 มา ทำไมถึง ไม่ถูกกัน คุ้มกลางเป็นเด็กน้อย เกร มีบุญงาน มีแต่ตีฆ่ากัน คั้นเขามาแม่เงิน คุ้มกลางเป็นแม่งานออกน้อยๆเล็กๆ” (สุปราณี คงเรืองแสง, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น สะท้อนให้เห็นว่า การทำบุญในความเชื่อของชาวบ้านเชื่อว่าจะ นำสิ่งที่ดีงาม ความ โชคดี เข้ามาสู่ชีวิตครอบครัว และชุมชนทำให้เกิดการขับเคลื่อนทางวัฒนธรรม แต่เมื่อการทำบุญคุ้ม ซึ่งเป็นบุญประจำปีที่แสดงออกถึงความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน กลับไม่ทำให้คนในชุมชนมีความรักใคร่ กลมเกลียวกัน ความพอเพียงนั้นจึงอยู่ที่การได้ลงมือทำด้วย จิตใจที่เป็นบุญมากกว่าการรอให้ผู้อื่นมาร่วมบริจาคเงินทำบุญ

นอกจากนั้นการรับรู้จากความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศาลผีปู่ตาเป็นที่เคารพของ ทุกคนในหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละปีจะทำพิธีบวงสรวงและพิธีบนบาน เมื่อคราวสำคัญ เช่น อยากรให้ลูก ได้ทำงานบ้าง ขอให้สอบข้าราชการได้ ขอให้สอบนายสิบได้ หรืออารสะเดา ะเคราะห์จัดความไม่ดี ออกจากตัว ถ้าได้ตามจุดประสงค์ตามต้องการแล้วจะนำอาหารมาเลี้ยงเพื่อเป็นการแก้บน ซึ่งความเชื่อ ในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันในหมู่บ้านทำให้ประเพณีของชาวบ้านยังดำรงอยู่ “เรื่องการนับถือ ผีปู่ตาหรือผีบ้านร่วมกันชาวบ้านต่างก็เคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหล่านั้น บ่เคยหลบหลู่ เมื่อถึงวัน พิธีกรรมจะรวมกันไปฟ้อนบ้านน” (สุริยะ ธานี, สัมภาษณ์)

การแสดงออกทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านเป็นพลังอำนาจ ถือว่าเป็นการรวมศูนย์ของ คนในหมู่บ้าน และควบคุมพฤติกรรมของชาวบ้านให้มีจิตสำนึกการทำมาหากิน และรับรู้ความพอดี ของการทำความคิด ละเว้นสิ่งไม่ดี เพราะฉะนั้นอำนาจทางวัฒนธรรมจึงเป็นการจัดการขัดเกลาพฤติกรรม ทางสังคม การรับรู้วัฒนธรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อจะเป็นการปฏิบัติการตามประเพณีนิยมให้เห็น สัญลักษณ์ของการทำพิธีกรรมเพื่อสักการะต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ในหมู่บ้านชาวบ้านนับถือผีปู่ตาหรือผีบ้าน เมื่อถึงเวลาจัดเลี้ยงชาวบ้านจะรวมกันนำข้าวปลาอาหารเพื่อทำพิธี ซึ่งพิธีกรรมนี้มีความหมายว่า เคารพในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมเมื่อทำไปแล้วจะทำให้ชาวบ้านมีความสุข ชีวิตอยู่ดีกินดี และได้ใน สิ่งที่ขอเมื่อกระทำแล้วก็มีผลทางด้านหลอมรวมด้านจิตใจ

วัฒนธรรมของชาวบ้านซึ่งทำให้มีความคิดต่างกันไปวัฒนธรรมแตกต่างกันคือ การทำบุญเป็นคุ่ม อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมจึงเป็นอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม การทำบุญด้วยความนึก ของคนที่ เป็นปัจเจก แต่ไม่ได้เปลี่ยนจากอัตลักษณ์เดิมคือการร่วมกันทำบุญ อัตลักษณ์นั้นยังดำรงอยู่ คู่กับหมู่บ้านถึงแม้ว่าจะมีกรอบปัจจัยเรื่องการเงินและเวลาในการทำมาหากิน

การรับรู้ผ่านผญา คำสอนต่างๆ ซึ่งภายในหมู่บ้านมีน้อยมากที่จะเห็นคุณค่าของ คำสอน เช่น ความหมายความอดทน เป็นผญาที่เป็นคำสอนที่ให้อภัยประหยัด มัชยสถ์ บริโภคในสิ่ง ที่หามาได้ ซึ่งสะท้อนความหมายสอนให้รู้ว่าต้องรีบเร่งการทำมาหากิน ไม่เกียจคร้าน พอถึงช่วงที่ต้อง เร่งทำงานให้ทันเวลา ดังคำภาษิตที่กล่าวว่า “คนสีกินก็ให้กินพวมฮ้อน คนสีป้อนก็ให้ป้อนพวมเมา” (บัวลิน สุขแสน, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า บทผญาภาษิตดังกล่าวได้อธิบายให้เห็นความคิด อันเป็นทัศนคติของชาวบ้านที่มีต่อการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัวว่า การจะทำสิ่งใดก็รีบทำให้ ทันช่วงเวลาที่เหมาะสม คนมีอาชีพรับจ้างก็ต้องรีบทำงานตามที่ได้รับมอบหมายจากนายจ้าง ให้เสร็จ ทันเวลาจึงจะได้ค่าจ้าง หากทำงานช้าหรือทำงานไม่มีคุณภาพนายจ้างก็อาจเลิกจ้าง ลักษณะดังกล่าวนี้จึง เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่า การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้านทั้งที่รับรู้ผ่านประเพณี พิธีกรรม และวรรณกรรมคำสอนที่ออกมาในรูปผญาภาษิตไม่ปรากฏเด่นชัดมากนัก มีเพียงการกล่าวถึง การใช้ชีวิต วิธีการประกอบอาชีพที่ต้องเพิ่มความขยัน หมั่นเพียรและรีบเร่งเพื่อแลกกับเงินและ ระยะเวลาที่สูญไป

2.1.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

จากการศึกษา พบว่า การรับรู้โดยการกระตุ้นจากสื่อเพื่อให้ปรัชญาเศรษฐกิจ พอเพียงแพร่กระจายจากหน่วยงานของรัฐสู่ภาคประชาชน แต่ในบางประเด็นที่ชาวบ้านขาดความสนใจ ในเรื่องการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะว่าขาดการกระตุ้นสื่อจากหน่วยงานของภาครัฐ เจ้าหน้าที่ทำหน้าที่เผยแพร่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นเข้าไปไม่ถึงชาวบ้าน จึงทำให้การสื่อสารไม่ สามารถเข้าถึงครบทุกครัวเรือน อำนาจรัฐต้องผลักดันความรู้เข้ามาสู่สังคมหมู่บ้าน โดยผ่านสื่อที่มี ประสิทธิภาพช่วยกระตุ้นรับรู้เพื่อเข้าไปแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม เพราะฉะนั้นอำนาจสื่อทาง โทรทัศน์ วิทยุ สื่อบุคคลจึงมีบทบาทอย่างมากในการเชื่อมต่อกับความรู้เพื่อนำไปปฏิบัติกร

การเข้าถึงสื่อในหมู่บ้านคือโทรทัศน์เป็นระบบการสื่อสารที่เข้าถึงชาวบ้านได้มาก ที่สุดเพราะว่าเป็นสื่อทันสมัยทางเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่ายชี้ให้เห็นว่าสื่อทางเทคโนโลยี รวดเร็ว ชาวบ้านมีโทรทัศน์ครบทุกครัวเรือน ดังคำกล่าว

“บางทีก็เปิดเจอพอดี เห็นภาพของในหลวง เป็นการใช้กับการเกษตร ก็ให้ปลูกพืชหมุนเวียน ผลิตเอง ทำเอง มีกินใช้ แต่เข้าใจว่าในลักษณะของตัวเองเข้าใจว่าประหยัด ออมเงินไว้ส่วนหนึ่ง ก็จะมีกินไว้ยามขาดแคลน มีแต่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงให้เราเฮ็ดปลูกนั่นปลูกนี่ ประหยัดพลังงาน ไม่รู้ว่าเข้าใจถูกหรือไม่” (สุปราณี คงเรืองแสง 2551 : สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านสื่อโทรทัศน์นั้นเป็นสื่อที่สามารถเข้าถึงชาวบ้านในชนบทได้ง่าย ส่วนกรณีการตีความภาพที่เห็นและเสียงที่ได้ยินนั้น ชาวบ้านยังมีความลังเลใจจะมีความถูกต้องเพียงใด

นอกจากนี้สื่อทางโทรทัศน์จะมีข้อเสียอยู่คือการรับรู้จากภาพที่เห็นเวลาอันสั้น จะไม่สามารถตีความได้อย่างถูกต้อง ยังต้องใช้คำอธิบายที่เป็นตัวหนังสือ ความหมายของคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงเมื่อเปรียบเทียบกับการทำมาหากินในอาชีพรับจ้าง การสื่อสารบางทีแต่ละคร้วเรือนอาจจะไม่มีเวลาได้ดูโทรทัศน์ในขณะที่มีการเวลาที่อยู่การเศรษฐกิจพอเพียง ถึงแม้จะได้รับชมโทรทัศน์ก็ยังไม่เข้าใจเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นศักยภาพของสื่อมีประสิทธิภาพคือได้ดูภาพ แต่การรับรู้และทำความเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้านที่ยังมีปัญหาอยู่เช่นกัน

การเข้าถึงสื่อบุคคลชาวบ้าน ได้เข้าอบรมเรื่องของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การรับรู้ที่ได้ผลเกิดจากสื่อบุคคลที่เกิดจากการอบรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ ขณะที่ชาวบ้านส่วนหนึ่งที่เข้ารับการอบรมได้เข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แล้วนำไปปฏิบัติ แม้แต่เพียงบางส่วนก็ทำให้ลดค่าใช้จ่ายได้เห็นเป็นรูปธรรม แล้วยังทำให้เกิดความพอเพียงอย่างแท้จริง ดังคำกล่าว

“ได้ยินเศรษฐกิจพอเพียง ชาวบ้าน กรรมการหมู่บ้าน ความเข้าใจว่าพอกินพอใช้ ก็เฮ็ดไปตามบ้านเมือง บอกมานานแล้ว หน่วยงานพยายามเน้นย้ำมาตลอด เามาจากป่าดงนาทาม เกษตรเชิงดูเกษตรมาอบรมให้กับทหาร ครอบครัวยังอยู่เป็นห้องแถว ให้ปลูกพืช ก็ได้ผลตามที่คิด” (วีระชัย อุ่นใจ, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น พบว่า การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจาก การอบรมนั้น จะไม่เน้นมิติเดียวเพราะว่าเน้นย้ำถึงวิธีการผลิต การปลูกพืช การลดค่าใช้จ่าย ซึ่งไม่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจของครัวเรือนซึ่งเป็นเรื่องของการลดค่าใช้จ่ายครัวเรือนเป็นมิติที่เหมาะสมใน

หมู่บ้าน เพราะว่าหมู่บ้านเป็นชุมชนเมือง ซึ่งหมู่บ้านมีพื้นที่เพาะปลูกน้อยไม่เหมาะกับการปลูกพืช แต่ก็สามารถประยุกต์เข้ากับครัวเรือนได้

ชาวบ้านบางส่วนไม่รับรู้เรื่องราวเศรษฐกิจกิจพอเพียงจากข้อจำกัดของเรื่องความรู้โดยอ้างว่าไม่ได้เรียนหนังสือ อุดมการณ์มุ่งแต่ทำอาชีพรับจ้าง แบกหามเท่านั้น ไม่มีเวลาในการเข้ารับการอบรม ในช่วงที่มีการอบรมนั้นก็เป็นเวลาทำงาน แต่พอกลับเข้าบ้านก็เป็นเวลาค่ำ บางทีชาวบ้านก็ต้องไปทำงานต่อ จึงทำให้สูญเสียโอกาส ดังคำกล่าว

“เศรษฐกิจพอเพียงเคยได้ยินจากโทรทัศน์ ข้าราชการบ่เคยเข้ามา แต่เราก็บ่เคยอบรม ทำงานอย่างเดียว” (สุริยะ ธาณี, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวนี้ข้างชี้ให้เห็นว่าชาวบ้านยังคงไม่ให้ความสำคัญกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เนื่องจากเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ การกระตุ้นจากทางภาครัฐยังไม่ใช้ศักยภาพเต็มที่ในการจูงใจเร่งให้ชาวบ้านได้เข้าอบรม การปฏิบัติในเชิงรุกที่ทำให้ชาวบ้านเห็นความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมากขึ้น โดยการให้ความรู้เป็นพื้นฐานในเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก่อนแล้ว จึงพิจารณาลงมือปฏิบัติ ในขณะที่เดียวกันชาวบ้านยังเห็นความสำคัญของการทำมาหากิน จึงแสดงให้เห็นว่ารัฐไม่สามารถใช้อำนาจในการกระจาย และแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ชุมชนได้ ทั้งนี้ภาครัฐก็จะมีบทบาทในการช่วยเหลือชาวบ้านเรื่อย แต่ในการผลักดันให้เกิดการสร้างงาน สร้างอาชีพที่มั่นคงให้กับชาวบ้าน ทั้งนี้ยังขาดการกำหนดคน โยบายที่แน่นอนหรือหากมีก็ยังไม่อาจนำไปใช้ให้เข้ากับการดำเนินวิถีการดำรงชีวิตชาวบ้านได้ ดังนั้น จึงต้องดำเนินการผลักดันปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ลงสู่ชุมชนอย่างเร่งด่วน

2.2 การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนคูสว่าง

2.2.1 การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากการศึกษา พบว่าการรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน เกิดจากการหาปลา การสืบทอดระบบการผลิตที่รู้จักวิธีหาปลาต่อกันมาจากพ่อแม่ หรือเครือญาติ โดยการหาปลาตามลำนำ รู้จักการใช้เครื่องมือหาปลาแบบดั้งเดิม มีแห เบ็ดราว จึงทำให้มีความผูกพันกับอาชีพ ปลาหาง่ายเพราะมีชาวบ้านจับปลาไม่มาก อุดมการณ์หาปลาเพื่อเป็นอาหาร เพื่อยังชีพ ไม่มุ่งหวังกำไร ไม่มีการซื้อขาย แต่จะมีการแลกเปลี่ยนจากปลาไปแลกเปลี่ยนอื่น ดังคำกล่าว

“แต่ก่อนก็หาปลาพ่อแม่พาเฮ็ด หาปลาเป็นแต่เล็กน้อย ใสเบ็ดใส่มอง ไหลมอง ปลาบ่อดหลาย ขายบ่มีราคาบ่ซื้อกัน มีแต่ขอกันกินบางทีก็เอาปลาไปแลกเกลือแลกข้าว” (วิชัย วงศ์ปัญญา, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านมีอุดมการณ์แบบพอเพียง ซึ่งเกิดจากการเลือกใช้อุปกรณ์การหาปลาที่ไม่ได้มุ่งจับปลาคราวละมาก ๆ แต่จับมาเพื่อประกอบอาหารในครอบครัว

การเชื่อมโยงการเลี้ยงปลาในกระชังนั้นได้เห็นตัวแบบของหมู่บ้านใกล้เคียงกันคือบ้านทัพไทยซึ่งทำอาชีพเลี้ยงปลาในกระชังมาก่อน ชาวบ้านได้รับการแนะนำให้เลี้ยงปลากระชังจากญาติพี่น้องและบริษัทได้เข้ามาแนะนำวิธีการเลี้ยง การดูแลรักษา ทั้งอาหาร ยารักษาโรค จนกระทั่งการจับปลาขายจึงดูเหมือนว่าชาวบ้านจะได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ เพราะไม่ต้องทำอะไรก็ได้ผลตอบแทนกำไร แต่ในความเป็นจริงนั้นกำไรเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับอำนาจ กล่าวคืออำนาจทำให้ชุดของความรู้ได้ส่งผ่านความความจริงเชิงประจักษ์ให้ชาวบ้านรับรู้ว่าการเลี้ยงปลากระชังทำให้มีกำไรมากกว่าการหาปลาในแม่น้ำตามธรรมชาติ ดังคำกล่าว

“ในหมู่บ้านเป็นคนเลี้ยงปลาคนแรก บริษัทได้เข้ามาแนะนำทำกระชัง ให้อาหาร ให้ยา เลี้ยงทีแรกเป็นปลานิล เลี้ยงประมาณ 4 เดือนเขาจับ 8-9 เดือนเขาจึงมาจับปลา ซึ่งนำไปขายเองบ่ได้ เขาเอาไปขายหมดแต่ก็ขายในราคาถูก” (สมัย เจริญบุตร, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงแนวคิดของชาวบ้านเปลี่ยนไปจากการหาปลา ทำมาเป็นการเลี้ยงปลาซึ่งแนวคิดการเลี้ยงปลาจำนวนคราวละหลายๆ เพื่อนำไปขาย มุ่งหวังกำไร ใช้ต้นทุนในการผลิตค่อนข้างสูง เป็นแนวคิดตามระบบทุนนิยม ความสัมพันธ์ของอำนาจของชนชั้นที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตคือเจ้าของบริษัทซีพีเป็นผู้กำหนดกลไกทางการตลาดในการแลกเปลี่ยน ส่วนผู้เลี้ยงปลาเรียกว่าเป็นชนชั้นล่างที่ต้องพึ่งพิง เป็นผู้ถูกกำหนดหน้าที่ปฏิบัติตามกระบวนการเลี้ยงปลา การวางแผนการตลาดของบริษัท นับตั้งแต่การทำกระชังปลา การนำปลาเข้ามาเลี้ยง การให้อาหารปลา การให้ยารักษาโรค และการจับปลาขาย กระบวนการนี้ชี้ให้เห็นว่าอำนาจมาจากเจ้าของปัจจัยการผลิตซึ่งมีอิทธิพลในการต่อรองในฐานะเป็นตัวควบคุมอำนาจของสังคมสมัยใหม่

ในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่จากเป็นคนหาปลาเป็นคนเลี้ยงปลา จากคนเลี้ยงปลา ผันตัวเป็นผู้ค้าปลา จึงกลายเป็นอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม อัตลักษณ์พ่อค้าปลาเป็นอัตลักษณ์ทุนนิยม โดยพ่อค้าปลามีความสัมพันธ์กับอำนาจในการกำหนดราคาแต่ไม่ใช่อำนาจแบบใช้กำลังบังคับ เพียงแต่เป็นการครอบงำที่แยบยล การยกวัฒนธรรมของคนในหมู่บ้านกลุ่มหนึ่งซึ่งซ่อนอัตลักษณ์ตัวตนจากความชำนาญของพ่อค้าปลาจึงก่อให้เกิดอัตลักษณ์ใหม่ขึ้นมาเป็นอัตลักษณ์ของความทันสมัยที่เรียกว่าอัตลักษณ์บริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการหลอมละลายอัตลักษณ์ดั้งเดิม

การพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติคือแม่น้ำมูล โดยการแบ่งพื้นที่ของการเลี้ยงปลานบนพื้นที่ดินของตัวเอง จะเห็นว่าความสัมพันธ์ของชาวบ้านที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นไปโดยธรรมชาติ ไม่มีกลไกของรัฐเข้ามาควบคุม แต่ถ้ามีการเลี้ยงปลาเพิ่มขึ้นจะต้องได้รับอนุญาตจากเจ้าของพื้นที่เดิมที่มีสิทธิในแม่น้ำ ดังคำกล่าว

“ทำบ้านของไซของมัน มีสิทธิ์เท่าเทียมกัน เว้นแต่จะขอกันขี้มกกัน
(สมจิตร วงศ์ปัญญา 2551, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงสิทธิของคนในชุมชนในการเข้าถึงอาชีพเลี้ยงปลากระชัง ซึ่งลักษณะเช่นนี้ จะทำให้คนในชุมชนมีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน ใครไม่มีพื้นที่ติดกับลำน้ำมูลก็สามารถ ขอยืมพื้นที่ริมคลองของเพื่อนบ้านทำกระชังปลาได้

การกำหนดราคาและตลาดของผู้เลี้ยงปลาจะขายปลาผ่านพ่อค้าในหมู่บ้านและการขายปลาผ่านมือบริษัทเมื่อถึงกำหนดวันจะต้องจับปลาขาย ก็จะมีเจ้าหน้าที่บริษัทมาจับปลาโดยกำหนดราคาต่อกิโลกรัม แล้วหักค่าใช้จ่ายค่าหัวอาหารปลา จึงจะเป็นกำไรหรือขาดทุน ดังคำกล่าว

“ปลาเอาไปขายบริษัท สาคร จับเองเลย แล้วแต่บริษัทกำหนด
ราคาเอง เขาลงบันทึกไว้ ถ้าครบสามเดือนกว่าเขาจะจับให้ทันที” (วิชัย
วงศ์ปัญญา, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่า การกำหนดราคาและการจับปลานั้นเป็นอำนาจของพ่อค้ากับบริษัทฯ ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นทุนนิยมในหมู่บ้านเกิดจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยการผลิตของพื้นน้ำ แรงงาน และทุน การเปิดพื้นที่แม่น้ำกลายเป็นปัจจัยการผลิตในการเลี้ยงปลา อำนาจที่มาจากบริษัทผู้ผลิตในระบบทุนนิยมต้องการตัดวงผลประโยชน์จากทรัพยากรมนุษย์ และทรัพยากรทาง

ธรรมชาติที่กลับมาครอบงำผู้เลี้ยงปลา การให้ผลประโยชน์จากการขายปลาแต่ก็ยังถูกรอบงำด้วยการกำหนดราคาจากผู้ซื้อ จนทำให้ผู้เลี้ยงปลาดตกเป็นเครื่องมือให้ทำตามข้อกำหนดและกลไกของระบบทุนนิยม

นอกจากนี้ การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้านยังปรากฏในการรับรู้ที่เกิดจากการถล่มเกลตาทางวัฒนธรรม ดังจะเห็นได้ในคำสอน ผญา ภาษิต มีอำนาจในการตัดสินใจในการทำมาหากิน ชาวบ้านได้สืบทอดภูมิปัญญาผญา คำสอนปัจจุบันนี้สำหรับผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปจึงเข้าใจ ลักษณะการสอนเพื่อให้เกิดการเคารพผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้มีพระคุณ เพื่อตอบบุญแทนคุณ คำสอนที่ให้ระวังตัวในเรื่องค่าใช้จ่าย ประหยัด อดทน คำสอนมีอิทธิพลในการระวังตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ดังคำกล่าว

“คนได้กินปลาปิ้ง อย่าลืมคุณแห่งหมา จีจโมยบ่มววน คอบว่า
หมาได้กินก้าง อย่าลืมคุณแมวเฒ่า สิด่าว่ามันชั่ว กระสอบข้าวบั่วฮั่ว หนูปใกล้
เป็นได้ก็เพราะแมว คนได้เป็นผู้ใหญ่บ้าน ให้มีใจมวลหมู่ที่บ้านเคื่อ
แม่นความจริงเจ้าจ้งเว้า คำฮ้ายอย่ากล่าวมฯ (บัวลิน สุขแสน, สัมภาษณ์)

จากผญาสุภาษิตที่กล่าวมาข้างต้นมีความหมายว่า หากได้กินปลาปิ้งก็อย่าลืมบุญคุณของหมา เพราะมีหมา ขโมยจึงไม่กล้าเข้าบ้าน อย่าได้ลืมบุญคุณของแมว เพราะมีแมวหนุจึงไม่กล้ามากัดกระสอบข้าว และหากได้เป็นใหญ่ เป็นผู้มีอำนาจในการบริหารบ้านเมือง ก็อย่าได้ลืมรากเหง้าเผ่าพันธุ์เดิมของตน ว่าเคยเป็นใคร ที่สำคัญคือ อย่าได้ลืมชาวบ้านผู้ตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งรอคอยความช่วยเหลืออยู่

จากสุภาษิตดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า อุดมการณ์ความพอเพียงจะเกิดขึ้นกับชาวบ้านในทางปฏิบัติได้ ชาวบ้านจะต้องได้รับความไว้วางใจจากรัฐหรือผู้มีอำนาจในการปกครอง เพราะรัฐ ถือว่าเป็นผู้มีอำนาจสำคัญ กล่าวคือ มีทั้งอำนาจในการชี้ชวนแนะนำ ให้ชาวบ้านกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง มีอำนาจในการปกครองวางระบบเศรษฐกิจในภาคประชาชน และมีอำนาจในเชิงความรู้ ความชำนาญในวิชาชีพหรือสายงานที่รับผิดชอบโดยตรง

ดังนั้น การกระทำของรัฐซึ่งถูกมองผ่านตัวแทนของทางารที่ไปตรวจสภาพของน้ำและปลา พบว่า การตายเกิดจากสาเหตุต่าง ๆ แล้วแนะนำให้กลับไปซื้ออาหารของบริษัทที่ผูกขาดการขายดั้งเดิม ลักษณะเช่นนี้จึงทำให้ชาวบ้านรู้สึกไม่เป็นมิตรกับภาครัฐ ชาวบ้านจึง

รู้สึกผิดหวังที่รัฐไม่สามารถผลักดันหรือช่วยเหลือให้เขาสามารถยื่นด้วยลำแข้งของตัวเอง ฟังพาตนเองตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ในทางตรงกันข้ามนอกจากจะไม่ส่งเสริมให้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้แล้ว ยังผลักดันให้ชาวบ้านตกลูกอยู่ได้อำนาจของพ่อค้าคนกลางที่ครอบงำ ใช้ชาวบ้านเป็นเครื่องมือ รัฐจึงเปรียบเสมือนมือของนักธุรกิจที่ใช้อำนาจบังคับประชาชนในทางอ้อม

นอกจากนี้การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียง ยังปรากฏในลักษณะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่มีการนับถือศาสนาที่แตกต่างกัน แม้ว่าชาวบ้านส่วนหนึ่งจะนับถือศาสนาพุทธ อีกส่วนหนึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ชาวบ้านทั้งสองกลุ่มต่างก็มีความสมัครสมานสามัคคีกัน จะเห็นได้จากการมีเทศกาลชาวบ้านทั้งสองกลุ่มจะมาช่วยเหลือกัน โดยไม่ได้แบ่งแยกว่าเป็นพิธีกรรมศาสนาใด คนที่นับถือศาสนาพุทธทำบุญ คนที่นับถือศาสนาคริสต์ก็ช่วยทำบุญ และนอกจากนี้ยังพบว่า มีชาวบ้านที่นับถือศาสนาคริสต์กับศาสนาพุทธแต่งงานกันด้วย ลักษณะดังกล่าวนี้จึงสะท้อนให้เห็นว่า ชาวบ้านในชุมชนแห่งนี้มีการรับรู้ข้อมูลอุดมการณ์ ความพอเพียงจากการมีเหตุผลที่ทำให้การนับถือศาสนาต่างกัน ไม่ทำให้เป็นปัญหาในการพัฒนาชุมชน และมีภูมิคุ้มกันที่ดีจาก ประเพณีพิธีกรรม ตลอดจนคติความเชื่อ และวรรณกรรมคำสอนต่าง ๆ ที่อบรมกล่อมเกลามาให้ชาวบ้านมีความรักและสามัคคีกัน ทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2.2.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อโทรทัศน์เป็นการใช้สื่อทางเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลของการรับรู้ที่เข้าครอบครองพื้นที่ครัวเรือนได้มากที่สุด เพราะว่ามีเครื่องรับโทรทัศน์เกือบทุกครัวเรือน ถึงแม้ว่าการรับรู้จะเห็นภาพอย่างรวดเร็ว ก็สามารถสื่อความหมายได้พอสมควร แต่ในบางครั้งสื่อทางโทรทัศน์ก็ไม่สามารถเข้าถึงบุคคลได้เช่นกัน เพราะในช่วงเวลาที่มีการใช้สื่อประชาสัมพันธ์ ชาวบ้านก็ไม่ได้ดู เพราะไปดูรายการอื่นแทน ระยะเวลาถ่ายทอดก็สั้นไม่เข้าใจ

“ได้ยินคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงจากในหลวงในโทรทัศน์ แต่เบื่งบ่ทัน
รู้สึกว่ามันเร็วเกินไป ไม่เข้าใจความหมาย แต่ก็คิดว่าคงทำได้ไม่ยาก”
(ทองสุน แก้วสวัสดิ์, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าประสิทธิภาพของสื่อโทรทัศน์คือรวดเร็วจนทำให้ชาวบ้านดูแล้วไม่เข้าใจ มันเร็วเกินไป ลำดับภาพไม่ทัน ตีความหมายไม่ออก เพราะว่าการตีความ

จากการรับรู้ จากความรู้ของแต่ละคนไม่เท่ากัน สื่อที่แพร่ภาพทางโทรทัศน์ไม่สามารถเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การตีความหมายที่เป็นสัญลักษณ์ของการปลูกข้าว ผลิตผลเป็นอย่างไร อธิบายได้ในระยะเวลาอันรวดเร็วทำให้ตีความสัญลักษณ์ผิด และการดูโทรทัศน์ก็ไม่ต่อเนื่อง บางครั้งได้ดู บางครั้งก็ไม่ได้ดู ดังคำกล่าว

“ไม่ค่อยได้สนใจเบิ่งโทรทัศน์ เดือนหนึ่งจะเบิ่งสองสามเทื่อ
เห็นรูปในหลวงเดินพาปลูกข้าว ปลูกพืชกินเอง โครงการต่างๆหลาย
โครงการ” (บัวดิน สุขแสน, สัมภาษณ์)

ปัญหาที่เกิดจากการรับรู้ของสื่อที่เข้าไม่ถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงยังมีชาวบ้านที่ยังไม่เข้าใจว่าปรัชญานั้นแก่นแท้คืออะไร แต่ได้เห็นภาพได้ยินเสียงไม่สามารถตีความหมาย ถอดรหัสออกมาเป็นความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“ได้ยินคำว่าเศรษฐกิจพอเพียงจากในหลวงในโทรทัศน์ กะเคยเข้า
อบรม คนเราเมืองพอบ่มีหมายความว่าหากินไปได้บ้านหลังใหญ่ ทำได้แล้ว
อยากได้รถจักคัน” (ทองสุน แก้วสวัสดิ์, สัมภาษณ์)

อิทธิพลของสื่อไม่สามารถให้ความรู้ของเศรษฐกิจพอเพียงในความหมายของชาวบ้าน เพราะการตีความของชาวบ้านคือมีอยู่มีกิน ไม่ฟุ่มเฟือย มีปัจจัยพื้นฐานได้แก่ ที่อยู่อาศัยคือบ้าน มีอาหารได้บริโภค มีเครื่องนุ่งห่ม มียารักษาโรค แต่ก็ยังมีรถยนต์ บ้านหลังใหญ่ ไม่เข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้ และคุณธรรม จึงทำให้การตีความในเรื่องของการทำมาหากินมากกว่า

แม้ว่าชาวบ้านได้เข้ารับการอบรมแล้วแต่ยังไม่เข้าใจว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบอะไรบ้าง แต่ละเนื้อหานั้นหมายความว่าอย่างไร การเปรียบเทียบระหว่างเนื้อหากับการทำมาหากิน อาชีพของชาวบ้านสอดคล้องกันอย่างไร ดังคำกล่าว

“เข้าอบรมเศรษฐกิจพอเพียงก็ยังไม่รู้แน่ชัด แต่เข้าใจว่าประหยัด
มีมาแต่่นานแล้ว คนบ้านเรา คนอีสานประหยัด มีเกลือกินเกลือ หาได้
ค่อยกิน ฐู่แต่ว่าอดทน ไม่ฟุ่มเฟือย มีวัฒนธรรมในศาสนาพุทธ ไปทำบุญ
แล้วเกิดความสบายใจ” (เกษตร คงเพชรธรรม, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นว่าชาวบ้านตระหนักดีว่า ใจความสำคัญของการดำรงชีพแบบพอเพียงนั้น เป็นสิ่งที่ชาวอีสานได้ปฏิบัติกันมาอย่างยาวนานแล้ว แต่ในแง่ของการนำหลักเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายเข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบ้านยังต้องทบทวนอีกครั้งหนึ่ง

ดังนั้น ปัญหาที่เกิดจากการรับรู้แล้วไม่ปฏิบัติตามเพราะไม่เคยทำบัญชีรายรับรายจ่าย แต่ก็เคยทำแล้วเมื่อมีการขาดทุนคือมีรายจ่ายมากกว่ารายได้ก็เลยไม่ได้สนใจที่จะทำต่อไป รายรับเป็นอย่างไร รายจ่ายเป็นอย่างไร เพราะฉะนั้นการรับรู้เรื่องบัญชีจะทำให้ไม่รู้จักต้นทุนทางครัวเรือนที่แท้จริง

“รู้จักเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2546-2547 นี้ ผู้ใหญ่บ้านอบรมเศรษฐกิจพอเพียง เกี่ยวกับบัญชีรายรับรายจ่าย ทำไปแล้วรายรับน้อยกว่ารายจ่ายเลยไม่ได้ทำ” (เกษตร คงเพียรธรรม, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นชี้ให้เห็นว่าปัญหาที่แท้จริงไม่ได้อยู่ที่ชาวบ้าน ปัญหาเกิดจากผู้ส่งสารคือผู้มีหน้าที่อบรมไม่สามารถถ่ายทอดความรู้จากหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ชาวบ้านเข้าใจ เพราะฉะนั้นศักยภาพของสื่อเป็นสิ่งที่ต้องอธิบายให้เข้าใจถึงแก่นแท้ของความพอเพียง เมื่อชาวบ้านได้เข้ารับการอบรมแล้วไม่เข้าใจใน สิ่งที่ต้องการคือความรู้ในการทำบัญชีเพื่อนำรายได้และรายจ่ายไปเปรียบเทียบกันเพื่อดูว่าความพอดีของครัวเรือนเป็นอย่างไร แล้วนำไปปรับลด-เพิ่ม รายได้และรายจ่าย

การรับรู้จากสื่อวัฒนธรรมเป็นการรวมตัวของชาวบ้านด้วยการสืบทอดประเพณี ได้แก่ บุญบั้งไฟใหญ่ บุญผ้าป่า ในศาสนาพุทธ ผู้ใหญ่บ้านมีหน้าที่ในการแจ้งลูกบ้าน การทำพิธีกรรมในชุมชนจะมีชาวบ้านนับถือศาสนา 2 ศาสนา คือ ศาสนาพุทธและศาสนาคริสต์ กิจกรรมที่เกี่ยวกับประเพณีและศาสนา จะเชื่อมโยงกันในด้านจิตใจ การรวมกันของศาสนาจะไม่กระทบต่อความเชื่อของชาวบ้าน จะให้ความเคารพยึดมั่นทั้งสองศาสนา ดังคำกล่าว

“คนเรานี้ร่วมกัน ทางนั้นมาแต่ทางนี้ ทางนี้ไปแต่ทางนั้น
คนเราร่วมกัน ศาสนาต่างกัน คนร่วมกัน พิธีไฟพิธีมัน พายเรือร่วมกัน”
(สมพงษ์ ใจสุข, สัมภาษณ์)

ศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้านไม่ใช่ศาสนาแต่เป็นการแสดงออกทางประเพณี อำนาจของประเพณีจึงเป็นการขัดเกลาพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งชาวบ้านเข้าร่วมในงานประเพณีแข่งเรือ งานศพ บุญบั้งไฟ แต่ไม่ได้ร่วมพิธีกรรมทำบุญหรือเข้าโบสถ์เพราะว่าแต่ละศาสนามีพิธีกรรม ความเชื่อไม่เหมือนกัน อัตลักษณ์ประเพณีจึงเป็นอัตลักษณ์ร่วมทางสังคม จึงถือว่าอัตลักษณ์เดิมคือการประกอบพิธีกรรม อัตลักษณ์ใหม่คือการร่วมกิจกรรมในประเพณีที่ผู้คนทั้งสองศาสนาร่วมกัน จัดขึ้น

2.3 การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนนากลาง

2.3.1 การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

การรับรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ทำไมไร้อุดมการณ์แบบพอเพียง การเพาะปลูกเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ในช่วงแรกหมู่บ้านได้ทำข้าวไร่ และปลูกข้าวโพด แบบพึ่งพาฝนตามธรรมชาติและการเตรียมพื้นที่การเพาะปลูกด้วยการถางถางป่าให้เป็นไร่ ใช้แรงงานในครอบครัวทุกคนที่เป็นสมาชิกต้องใช้แรงงานในการทำไร่ ไม่ยกเว้นทั้งเพศหญิงเพศชาย มีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการทำงานร่วมกัน ในระบบการผลิตทุกคนถือว่าเป็นหนึ่งแรงงาน เครื่องมือที่ใช้ส่วนมากจะผลิตได้เองโดยการหาวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น “การปลูกข้าวโพดสมัยนั้นใช้ไม้สักเป็นหลุม ปัจจุบันนี้ให้รถไถปลูกให้เลยใส่เมล็ดข้าวโพดติดปุ๋ยไถกลับได้เลย ไถไร่ข้าวโพดไร่ละ 300 บาท ” (วิภารัตน์ แก้วจันทร์, สัมภาษณ์) จะเห็นว่าอุดมการณ์ในการผลิตปลูกข้าวไร่ ข้าวโพดเพื่อบริโภคในครัวเรือนเพื่อยังชีพเท่านั้น ไม่ได้ทำเพื่อการค้าขายแต่อย่างใด

ระยะต่อมาศักยภาพในการผลิตของชาวบ้านมีความสามารถผลิตส่วนเกิน เดิมที่บ้านนากลางวิถีผลิตไม่ใช่แบบทุนนิยม การผลิตเน้นเพื่อยังชีพ และการบริโภคที่ไม่แตกต่างกัน แต่ชาวบ้านมีวิสัยทัศน์ในการผลิตที่สามารถนำส่วนเกินได้มากขึ้น อำนาจในการถือครองที่ดินมีสูงขึ้น โดยการซื้อ และความอุดมสมบูรณ์ของที่ดินเป็นปัจจัยการผลิต ซึ่งอาศัยแรงงานของตนเองและแรงงานจากภายนอก จนทำให้วิถีการผลิตพัฒนาการกลายเป็นการผลิตแบบทุนนิยม มีการขยายตลาดด้วยการขายผลผลิตผ่านพ่อค้าคนกลางจึงทำให้การเปลี่ยนแปลงจากเพื่อยังชีพเข้าสู่ระบบทุนนิยมเต็มตัว

การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่แสดงออกทางวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่เปลี่ยนจากความพอเพียงเป็นการผลิตในระบบทุนนิยม อันที่จริงแล้วอัตลักษณ์เดิมของชาวบ้านเป็นการทำไร่ ซึ่งเป็นอัตลักษณ์เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่อัตลักษณ์ที่เกิดจากความสัมพันธ์ด้านการผลิตมากขึ้น จึงทำให้อัตลักษณ์นั้นเปลี่ยนไปเป็นอัตลักษณ์แบบทุนนิยมในยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งการผลิตที่เพิ่มมากขึ้นนั้น ถูกหลอมรวมจากเกษตรกรชาวไร่จนกลายเป็นอัตลักษณ์ของทุนนิยม

นอกจากนี้การรับรู้ที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมในหมู่บ้านที่เกิดจากการตอบโต้เกี่ยวพาราสิและการเลือกคู่ครองนั้นเป็นการโต้ตอบทางผลญาที่ฝ่ายหญิงช่วยในการตัดสินใจเลือกคู่ครองนั้นเป็นสิ่งสำคัญ เพราะว่าเมื่อได้เป็นคู่ครองแล้วจะทำให้อยู่ร่วมกัน สร้างครอบครัวด้วยกัน ฝ่ายชายนั้นจะต้องแสดงออกถึงความเป็นหัวหน้าครอบครัว มีความรู้ ความขยัน สิ่งที่สำคัญฝ่ายหญิงไม่ถูกโดนหลอกว่าฝ่ายชายนั้นมีภรรยาแล้ว

“โอ้ยน้องเว้ามือนี่เหมือนฝากไข่ไว้หน้ากา เสมือนเฮ็ดนาไว้หน้าเผ่น มีแต่จัวหมู่หลายมีแต่ควายหมู่ฮ้อยเทียวเข้าม่วนกระชวง” นอกจากนั้น การเลือกคู่เป็นเรื่องของการเกี่ยวพาราสิ ผู้หญิง ไม่แน่ใจในการเลือกผู้ชาย มีแต่ความลังเลไม่แน่ใจ “มีแต่ดอกผักตบเหลิยเว็งหลบเฮือนฮ้าย มีแต่บัวกั้นก่องเหลิยเว็งป่องเขี่ยมฮ้ายมีแต่แป้นกระดาศคำ น้องอยากนำไปซ้อนหัวหมอนบ่อนฮ้ายอยู่เต๋ อยากเห็นหน้าฮู้ฮ้าย สิมฮ้ายหอมไค” (สิงห์ ขันติว, สัมภาษณ์)

ผลญาที่ใช้สื่อสารในการเลือกคู่เป็นเรื่องของการเกี่ยวพาราสิในการเลือกคู่ครองของเพศชายที่มีต่อเพศหญิง เกิดเป็นหญิงต้องมีความละเอียดอ่อนต่อการเลือกคู่ครอง ถ้าจะมีครอบครัวก็ต้องเลือกผู้ชายที่มีความพร้อมทั้งความรู้ ผลญาที่ใช้โต้ตอบฝ่ายชายที่มาเกี่ยวพาราสิเป็นเรื่องของการถ่อมเนื้อถ่อมตัว ดังคำกล่าว “มีแต่ดอกผักตบเหลิยเว็งหลบเฮือนฮ้าย มีแต่บัวกั้นก่องเหลิยเว็งป่องเขี่ยมฮ้ายมีแต่แป้นกระดาศคำ น้องอยากนำไปซ้อนหัวหมอนบ่อนฮ้ายอยู่เต๋ อยากเห็นหน้าฮู้ฮ้าย สิมฮ้ายหอมไค” (หวัน กุจะพันธ์, สัมภาษณ์) นอกจากนั้นวัฒนธรรม การเลือกคู่ครองในหมู่บ้านยังพบว่าผลญามีอิทธิพลต่อการเลือกคู่ครองมาก เพราะฝ่ายหญิงเมื่อตัดสินใจเลือกฝ่ายชายเป็นคู่ครองแล้ว ก็จะถูกปิดกั้นหรือถูกลดทอนอำนาจในการเลือกคู่ครองคนใหม่ ทั้งนี้ฝ่ายหญิงจึงต้องให้ความละเอียดอ่อนในการเลือกคู่ครองให้ดี และโอกาสที่ฝ่ายหญิงและฝ่ายชายจะได้พบกัน การที่ผู้หญิงและผู้ชายจะได้พบกัน เข้าใจกันยาก เพราะต่างฝ่ายก็ทำมาหากิน หมู่บ้านอยู่ห่างไกลกัน ดังผลญากล่าวว่า “ฮ้ายเฮี้ยตั้งแต่ซุดดินคั้นหากันก็ทั้งยาก ฮ้ายก็ค้ายากแหมฮ้ายก็แหมฮากไม่ลิขิ่นให้ต่อกัน” (หมอก โรนะกิจ, สัมภาษณ์)

ภูมิปัญญา ผลญา ภาษิต ได้บ่งบอกถึงการมีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจ ในการทำมาหากินภาษิตในการเลือกคู่ครอง สื่อวัฒนธรรมจะพบว่าผู้หญิงต้องเลือกชายที่สมบูรณ์

แข็งแรงเพื่อเป็นภูมิคุ้มกัน ความพิถีพิถันพิจารณาให้ถี่ถ้วนต่อโลกทัศน์ต่อผู้ชาย ต้องมีความรู้เตรียมตัวเป็นพ่อบ้านในอนาคตต้องเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีการเรียนรู้ฝึกฝนมาก่อน การที่ฝ่ายหญิงได้ตอบในเชิงผลยาเพื่อให้แน่ใจว่าการตัดสินใจเลือกคู่ครองนั้นเป็นสิ่งสำคัญ

คำผญา ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันในเรื่องการทำมาหากินจากคำกล่าว “ตื่นคึกลุกเข้า นึ่งข้าวเป่าไฟ ไปป่าอย่ามาคย ไปป่าให้หาพินตายมานึ่งข้าว” สอนให้รู้ว่าต้องขยันในการทำมาหากิน ไม่เกียจคร้านถ้าขยันทำงานได้หลายอย่างจะทำให้ได้งานมากขึ้น (ไสว กุจะพันธ์, สัมภาษณ์) จากคำผญาข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเรื่องของการใช้ชีวิตที่ต้องมีความกระตือรือร้นขยันหมั่นเพียร รู้รับผิชอบในหน้าที่รับผิดชอบในครัวเรือน ลักษณะเช่นนี้จึงสะท้อนให้เห็นถึงการรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้านที่ปรากฏผ่าน ปรากฏาณิตของชาวอีสาน

จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพบว่าทั้งผู้หญิงและผู้ชายไม่ได้นำภูมิปัญญาชาวบ้านของผญามาใช้เพื่อเลือกคู่ครอง เพราะวาปัจจุบันอัตราการเร่งการทำมาหากินนั้นมีอิทธิภพว่าการเลือกคู่ครอง ชาวบ้านต้องคิดในเรื่องการทำมาหากิน ส่วนมากในการเลือกคู่ครองนั้นไม่ต้องใช้วัฒนธรรมในการสื่อสารทางผญา การสื่อสารของชาวบ้านในปัจจุบันจะใช้สื่ออื่นแทนคำผญา เช่น การใช้สื่อสารทางโทรศัพท์ที่เป็นอันเข้าใจกันและสื่อสารกันได้

นอกจากนี้ยังพบว่าการรับรู้ในความสัมพันธ์ทางศาสนาชาวบ้านรวมตัวกันตามประเพณี โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีบ่งบอกถึงการรวมเป็นนำหนึ่งใจเดียวกันของชาวไร่ ชาวบ้านเต็มใจทำบุญเพราะหมู่บ้านมีความเป็นอยู่ที่ดี ขยายผลผลิตของพืชไร่ได้ “ประเพณีบุญพระเวส เดือนสี่ไปวัดบุญเปือยชาวบ้านไปร่วมกันทั้งสามบ้าน บุญเปือย บุญกลาง น้ำซบ ประภาสทางหอกระจายข่าว บางคนยกงานไม่ได้ไปก็เอาข้าวไปสำหรับบุญกุ่มข้าวใหญ่ ปีกลายไม่มีข้าวก็เอามันสำปะหลังแห้งรวมกันเอาไปขายเอาเงินเข้าวัดเหมือนเดิม ปีนี้ก็เอาไปกระสอบหนึ่ง 50 กิโล” (วิภารัตน์ แก้วจันทร์, สัมภาษณ์)

จากความเชื่อทางวัฒนธรรมจะเห็นว่าชาวบ้านตั้งใจทำบุญบ่งบอกถึงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายใน ชาวบ้านร่วมมือร่วมใจกันทำบุญเป็นการแบ่งปันความสุขที่เกิดขึ้นทางจิตใจ ชาวบ้านได้รับความสามัคคีกัน ทำให้เกิดความสบายใจ เกิดการรับรู้ ความใคร่ภาวะจิต ในรูปของสัญลักษณ์

นอกจากนี้ยังพบว่าการรับรู้จากวัฒนธรรมการนับถือผีเจ้าปู่จะทำพิธีกรรมร่วมกัน ชาวบ้านจะนำของเช่น ไห้วเพื่อเข้าไปบ่าบนให้เจ้าปู่คลบันดาลให้มีมีความสุข ถ้ามีการผิผิ

ก็จะปลงหรือลงเลี้ยงเพื่อเป็นการเซ่นไหว้ในเรื่องของบนไว้ ในหมู่บ้านยังมีความเชื่อในพิธีกรรมเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังคำกล่าว

“ในหมู่บ้านเรา มีความเชื่อเดือนสามเช่นเจ้าปู่ หลักบ้าน ทำพิธีเสร็จแล้ว เวลาไปไหว้ไปเช่นต้มไข่ เจ้าปู่ก็ไก่ ลูกบ้านก็ไข่ ไปแล้วเกิดความสบายใจ เขาคู่มครองเรา เรารักษาดี ของไก่ลี้ของเข็ดของขวางเขารักษา เอาเหล้าให้ไก่ตัว ปี่ไหนดอารมณ์ดีก็ให้เลข หกค่าไปไหว้สองครั้ง สามค่าครั้งหนึ่ง ไถนาสุดก็บอกเผิน” (สิงห์ ชันติวง, สัมภาษณ์)

ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าอำนาจจากวัฒนธรรมจากเดิมชาวบ้านมีความเชื่อในศาสนาพุทธ การเข้าไปประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเป็นปกติอยู่แล้ว ตัวควบคุมวัฒนธรรมคือจารีตประเพณี ให้ตั้งอยู่ในความพอดี ไม่เบียดเบียนกันเมื่อทำตามแล้วจะเกิดความสุขทางใจ สัญลักษณ์บ่งบอกถึงความสามัคคีในหมู่บ้าน ซึ่งมีผลทำให้วัฒนธรรมที่ชาวบ้านดำรงอยู่อย่างต่อเนื่องจึงทำให้อิทธิพลเดิมนั้นเป็นตัวชี้ให้เห็นอัตลักษณ์ของตัวเองไม่ให้พฤติกรรมของชาวบ้านออกนอกกรอบของความพอดี ถึงแม้ว่าความจริงวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ได้ก้าวสู่ระบบทุนนิยม

ความสัมพันธ์ของชาวบ้านได้รวมตัวกันทำพิธีกรรมการเลี้ยงผีปู่ตาจากบ้านบุเปือย บ้านบุกลาง และบ้านน้ำซำ ผู้ใหญ่บ้านจะประชาสัมพันธ์ตามสายให้คนไปร่วมทำพิธีนำเอาหัวหมู ไก่ ไข่ ไปบนถ้ำไม่ยอมให้ลูกติดทหาร แต่บางคนก็ไม่ได้ไปทำพิธีนี้โดยให้เหตุผลว่าไม่เชื่อก็อย่าลบลู่ เชื่อว่าในการทำพิธีกรรมบูชาผีปู่ตาดูถือว่าเป็นการยอมรับบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ แต่ไม่ใช่ฐานะสิ่งที่มีอำนาจของผู้ที่เป็นเจ้าจำ แต่บูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของหมู่บ้านช่วยคลบบันดาลให้เกิดคุณแก่ชาวบ้าน พิธีกรรมนี้ชาวบ้านได้ส่งสมวาทกรรมมาเป็นเวลาหลายร้อยปี จนกลายเป็นประเพณีความเชื่อที่ไม่สามารถถอดเปลี่ยนไปตามวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปในยุคโลกาภิวัตน์

ความเชื่อของการเลี้ยงปู่ตา เป็นสะท้อนให้เห็นความต้องการของคนในชุมชนที่ยังขาดแคลน เช่น ถ้าเป็นวิถีชีวิตทำนาก็อยากให้ฟ้าฝนตกต้องตามฤดูกาล แต่ถ้าเป็นการบนให้ลูกหลานได้ทำงาน แต่ก็มีคนที่ไม่ศรัทธาเชื่อในพิธีกรรมนี้ สำหรับผู้ที่ไม่ทำตามก็จะฝากสิ่งของไปร่วมในการทำพิธีกรรมมาด้วย ซึ่งบ่งบอกว่าสัญลักษณ์ที่แสดงออกมานั้นมีความหมายต่อชุมชนคือชาวบ้านมีความสัมพันธ์อย่างเหนียวแน่นขึ้นและจะเกิดมีความสามัคคี และเกิดความมั่นคงด้านจิตใจ

2.3.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

จากการศึกษาการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากสื่อสารของโทรทัศน์เป็นการเข้าถึงสื่อได้มากที่สุด เพราะว่าชาวบ้านมีจำนวนเครื่องรับโทรทัศน์เกือบทุกครัวเรือนในการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อเทคโนโลยีทางโทรทัศน์จึงเป็นการเปิดพื้นที่โฆษณาของทางภาครัฐใช้สื่อให้เข้าถึงชาวบ้าน เป็นการสื่อสารที่ดีที่สุด รวดเร็ว ประหยัดเวลา แต่มีข้อเสียคือถ้ารวดเร็วเกินไปจะทำให้ไม่เข้าใจภาพที่เห็น ดังคำกล่าวที่ว่า

“เปิดโทรทัศน์ก็เห็นเขาโฆษณาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นบางวันที่เปิดเจอไม่ได้ตั้งใจ แต่ก็เห็นภาพในหลวงว่าเศรษฐกิจพอเพียง สอนให้ประหยัด แบ่งไร่แบ่งนา ทำสวนทำไร่ พอเพียงไม่ฟุ้งเฟ้อ ใช้ของที่สามารถทำด้วยตนเอง” (สัมฤทธิ์ บัวงาม, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของการสื่อสารทางโทรทัศน์กับการที่ทำให้ชาวบ้านรับรู้มากที่สุด แต่อิทธิพลของสื่อที่ไม่สามารถเข้าถึงจิตใจของชาวบ้านทำให้ประสิทธิภาพของสื่อลดลง

นอกจากนี้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อบุคคลมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึกจะพบว่าอิทธิพลสื่อที่เข้ากับชาวบ้านได้มากที่สุดในการรับรู้ในการอบรม มีการอบรมกลุ่มพัฒนาชุมชน อบรมเรื่องการทำมาหากิน ขยันทำงาน ประหยัดอดออม ใช้จ่ายสิ่งที่เป็นประโยชน์ ไม่ฟุ่มเฟือย จากคำกล่าว

“คิดว่าขยัน ประหยัด อดออม สิ่งทีพอปลูกได้ให้ปลูกกิน ปัจจุบันปลูกผักกาด ผักบัว หอมรวม แต่ผมบ่ได้ซื้อ มีหมดปรับสภาพระบบเศรษฐกิจ อีหยังแพงอีหยังถูก อีหยังดีบ่ดี เราต้องเฮ็ดไปนำ ฮู้อีหยังก็หวานไปปลูกไป” (คำ ราชนินทร์, สัมภาษณ์)

การทำความเข้าใจจากการรับสื่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้เพียงบางส่วนเพราะการตั้งใจปฏิบัติตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงเรื่อง

การเกษตรของการปลูกพืชผักสวนครัว แต่ในแนวความคิดปรัชญาทำได้เพียงบางส่วน ซึ่งไม่สามารถนำไปสู่การปฏิบัติทั้งหมดได้

ปัญหาของชาวบ้านจากการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วในกรณีทำไม่ได้ เพราะไม่มีปัจจัยในการผลิต เพราะว่าพื้นที่ในการเพาะปลูกต้องจ่ายค่าเช่า ศักยภาพของการผลิตลดลงเนื่องจากเงินค่าเช่าที่ดินต้องนำไปเป็นต้นทุนของการผลิต ยิ่งถ้าไม่มีแรงงานครัวเรือนจะปลูกพืชก็ต้องจ้างแรงงาน ทั้งค่าปุ๋ย ค่ายา ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ต้องใช้เงินทุน ดังคำกล่าวของชาวบ้านที่ว่า

“แต่ก่อนแม่พออยู่พอกินเพราะว่าเราเฮ็ดเอง ที่นั่นปลูกพริก มะเขือพริก ก็ปลูกได้ ปัจจุบันไปปลูกไม่ได้เพราะดินมีเจ้าของ จึงทำให้เกิดความแตกต่างกันอย่างจริงจัง เรื่องกินเรื่องอยาก เดียวนี้ทำไม่ได้ เขาก็จับ เพราะว่าไปแต่จะต้องที่ดินเขาไม่ได้” (สิงห์ ชันดวง, สัมภาษณ์)

จากลักษณะข้างต้น พบว่า เมื่อสังคมเมืองขยายตัวเพิ่มมากขึ้น เจ้าของที่ดินเริ่มเข้ามาแสดงสิทธิ์ เมื่อชาวบ้านจะกลับมาใช้ประโยชน์อีกครั้ง จึงถูกเจ้าของที่ดินหวงห้ามไว้ ลักษณะเช่นนี้จึงอาจกล่าวได้ว่า ชาวบ้านไม่มีสิทธิ์มีเสียง เพราะเป็นเพียงแรงงานที่ไม่มีที่ดินและทุนจึงไม่สามารถสร้างผลผลิตเพื่อจำหน่ายเป็นรายได้ให้กับครอบครัว

นอกจากนี้ยังพบว่าปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากการที่ชาวบ้านไม่รับรู้และไม่เข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเท่าที่ควร จึงทำให้การพัฒนาชุมชนดังกล่าว ได้เกิดติดขัด ดังคำกล่าวที่ว่า “ไม่รู้หรือเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้อบรม แต่หอม ผักหวาน ดอกกระเจียวก็เอามาปลูกเอง มันอยู่ป่า ปลูกอยู่สวน แต่มันตาย มันจะเป็นแต่ยามฝน ฤดูฝนจะขึ้นเอง ของผมเต็มสวน” (หมอกโรนกิจ, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าศักยภาพของสื่อกับชาวบ้านไม่สื่อสารถึงกันได้ เพราะส่วนหนึ่งไม่ได้สนใจสื่อที่ส่งผ่านโทรทัศน์ จึงทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่วนที่สองเนื่องจากชาวบ้านไม่ได้รับรู้ข่าวสารแล้วยังไม่ได้รับการอบรม จึงทำให้สื่อต่างๆ ไม่มีประสิทธิภาพในการเข้าถึงชาวบ้าน

ส่วนชาวบ้านอีกกลุ่มหนึ่งที่สามารถนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปรับใช้จนเกิดประสิทธิภาพ พบว่า เกิดจากการที่ชาวบ้านกลุ่มนี้ได้มีความสนใจในเรื่องดังกล่าวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อรัฐบาลได้ประชาสัมพันธ์และจัดให้มีการอบรม จึงทำให้ชาวบ้านกลุ่มนี้ตื่นตัว เข้าร่วมอบรม

สิ่งสำคัญคือผลจากการอบรมชาวบ้านกลุ่มนี้สามารถปฏิบัติตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ ดังปรากฏในคำกล่าวที่ว่า

“รัฐบาลมาอบรมเรื่องปลูกมันสำปะหลัง ปีละสองครั้ง อยากให้ลด ต้นทุน ถ้าลดต้นทุนใสน้อยกว่าเดิม ถ้าลดต้นทุนสำปะหลังจะต้นเล็กลง ถ้าทำมากๆ เราก็ไม่รดน้ำ ต้องใส่ปุ๋ยซีไค้มากๆ ทางกาให้ลดต้นทุนตัวไหน หากันเอาแรงกัน หาไม่ได้ เราก็อยากทำเสร็จ เขาก็ต้องการทำให้เสร็จ ทันเวลาทันฝน ไม่มี ต้องไปเอาบ้านอื่นมาค่าปลูกต่อไร่ โชคดีที่เรามีที่ดิน มากปลูกมันสำปะหลัง ได้มาก (สัมฤทธิ์ บัวงาม, สัมภาษณ์)

การปลูกจิตสำนึกที่มาจากความตั้งใจของชาวบ้าน เพียงแต่การแพร่กระจายของสื่อ ที่เข้ามากระตุ้นจิตสำนึกที่ถูกต้องจากการรับสื่อโทรทัศน์และการอบรม ก็จะทำให้ชาวบ้านที่มีความตั้งใจ รับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วนำไปปฏิบัติก็จะเกิดความพอเพียงได้ชัดเจน ในการลดค่าใช้จ่าย และสร้างรายได้กับชุมชน

2.4 การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนหนองเอาะ

2.4.1 การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

การรับรู้อุดมการณ์พอเพียงของชาวบ้านหนองเอาะจะรับรู้จากภูมิปัญญาชาวบ้าน จากวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม เช่น การรับรู้จากประสบการณ์ทำนา “แรงงานจากครอบครัวเรา กับไปหาเอา ในหมู่บ้าน ไผ่อยากมากี่มา ไปหาบ้านอื่น แต่ก่อนดำนามีลูก 5 คน ดำแล้วจึงไปโรงเรียน เลิกโรงเรียน ก็จ้งกลับมา นามีหลายหม่อง ปุ๋ยบได้ใส่หลายหрок ข้าวเหนียวเอาไว้กิน เหลืออยู่เหลือกิน ไผ่บมี ก็ปันกันไปกิน” (บุญชู บำเพ็ญ, สัมภาษณ์) วิธีผลิตดั้งเดิมนั้นเป็นการผลิตที่อาศัยเครื่องมือในการทำนา ที่ยังใช้แรงงานสัตว์ และแรงงานของคนที่เป็นแรงงานในครัวเรือนไม่มีการจ้างงาน เริ่มตั้งแต่การไถนา ใช้ควาย ปักดำทำกัน ในครอบครัว เกี่ยวข้าว ฟาดข้าว จนกระทั่งเก็บขึ้นแล้วข้าว บางที่ต้องอาศัยแรงงาน จากครอบครัวอื่นที่เรียกกันว่าการลงแขก

นอกจากนี้ชาวบ้านได้มีการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษทำให้เกิดการสั่งสม ประสบการณ์จากอดีตจนถึง ปัจจุบันการทำนาแตกต่างไปจากเดิม โดยพบว่า มีการใช้เทคโนโลยี แบบผสมผสานระหว่างเครื่องจักรกับแรงงานคน การคราดไถ ปักดำ เก็บเกี่ยวผลผลิต ลดต้นทุน การผลิตในการใช้ปุ๋ยที่ผลิตเอง การสร้างเครือข่ายปุ๋ย ดังนั้น การรับรู้จากการรวมกลุ่มในการทำมาหากิน

ชาวบ้านได้รวมกลุ่มอาชีพในหมู่บ้านเพื่อให้สร้างรายได้ และความสามัคคี ได้แก่ 1) กลุ่มทำอาชีพเสริมปลูกแตงร้าน 2) กลุ่มออมทรัพย์ 3) กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน 4) กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน

วัฒนธรรมการทำงานของหมู่บ้านที่ได้ยึดถืออาชีพทำนามาตั้งแต่บรรพบุรุษ เริ่มตั้งแต่อพยพเข้ามาในหมู่บ้านด้วยความเชื่อในเรื่องการทำมาหากิน แสวงหาแหล่งทำกิน วิถีชีวิตที่ปลูกข้าวเป็นหลัก การตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แหล่งน้ำเหมาะสำหรับการเพาะปลูก วัฒนธรรมของชุมชนอยู่กันแบบครอบครัว มีความเอื้ออาทรต่อกัน รู้จักแบ่งปัน รู้รักสามัคคี ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย ดังคำกล่าวที่ว่า

“บรรพบุรุษพาเฮ็ดนา อาชีพเสริมก็หลาย มีเวลาหลายถ้าเฮ็ดนาแล้วก็เฮ็ดแนวใหม่ ก็ถ้าแต่มาเกี่ยวซอดยามก็ไปเฮ็ดโลด ดึกว่าอาชีพอื่น เพราะว่าบ่พรวด บ่มีตกถ้าน้ำบ่ท่วมกับแล้ง มีสองอย่างเท่านั้นอยู่ที่นี้ฝนบ่ดีก็ได้เต็มเม็ดเต็มหน่วย เฮ็ดนาอย่าลืว่าพ่อนาเป็นอาชีพยึดมั่นถือมั่นกว่าราชการ มีแต่ข้าราชการมาเฮ็ดแต่วันเสาร์อาทิตย์” (เลียง เจริญวงศ์, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมการทำงานของหมู่บ้านที่ได้ยึดถืออาชีพมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เริ่มตั้งแต่อพยพเข้ามาในหมู่บ้านด้วยความเชื่อในเรื่องการทำมาหากิน แสวงหาแหล่งทำกิน วิถีชีวิตที่ปลูกข้าวเป็นหลัก การตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้แหล่งน้ำเหมาะสำหรับการเพาะปลูก วัฒนธรรมของชุมชนอยู่กันแบบครอบครัว มีความเอื้ออาทรต่อกัน รู้จักแบ่งปัน รู้รักสามัคคี ดำรงชีวิตแบบเรียบง่าย การใช้หลักการมีส่วนร่วม เป็นหัวใจในการพัฒนาร่วมกัน ดังตัวอย่างที่ว่า

“หมู่บ้านบ่แตกต่างกัน บ้านหนองเอาสามัคคีกัน พร้อมเพรียงหาบ่มีคือหนองเอา เฮ็ดช่วยกันเป็นตายร้ายดี แต่งฝัวแต่งเมีย บ่เห็นแก่กินช่วยกันจนแล้ว เวลารวมตัวเป็นมาแต่เจ้าแต่นายมานานแล้วมาแต่บรรพบุรุษ ยามสูตรบ้านก็สูตร บุญพะเวส บุญบั้งไฟก็บ่มีเฮ็ดอยู่บ้านเกษม อยากให้เอาคืนมาเพราะเป็นประเพณี เพราะว่าพินกันหัวแตกเก้าสิบคน เมื่อก่อนเอาเกวียนแก้มมาจากหลายอำเภอ ตำบล” (สอน ดิสสวโร, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นการรับรู้วัฒนธรรม ผ่านปรัชญาพื้นบ้าน ฃญาภยิต มีอิทธิพลต่อความคิดและ การตัดสินใจในการทำมาหากิน แสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างลูก และแม่ กลอนสอนลูกกลัวลูกทิ้งแม่ไปห่างไกล ไม่มีแรงงานทำนาเวลาแก่เฒ่า การอยู่ร่วมกัน โดยการปลูกบ้านอยู่ใกล้กัน ดังคำกล่าวในเพลงกล่อมลูกว่า

“แม่ก็เลี้ยงลูกฟัง โอนอ ลูกรักของแม่ แม่รักลูกที่ผูกพัน แม่นี้เป็นพระเจ้าของลูก แม่ได้เลี้ยงลูกมาตั้งแต่เด็กเล็กแดงจนใหญ่ อยู่ในอ้อมกอดของแม่ตลอดมา ถึงลำบากยากจน แม่ก็ทนต่อสู้เพราะแม่รักลูกจริงใจ แม่รักลูกผูกสัมพันธ์ต่อลูก แม่ไม่เคยได้ดีกับลูก แม่รักลูกทุกๆ คนอยู่ตลอดเวลา แม่ให้การศึกษาแก่ลูกทุกคน เมื่อเวลาลูกไปศึกษาแม่ก็ยังเป็นห่วง ลูกที่ดีของแม่เมื่อยามจบมาแม่ขอเทิดทูนนะลูกของแม่ ถึงจะชั่วหรือดี แม่ก็ยังรักลูกของแม่เหมือนเดิม ในเวลาเมื่อยามแม่แก่ ขอให้ลูกดูแลแม่ทุกวัน จนชั่วตลอดชีวาวย” (บัวเรียน ดวงพูน, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงความรักและความเอื้ออาทรระหว่างแม่ที่มีต่อลูก ความรักดังกล่าวเป็นความรักที่บริสุทธิ์ เป็นความรักที่มีพลังสำคัญที่จะเป็นภูมิคุ้มกันให้กับลูก ในยามที่ท้อแท้สิ่งหวัง

การใช้คำผญา เพื่อให้ชาวบ้านนำไปคิดพิจารณา และนำไปปฏิบัติ คำสอนที่กล่าวไว้ว่า “อยากกินหลายได้กินท่อก้อย อยากกินน้อยได้กินท่อบ่มีมือ” (สีจันทร์ สีมาฤทธิ์, สัมภาษณ์) จากบทผญานี้ หมายความว่า หากมีความต้องการหรือ “อยาก” จะกินมากเท่าไร ก็ได้กินเท่านี้ว่ก้อย แต่ถ้าหากอยากกินน้อย ๆ ก็จะได้กินเท่าหัวแม่มือ จากลักษณะข้างต้นสะท้อนให้เห็นทัศนคติของชาวบ้านที่มองเรื่องการกิน ซึ่งถือว่าเป็นความต้องการหรือกิเลสตัณหา หากมีความต้องการน้อย กิเลสก็น้อย หากต้องการมากกิเลสก็มาก การกินจึงบ่งบอกได้ว่า เรามีความพอเพียงมากน้อยแค่ไหน ดังนั้น บทผญานี้จึงต้องการสอนให้รู้ว่า เราควรรู้จักพอเพียงมกน้อยใช้น้อย ส่วนการคำผญาที่สอนการเกิดมาเป็นคนให้มอดทน ขยัน เข้มแข็งรอบรู้ในการประกอบอาชีพ ดังคำกล่าว “อย่าได้เสียแสงได้เป็นคนนำเผ่น คนให้คนแท้ๆเหนียวคู่ยั้งว่าคน” (สายัณณ์ มัธธา, สัมภาษณ์) จากผญาบทนี้ชี้ให้เห็นว่าเกิดเป็นคน การให้ขยันหมั่นเพียร ความขยันจะทำให้มีอยู่มีกินไม่จำเป็นต้องทำมาหากิน ให้

เขายกย่องว่าดี มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อญาติพี่น้อง ทำดีไว้ไม่ต้องหวังสิ่งตอบแทนและที่สำคัญควรทำมาหากินด้วยความซื่อสัตย์สุจริต

2.4.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อโทรทัศน์ได้มากที่สุด เพราะชาวบ้านมีเครื่องรับโทรทัศน์เกือบทุกครัวเรือน แต่ส่วนใหญ่ปัญหาของชาวบ้านไม่เข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ภาพที่เห็นนั้นบ่งบอกถึงอะไร ในขณะที่การประชาสัมพันธ์ทางโทรทัศน์มีเวลาออกอย่างรวดเร็ว จึงไม่สามารถสื่อแปลความหมายให้เขาเข้าใจได้

นอกจากนี้ยังพบว่า ปัญหาจากการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งสี่ทางโทรทัศน์ได้คุณภาพและคำอธิบายแล้วยังไม่เข้าใจเพราะว่าไม่สนใจอย่างแท้จริง รู้แต่ว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั้นว่าเป็นเรื่องการทำเกษตร ให้อยู่แบบพอเพียง อย่าใช้เงินเกินตัว “เศรษฐกิจพอเพียงคุณโทรทัศน์ก็ไม่เข้าใจ รู้มาจากโครงการในหลวง เข้าใจว่ามีอยู่มีกิน (สีจันท์ สิมาทูธิ์, สัมภาษณ์) ชาวบ้านบางส่วนไม่ได้สนใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไม่สามารถแปลความหมายได้ เห็นว่ามีภาพในหลวง และการทำมาหากิน ปลุกข้าว เกี่ยวข้าว ชาวบ้านรู้แต่วิถีทำมาหากินแบบเดิม “เศรษฐกิจพอเพียงสู้รู้อยู่ เบื้องภาพคือการพาเฮ็ดจริงๆ บู้ฮู้ว่าอียังแน่น แต่ฮู้ฮู้ว่าปลูกผักสวนครัว ปลาที่เลี้ยงไว้ข้าวสุกแล้วก็ต้องฟ้าว้างเกี่ยว” (ฉวี อยู่เย็น, สัมภาษณ์) ลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าสื่อที่ออกไปสู่สายตาชาวบ้าน ไม่สามารถใช้สื่อสารให้ชาวบ้านเข้าใจหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นที่เข้าใจ และการบังคับใช้สื่อยังต้องปรับปรุงช่องทางการเข้าถึงชาวบ้าน

อำนาจของความรู้ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องเข้าไปควบคุมสื่อโดยการสร้างวาทกรรมสื่อที่ช่วยผลักดันให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสาร แต่การที่รัฐสมัยใหม่มีอำนาจมากขึ้นเพราะสามารถผนวกเอาความสัมพันธ์ต่างๆ เข้าด้วยกันมากขึ้นเรื่อยๆ เพราะฉะนั้นการใช้อำนาจสื่อจะต้องสร้างศักยภาพเพื่อใช้ช่องทางสื่อ นำความรู้เศรษฐกิจพอเพียงให้ชาวบ้านรับรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนสื่อบุคคลที่ผ่านการอบรมปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการที่เข้ารับฟังการบรรยายได้เข้าใจลึกซึ้งกับวิทยากร ถ้าปัญหาใดไม่รู้จะได้ถามปัญหาจนเข้าใจ “เคยมีเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาอบรม เกี่ยวกับปลูกผัก บ่อปลา ปลูกหมัก เห็ดฟาง เขาก็เฮ็ดอยู่ เลี้ยงปลาเอาพันธุ์ปลา มาให้ฟรีเองบ อบต. ประมง เห็ดฟางก็ได้เก็บกิน มาอบรมก็เฮ็ดนำ แต่รัฐไม่ได้มาเฮ็ด มาแต่วางแผนให้มาเบ่งผลงานสื่อๆ เกิดประโยชน์อยู่ ปลูกเองบได้คิดยา กล้ากิน ถ้าปลูกเองก็บได้คิดยาแสง ถ้ามีของจะของก็ไม่ได้ซื้อ” (ฉวี อยู่เย็น, สัมภาษณ์)

นอกจากสื่อโทรทัศน์แล้วจะเห็นว่าสื่อบุคคลที่เข้ามาอบรมให้ชาวบ้านได้รับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีอิทธิพลต่อการรับรู้การที่ชาวบ้านรับสื่อได้เพราะมีความสนใจเป็นอันดับแรก เข้าใจเรื่องราวและสามารถซักถามประเด็น หรือขั้นตอนที่ไม่เข้าใจ เพื่อจะเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาในขั้นตอนการผลิตได้

ในการอบรมให้ความรู้กับชาวบ้าน ถือเป็นความรับผิดชอบจากหน่วยงานราชการมีหน้าที่สนับสนุนมีนโยบายจะมีวัตถุประสงค์ให้ เงินงบประมาณ คือไม่เป็นการบังคับเป็นงานหน้าที่ต้องทำ เป็นงานบริการ ส่วนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จเป็นเรื่องของชาวบ้านไป

นอกจากนี้ยังพบว่า สัตถ์ลักษณะของการรับรู้ที่ผ่านสื่อวัฒนธรรมพบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังเคารพในศิบรรพบุรุษ ยังทำพิธีกรรมการเลี้ยงผีนั้นแต่ละฤดูกาลหรือฮีตต่าง ๆ การเลี้ยงผีจะต้องรวมกันทั้งหมู่บ้าน แสดงว่าผีมีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน โดยให้ความหมายว่าเป็นศิบรรพบุรุษที่คอยคุ้มครองคนในหมู่บ้านไม่ให้ผีที่อื่นมาคอยทำร้าย และเชื่อว่าผีจะช่วยให้การผลิต การทำนา ทำสวน ทำไร่ ประสบความสำเร็จ ได้ผลผลิตมากตามที่ต้องการ และความเป็นอยู่ไม่ให้เกิดการเจ็บป่วย

ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัญหาของการรับรู้แล้วปฏิบัติตามเพราะกระบวนการสื่อ แต่ผู้รับมาไม่ได้เข้าใจทั้งหมด ความพอเพียงเพื่อลดค่าใช้จ่าย ความเข้าใจในมิติของเกษตรกรคือ การทำมาหากิน ให้ครัวเรือนพออยู่พอกิน ส่วนที่เหลือก็ได้อะไรเล็กๆ น้อยๆ ตามหมู่บ้าน ความพอประมาณ คือการทำให้ครอบครัวดีขึ้นก็คือมีทุกอย่าง ไม่ได้ซื้อขาดปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแล้วจะเห็นว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่ได้ซื้อ ต้องเริ่มต้นที่ตัวเราครอบครัวแล้วนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

2.5 การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนทุ่งมน

2.5.1 การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากการศึกษาหาการรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน พบว่าวิธีการทำนาด้วยวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม จะเห็นว่าเครื่องมือที่ใช้เป็นวัสดุที่ทำมาได้จากท้องถิ่นผลิตขึ้นเอง “แต่ก่อนทำนา เริ่มไถนาเอาควายไถนาพ่อแม่พาเฮ็ด เลี้ยงควายเพื่อไถนาช่วยกันเป็นควายตัวผู้ ทำนาสามสี่คนทำนาสิบไร่ กล้ากับข้าวปลูกก็ไม่ได้ซื้อ คัดพันธุ์ข้าวปลูกเอง ตอนเกี่ยวงานได้ก็เลือกเกี่ยวไว้ถึงมาเลือกเป็นพันธุ์ข้าวปลูก แต่ก่อนใส่กระทอไว้ แรงงานไม่ได้จ้าง ไถนาสุดก็ไม่ได้จ้าง ตกกล้าก็ไม่ได้จ้าง ดำนาก็ไม่ได้จ้างดำนาหน้อย บางทีก็มีการลงแขกบ้านทำนาแล้ว

ก็ได้มาช่วยกัน” (บัวลิน สุขแสน, สัมภาษณ์) ส่วนมาญาติพี่น้องกันเมื่อทำนาของตนเองเสร็จแล้ว ก็มาช่วยกันไม่มีค่าแรงงาน” (หอม พันโนฤทธิ, สัมภาษณ์)

สัญลักษณ์ของการรักษาวิถีผลิตดั้งเดิมชี้ให้เห็นว่าจะเห็นวัฒนธรรมทำนาไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ส่งผลให้เกิดความพอเพียง คือเป็นการลดค่าใช้จ่ายในด้านแรงงาน จะใช้แรงงานครัวเรือนหรือแรงงานที่มาจากความช่วยเหลือจากคนในหมู่บ้านหรือเครือญาติแต่ในปัจจุบัน ความแตกต่างจากการผลิตกลายเป็นอัตลักษณ์ใหม่ กล่าวคือใช้เครื่องจักร เช่นรถไถนา ปุ๋ยชีวภาพ ใช้เงินในการจ้างแรงงาน และการแลกเปลี่ยนผลผลิตจากชุมชนเป็นการขายผลผลิตตามโรงสี

แต่ปัจจุบันจะเห็นว่าความสัมพันธ์ทางการผลิตเปลี่ยนจากเดิมเป็นอัตลักษณ์ใหม่ ผลกระทบจากการเป็นหนี้สินเพิ่ม อัตลักษณ์ที่เปลี่ยนไปนั้นเกิดจากใช้เครื่องทุ่นแรงทางเทคโนโลยีทันสมัย เช่น รถไถนา จะเห็นว่าระบบทุนนิยมนั้นครอบงำด้วยการยอมรับของกลุ่มคนชวานาก็ยังสนองต่อระบบทุนนิยมอย่างต่อเนื่อง อำนาจเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตทำให้เกิดอิทธิพลเหนือผู้ปฏิบัติคือชวานาให้เคลื่อนตามวาทกรรมนั้น สัญลักษณ์ของการครอบงำแสดงให้เห็นถึงความเหลื่อมล้ำของชนชั้น เพราะว่าชนชั้นสูงเป็นผู้ใช้อำนาจชี้ให้เห็นสัญลักษณ์ของอำนาจที่ดำรงความเหนือกว่า

การรับรู้ทางวัฒนธรรมของหมู่บ้านก่อนที่จะลงมือทำนา ก็มีการเลี้ยงผีปู่ตา เพื่อบอกกล่าวถึงฤดูทำนาแล้ว จะทำพิธีกรรมนำมาหามาเลี้ยง โดยชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันไปบนว่าให้มีฝนตกต้องตามฤดูกาล ทำนาไปโดยราบรื่น ไม่มีอุปสรรค พร้อมกันนั้นก็มีการบนเรื่องอื่นๆ เช่น ให้ลูกหลานสอบเข้าเรียนต่อหรือทำงานก็มี ดังคำกล่าวที่ว่า

“มีการนับถือผีปู่ตายามลงไร่ลงนาต้องไปเลี้ยงปู่ตา ตอนไปก็เอาเงินไปรวมกัน เผ่นก็ไปซื้อไก่ อาหารมารวมกันเลี้ยงกัน แจกกันกินอยู่ในดอนปู่ตา ผู้มักพ่อนก็มีกลองยาวแห่ไปเลย ผู้ใหญ่บ้านก็ไป เชื้อปู่ตาบ่เชื้อเลยก็บ่แม่่น เชื่อว่าปู่ตาจะมีเผ่นช่วยตอนไปบนก็บ่แม่่นอน ลังเทื่อไปบนบ่ให้ถูกทหารก็ถูกอยู่ ถื่อว่าเดือนหกออกใหม่ยามสีลงนา ไปนำเผ่นถ้าบนมีเขยต่างบ้านก็ไปคอบไว้ให้เผ่นรักษา” (บัวลิน สุขแสน, สัมภาษณ์) การเลี้ยงปู่ตาไม่จำเป็นต้องเป็นการสิ้นเปลืองอาหารที่จะต้องนำไปให้สิ้นเปลือง ชาวบ้านเพียงแต่มีเงินเล็กน้อย อาหารเล็กน้อยก็สามารถไปทำพิธีได้ “ไปอยู่เลี้ยงบ้านพวกหมู่บ้าน เอาข้าว เอาเงิน ครั้งละสิบยี่สิบบาท ถ้าไม่มีการบ่า ปลงก็เอาเงินเอาข้าวไปช่วย แม่ก็เชื่ออยู่บางครั้งอธิฐานไป ทำไร่นา ลงไร่ลงนา

อยู่ที่ปากพ่อแม่เผ่นก็เอาไว้ทำกิน ลูกไปคัดเลือกทหาร เราย่านลูกเราเป็นทหาร
ถ้าจำเป็นมันก็ได้ไป” (บุญจง แสงแก้ว, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าวัฒนธรรม ประเพณีการเลี้ยงปู่ตาเป็นการรับรู้เรื่อง
ของจิตใจ เมื่อไปทำพิธีกรรมแล้วจะทำให้ ใจเป็นสุข เป็นการพิสูจน์ในด้านอารมณ์ให้เห็นถึงความทุกข์
ที่ร้องขอจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยเชื่อว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่อยู่ในหมู่บ้านจะคลบนันดาลให้ได้รับผลตามที่บนไว้
ซึ่งเป็นเรื่องอำนาจของความเชื่อที่เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกให้เห็นปรากฏการณ์ทางสังคม

การรับรู้ในความสามัคคีของการรวมตัวทำตามประเพณี วัฒนธรรมของชาวบ้าน
ที่ได้สืบทอดต่อกันมา จึงทำให้เกิดความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน “บุญพะเวส ไม่มีใครบอกเรา
ก็ไปร่วมเอง ว่าแต่เทศกาล บุญเลี้ยงบ้าน กุ่มข้าวใหญ่เอาข้าวไปบริการ ไม่มีข้าวเอาเงินไป ในหมู่บ้าน
สามัคคีกันโหด รวมกันบ่อดบ่อยาก ไปรวมกันข้าวสาก เอ็ดมาตลอด ขนม ข้าวต้มไม่ได้ขาด ครอบากีบอก”
(บุญจง แสงแก้ว, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวแสดงให้เห็นว่าอัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นมาจากความเชื่อทางศาสนาพุทธ
ชาวบ้านไปรวมกันไปทำบุญ ถึงเวลามีบุญผู้ใหญ่บ้านประกาศทางกระจายเสียงแจ้งวันที่ ชาวบ้าน
ก็ร่วมมือร่วมใจกันอย่างเต็มที่ทุกครัวเรือน เป็นการยอมรับจากวัฒนธรรมกลุ่มที่แสดงออกมาจาก
จิตสำนึก

นอกจากนี้ยังพบว่าการรับรู้จากการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้านที่สืบทอดในการทำ
หัตถกรรม เช่น สานแห สานมอญ ภูมิปัญญาเหล่านี้สอนให้ชาวบ้านได้รู้จักสิ่งที่เป็นทรัพยากรในท้องถิ่น
เป็นการประหยัดไม่ต้องซื้อหา “งานเสริมมีทุกวัน กลับจากทุ่งนา หรือว่างก็ไปตัดไม้มาสานส้ม
सानไซ สานแห เพื่อไปหากินปูกินปลา ได้ไม่ได้แล้วแต่หนองได้ปลาหลาย แต่ก็พอได้กิน สานแห
सानไซ ก็สอนลูกตัวเอง เพิ่งเริ่มหัดเป็นแล้วบางอย่าง คิดว่าจะไปสอนในหมู่บ้าน ถ้าผู้ใหญ่บ้านขอม
าก็จะไป” (หอม พันธุ์โนฤทธิ, สัมภาษณ์)

2.5.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

จากการศึกษาการรับรู้จากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อ พบว่า การใช้สื่อทาง
เทคโนโลยี ได้แก่สื่อทางโทรทัศน์ วิทยุ บุคคล สื่ออื่นๆ ชาวบ้านรับรู้ร่วมกันหลายสื่อทำให้เข้าใจ
เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แต่ก็ยังไม่เพียงพอต่อความเข้าใจ เพราะฉะนั้นสื่อที่จำเป็นจะต้องใช้คือ
การเข้าอบรมและไปดูงานจากที่อื่นเพื่อมาพัฒนาและเปรียบเทียบในการทำอะไรทำนาของตนเอง
“เศรษฐกิจพอเพียงผมไม่รู้เพิ่งจะได้ยินได้เห็นชัดปีกลายจากโทรทัศน์ ต่อมาได้ยินทางวิทยุ

หน่วยงานพัฒนากรเรียกไป เกษตรก็ไป ไปฟังก็ยังไม่เข้าใจ สมัยก่อนสามสี่ปีคืนหลัง ผมก็เข้ามาดูคนที่ได้มาปฏิบัติได้จริงๆ ผมไปดู พวกอโศก อยู่ตำบลกระแซงที่ศรีสะเกษ เพื่อไปดูความเป็นอยู่ ไปดูการกิน การอยู่คล้ายๆ กับคนโบราณ ความเป็นที่เป็นนึ่งก็หลาย เป็นญาติมิตรเขาอ้อมชูช่วยเหลือกัน ทำเป็นกลุ่ม อะไรที่ฝืนๆ เรามากก็ไม่เอา เก็บคำแต่สิ่งที่ดีๆ สิ่งที่ดีปฏิบัติที่เราทำ” (สรจักร สุขรงค์, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวจะเห็นได้ว่าอิทธิพลของสื่อสร้างอำนาจของความรู้เข้าไปควบคุมพื้นที่ต้องการได้ สื่อความรู้เศรษฐกิจพอเพียงที่สอดแทรกให้ชาวบ้านได้รับรู้ข่าวสาร สื่อมีอำนาจสามารถผนวกเอาความสัมพันธ์ต่างๆ เข้าด้วยกันเพราะว่าสื่อที่ดีต้องมีศักยภาพด้วยการผลักดันมีช่องทางนำความรู้ไปถึงผู้รับอย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อวิทยุ เป็นสื่อที่เข้าถึงได้ยาก ถ้าชาวบ้านต้องการจะติดตามรายการวิทยุ นั้น จะต้องคอยรับฟังและจินตนาการตามไปด้วย การโต้ตอบหรือถามปัญหาที่เกิดขึ้นก็ไม่อาจจะทำได้แต่ถ้าไม่ลงมือปฏิบัติจริงก็จะไม่เกิดประโยชน์ “ได้ยินเศรษฐกิจพอเพียงจากวิทยุเปิดจั่งค่อยได้ยิน โฆษกบอกว่าปลูกข้าว หาแหล่งน้ำ แบ่งไร่แบ่งนา ออกเป็นลือๆ ปลูกผักปลูกหญ้า แต่อยากได้หลายๆ คนเรามันไม่พอ ถ้าได้แล้วอยากได้ต่อไป ผมไม่เคยอบรมเศรษฐกิจพอเพียง ฟังแต่ฝันเว้าเอา” (บุญธง แสงแก้ว, สัมภาษณ์)

ปัจจุบันอิทธิพลสื่อเทคโนโลยีต่อวัฒนธรรมเข้าถึงจิตใจของผู้คนหรือไม่ เช่น การอบรมลูกเพื่อให้ลูกได้รับรู้วัฒนธรรมประเพณีแบบดั้งเดิม มีความเคารพผู้ใหญ่ ผู้อาวุโส พ่อแม่สอนแต่ลูกก็ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ เพราะว่ามีสื่อสารทางเทคโนโลยีเล่นเกมส์ โทรศัพท์มือถือ และใช้จ่ายสิ่งที่ฟุ่มเฟือย ซึ่งสวนทางกับความพอดี ซึ่งให้เห็นว่าอิทธิพลของสื่อถึงจะมีประโยชน์ในการสื่อสารอย่างรวดเร็ว แต่ก็มีข้อเสียทำให้เพิ่มค่าใช้จ่ายยิ่งถ้าสื่อใช้ไปในทางที่ไม่ถูกต้องก็ยิ่งเป็นโทษ

การสื่อสารทางบุคคลเมื่อรับรู้แล้วก็ได้ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความพอเพียงบางครั้งก็ได้ทำอยู่แล้ว จึงทำให้การเติมเต็มความรู้ แล้วนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง “ไปอบรมมากก็ต้องลงมือปฏิบัติ เห็นว่ามักแล้วละ แรงจูงใจโดยการพาไปเบิ่งสวนเจ้า ไปเบิ่งหลังภูพานสกลนคร ระบบนิเวศน์แปลงทดลอง ต้นไม้บักม่วง บักมี มันอยู่น่ากินได้ หวายอยู่ทางใต้เก็บมาขายได้ มีไม้เบญจพรรณ สวนสะพ้อณ กลับมากี่ลงมือปฏิบัติ โดยการมาเบิ่งของจริงในนาเรา ก็บุกเบิกพื้นที่ นาไร่ใหญ่ ปีกแรกเอาดินหน้าออก ฝุ่นบ่หลาย ต้นไม้หลังคันทันขึ้นยอดเยี่ยมในนาเอาดินหน้าออก ปลูกเอาตามที่เราเรียนมาเฮ็ดเลยเพราะว่าได้ลงปฏิบัติจริง มีส่วนผสมอียังแหม่น

ก็ทดลองที่บ้าน” (คำเหลา แสงแก้ว, สัมภาษณ์) จะเห็นว่าการตอบรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้น ต้องนำมาปฏิบัติส่วนจะได้ผลหรือไม่ต้องได้รับการพิสูจน์จากผลผลิต

ปัญหาที่เกิดจากรับรู้แล้วไม่ปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องดูปัจจัยของชาวบ้าน จะเห็นได้ว่าชาวบ้านมีที่ดินน้อย แรงงานเป็นครัวเรือนแต่มีแค่สองคน และการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้ารับการอบรมแต่ไม่ได้นำไปปฏิบัติ ส่วนมากก็จะไปรับจ้าง “ก็เฮ็ดเศรษฐกิจพอเพียง แม่ก็ไม่ได้ล้มตาอ้าปากได้ พออยู่พอกิน ลูกหลานต่อไปไม่รู้จักเฮ็ดอยู่เฮ็ดกินเดี๋ยนื้อซื้อกินไม่ได้ทำกิน รับจ้างได้ก็จะซื้อกินและไม่ทำเอง” (หอม พันโนฤทธิ์, สัมภาษณ์) สิ่งเหล่านี้ปัจจัยแรงงานและการรับรู้ยังไม่เข้าใจหลักปรัชญาเพียงจึงทำให้ไม่เกิดความพอเพียงถึงแม้ว่าจะไม่มีหนี้สิน แต่ปัจจัยเรื่องแรงงานและที่ดินไม่สามารถกระตุ้นให้เกิดความพอเพียงได้

กล่าวโดยสรุปการรับรู้ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมมีผลต่อการดำรงชีพ ชาวบ้านเคารพในพิธีกรรมการบูชาผีปู่ตา การบ่นปู่ตาเพื่อให้อุบัติการผลิตเป็นไปด้วยความราบรื่นทั้งหมู่บ้าน และการบ่นเกี่ยวกับแก้เคล็ดให้หายจากโรคภัยและประสบความสำเร็จในด้านอื่นๆ ส่วนเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาช่วยทำให้ชาวบ้านเกิดความสามัคคี จากการรวมกลุ่มหมู่บ้านหลายหมู่บ้าน มารวมตัวกันทำบุญ ตักบาตร และประเพณีวัฒนธรรมสำคัญ เช่น บุญบั้งไฟ บุญพระเวส จะมีคนมารวมตัวกันเป็นสัญลักษณ์ของความร่วมมือน้อมรับกันทั้งตำบล

การดำรงอยู่ตามวิถีชีวิตเศรษฐกิจปัจจุบันพฤติกรรมกรรมการบริโภคได้เปลี่ยนไปจากการทำกินเองเป็นการซื้อกิน จะเห็นได้จากมีรถขายสินค้าเร่ตามหมู่บ้าน แต่ในบางช่วงเวลาในฤดูทำนาชาวบ้านไม่มีเวลาออกมาหาซื้อก็จะซื้ออาหารตามรถเร่

2.6 การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนหนองเล็ง

2.6.1 การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากการศึกษา พบว่า ชาวบ้านมีการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านที่โดดเด่นคือหมอลำ ที่สืบทอดภูมิปัญญากันมาเป็นเวลานาน จนทำให้เกิดเป็นอาชีพหมอลำ ส่วนมากที่เข้ามาเรียนลำจะเป็นการชักชวนกันมา ซึ่งให้เห็นว่าวัฒนธรรมหมอลำอีสานที่ชาวบ้านได้สืบทอดกันมาเป็นการแสดงพื้นบ้านได้วิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องมากทุกยุคทุกสมัย จะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า

“ญาติพี่น้องหมดเกิดที่บ้านหนองเล็ง มีอาชีพทำนา อาชีพเสริมเป็นหมอลำ ตอนอายุ 25 ปี มีอาจารย์ทองมี มาลัย แต่ก่อนไม่ได้ไปไหนมาไหน ให้อยู่บ้าน เลยชักชวนมาเป็นหมอลำ มาหัดมาตั้งวง ไม่เสียค่าเล่าเรียนทั้งคณะ

มาลองเสียง ให้เป็นตัวนั้นตัวนี้ เมื่อก่อนเป็นทองมีพัฒนา เมื่อดังแล้วอัดแผ่น แล้วจึงเปลี่ยนเป็นทองมี มาลัย เล่นเป็นพระรอง ลำในเรื่องขุนช้างขุนแผน แม่นาคพระโขนง อันอื่นก็ไม่สนุก ไปลำถึงสนุก ได้ค่าตัวได้เท่าไร ปีนกันแล้วก็มาปั่นปลากัน ทั้งคณะได้ หกเจ็ดพัน ไปลำทั้งปี มีบุญคุณ ก็เต็มทั้งปี สามสิบวัน ฟ้าป่าต่อไป “ไม่ได้ว่าง” (สมร กิจเกียรติ, สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการฝึกหัดหมอลำ ชาวบ้านที่เข้ามาฝึกหมอลำส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้อง โดยการชักชวนกันมา ในการฝึกหัดจะไม่ได้ เสียค่าเล่าเรียน ถ้าเป็นหมอลำกลอนจะมีสามคนคือหมอลำผู้ชาย หมอลำผู้หญิงและหมอแคน ทำหน้าที่เป่าเป็นเครื่องดนตรี ถ้าเป็นหมอลำหมู่ ภายในคณะจะมีผู้แสดงเป็นตัวพ่อ แม่ ลูกสาว ลูกชาย เจ้าฟ้า โจรทนายโจร พระเอก นางเอก การจัดตัวละครแล้วแต่หัวหน้าคณะจะหาคนที่เหมาะสม ถ้าเป็นคณะหมอลำหมู่ จะแสดงในเรื่องขุนช้างขุนแผน แม่นาคพระโขนง อันอื่นก็ไม่สนุก ได้ค่าตัว เท่าไรก็จะแบ่งปันกันทั้งคณะ การร้องหมอลำเป็น การแสดงออกด้วยท่วงทิวาจา พร้อมกับจังหวะ ที่เร้าใจ สนุกสนาน เป็นเรื่องเล่าที่เป็นแนวความคิด ที่มีคติและความสนุกสนานที่สอดแทรกตลอดเวลา วิธีคิดของชาวบ้านเป็นการหาอาชีพเสริมในยามว่างเว้นจากการทำนา และเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญา อีสาน ได้อีกทางหนึ่ง

ส่วนในด้านอัตลักษณ์ที่สะท้อนภูมิปัญญา ได้แก่ อัตลักษณ์หมอลำที่สืบทอดกัน มาตั้งแต่บรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่นจากระบบเครือญาติ พ่อเป็นหมอแคนเป่าแคนใส่หมอลำกลอน ลูกสาวคนโตเป็นนางเอกหมอลำ พี่สาวคนที่สองก็มาเป็นหมอลำ ส่วนผู้หัดลำเป็นพระเอก ซึ่งให้เห็นว่า คราวเรือนนี้ มีความสัมพันธ์กันทั้งครอบครัวเพราะความชอบหมอลำ สะท้อนวัฒนธรรมอัตลักษณ์ ของคนกลุ่มหนึ่งออกมาในการแสดงสู่สังคม

ปัจจุบันการเปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์หมอลำหมู่ได้วิวัฒนาการเป็นหมอลำซึ่ง เป็นการลำให้เข้ากับจังหวะดนตรีเร้าใจด้วยเครื่องดนตรีสากล บ่งบอกสัญลักษณ์ของความสนุกสนาน ส่วนการแต่งตัวจะเป็นไปตามยุคสมัยใหม่ ผู้ลำจะแต่งตัวตามสบายหรือนุ่งกระโปรงสั้นๆ หางเครื่อง จะแต่งตัวด้วยกระโปรงสั้นแล้วออกทำเดินเข้ากับจังหวะเพื่อเป็นองค์ประกอบของคณะ ส่วนเนื้อหา ที่เป็นลักษณะของภาษาจะดำรงไว้แต่ก็จะปรับเปลี่ยนไปบ้าง

การสื่อสารที่ผ่านผญา ภาษิตทำให้เกิดอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจของ ชาวบ้าน ผญาส่วนมากมาจากพระธรรมคำสอนในพุทธศาสนา จาริต ประเพณี และแนวทางการดำเนินชีวิต มาแต่โบราณ เพื่อปฏิบัติต่อตนเองและผู้อื่นดังคำกล่าวที่ว่า “ขอให้ตนทำสร้างอดออมไปก่อน ทำมีอันนี้

มือหน้าสิรุ่งเรื่อง” (สมร กิจเกียรติ, สัมภาษณ์) ผนวาคำสอนนี้ได้บ่งบอกแนวคิดให้ทำงานจะเรื่อง การทำมาหากินในหอดทนไปก่อน ไม่เกียจคร้าน แล้วสิ่งที่ทำนั้นจะส่งผลให้ภายนอก ส่วนผลภายในนั้น เป็นคำสอนให้ปฏิบัติไปเรื่อยๆ ไม่ย่อท้อต่อสิ่งที่ทำ เช่น ทำนา ปลูกข้าว จนกว่าจะประสบความสำเร็จ ความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สอนให้รู้จักความอดทนในเรื่องการทำมาหากิน ดังคำกล่าวไว้ว่า “ทนกินข้าวกับเกลือไปก่อน ปลาแดกมีก็ให้จำขามพ้ออ่อมปลา” (สมร กิจเกียรติ, สัมภาษณ์) สอนให้รู้ว่าถ้าไม่ได้กิน ข้าวท้องจะอึดได้อย่างไร ถ้าไม่ได้อาบน้ำร่างกายจะสะอาดได้อย่างไร “ค้นบ่ได้กินข้าวเห็ดจั่งได้มันสิอึด ค้นบ่ได้อาบน้ำมัน สิเกลี้ยงได้จั่งได้” (สมร กิจเกียรติ, สัมภาษณ์) คำสอนให้รู้ว่าคนเราต้องทำมาหากิน เพื่อให้มีดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ต้องอยู่ในจารีตประเพณี มีศีลธรรม ทำจิตใจให้สะอาดโดยไม่เบียดเบียนกัน ผนวาคำสอนเรื่องการครองเรือนระหว่างสามีภรรยา สะท้อนให้เห็นเรื่องของให้เกียรติซึ่งกันและกัน การให้ความเคารพซึ่งกันและกัน จะทำให้ชีวิตการครองเรือนราบรื่น ภรรยาไม่ข่มสามี ต้องรู้จัก ปรนนิบัติสามี ตื่นนอนก่อนสามี รับประทานหลังสามี เคารพเชื่อฟังสามี ประพฤติตนอยู่ในศีลห้า รู้จักแบ่งปันสิ่งของสามี “ผิวและเมียนนี้กูมึงอย่าได้ว่าให้เอ็นข้อยและเจ้าจนเฒ่าท้าวสิวัง” (คำปน ภูผา, สัมภาษณ์) จากผนวาคำกล่าวมานี้ ได้สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของคนในชุมชน เป็นการบอกเล่าถึง ความเป็นอยู่ ความคิดความเชื่อในการปฏิบัติตน ซึ่งผนวาคำกล่าวล้วนแสดงให้เห็นถึงแนวคิดแบบ พอเพียงอันเป็นภูมิปัญญาที่แสดงออกมาผ่านบทผนวากาณีนั่นเอง

นอกจากนี้ยังพบว่า ความสัมพันธ์ในการผลิต วิถีชีวิตชาวบ้านส่วนมากผูกติดกับ อาชีพทำนา ปัจจัยที่ใช้ในการผลิตใช้เทคโนโลยีดั้งเดิม ใช้ควายไถนา ใช้แรงงานคน ต่อมาถึงมี การพัฒนาจากแรงงานคนและสัตว์เป็นแรงงานเครื่องจักร เช่น รถไถนา รถเกี่ยวข้าว ชาวบ้าน ประกอบอาชีพทำนาเพื่อต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นปัจจัยหลัก อีกประการหนึ่งเพราะรักถิ่น กำเนิดวิถีชีวิตดำรงอยู่ด้วยการทำนา

ในด้านความสัมพันธ์ต่ออาชีพเสริมบางคน ไปจับรถแท็กซี่ที่กรุงเทพฯ บางคน ก็เป็นเฒ่าจ๋า ที่ชาวบ้านเรียกพ่อใหญ่จ๋า เลี้ยงวัว ฝึกหัดหมอลำ ใครเหมาะสมในตำแหน่งตัวละคร ก็จะฝึกหัดให้ ผู้ที่เข้าฝึกหัดส่วนมากจะเป็นญาติพี่น้องชกชนมาเป็นหมอลำ

ในด้านความสัมพันธ์ของชาวบ้านมีการรวมกลุ่มอาชีพเลี้ยงปลามี 22 ครัวเรือน เลี้ยงวัวมี 130 ครัวเรือน กลุ่มหัตถกรรมทำลอบ 25 ครัวเรือน กลุ่มแปรรูปอาหาร 140 ครัวเรือน และ กลุ่มทอผ้ามี 20 ครัวเรือน แต่ละกลุ่ม มีการประสานกลุ่มจะมีการแบ่งหน้าที่และประสานงาน การสอนงาน การทำหัตถกรรม การแปรรูปอาหารจะอยู่ในชุมชน และนอกชุมชนจะเป็นกลุ่มเลี้ยงปลา

กลุ่มเลี้ยงวัว แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความรักสามัคคีกัน แบ่งปันผลผลิตซึ่งกันและกัน

2.6.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

จากการศึกษาการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการสื่อสาร พบว่า ชาวบ้านได้รับรู้ผ่านสื่อโทรทัศน์ได้มากที่สุดเพราะว่ามีเครื่องรับโทรทัศน์เกือบทุกครัวเรือน “เศรษฐกิจพอเพียง รู้อยู่แล้วสามห่วงนี้แล้ว เริ่มแรกได้ยินพระเจ้าอยู่หัว เบิ่งในโทรทัศน์ ยังไม่ได้ขยาย เกษตรจะเว้าเรื่องเกษตรพอเพียง จะจัดไปคูงาน” (คำบน กิจเกียรติ, สัมภาษณ์) ชาวบ้านเข้าใจในเรื่องภาพก็ยั้งดีที่เห็นภาพความอุดมสมบูรณ์ของที่นา ไร่ หรือพืชผักสวนครัว แต่การที่จะเข้าถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะต้องได้รับคำอธิบาย หรือการอบรมจากเจ้าหน้าที่ผู้มีส่วนรับผิดชอบโดยตรง แล้วลงสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ลำดับต่อมาเป็นการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อบุคคล ที่รับนโยบายจากกรม จะแยกหน้าที่รับผิดชอบ “ทางการหน่วยงานสาธารณสุข เกษตร ปศุสัตว์ ประมง มาประจำเปลี่ยนพันธุ์ข้าวปุยชีวภาพ อยากให้หยุดการใช้ปุ๋ยเคมี แต่ว่าจะค่อยออกไปด้วย โครงการยาฆ่าแมลงให้หยุดไป เราไม่ลงทุนมากไป ก็ไม่ดีเท่าปุ๋ยเคมี แต่คิดถึงสุขภาพเรา ถ้าปุ๋ยเคมีต้องมีสารเคมี มีสารเร่งมันถึงจะงามได้ ขี้วัว ขี้ควายมันงามช้าๆ” (โสภา จวนสง, สัมภาษณ์)

ปัญหาจากการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงส่วนหนึ่งรับรู้ไม่ได้เพราะไม่สนใจ จึงทำให้การรับรู้เพียงแต่เห็นภาพ เขาว่าเศรษฐกิจพอเพียง แต่ถ้าได้รับรู้แบบอยากรู้ อยากทำ ใฝ่รู้จริงๆ ต้องเข้าไปศึกษาจริงๆ “เศรษฐกิจพอเพียง รู้อยู่แล้วสามห่วงนี้แล้ว เริ่มแรกได้ยินพระเจ้าอยู่หัว เบิ่งในโทรทัศน์ ยังไม่ได้ขยาย เกษตรจะเว้าเรื่องเกษตรพอเพียง จะจัดไปคูงาน” (คำบน กิจเกียรติ, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ ปัญหาจากการรับรู้ไม่ได้เพราะคิดว่าไม่อยากมีการเปลี่ยนแปลง เช่นการใช้ปุ๋ยเคมีอยู่แล้ว ถ้าปรับเปลี่ยนมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กลัวว่าจะไม่ได้รับผลผลิตที่สูงขึ้น หรือเป็นการลดค่าใช้จ่ายได้จริง แต่การใช้ปุ๋ยเคมีแบบเดิมๆ ปรากฏการณ์นั้นก็ยังได้ผลผลิตเหมือนเดิม “มันก็ไปคนละทาง ไม่ว่าไม่ดี ดีคือทางนี้ไม่ให้ใส่ปุ๋ยเคมีข้าวก็ได้แค่นี้ ถ้าเขาใช้ปุ๋ยเคมีก็เอาตามเขาก็ยังขายข้าวได้ออยู่” (โสภา จวนสง, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้น แสดงให้เห็นถึงปัญหาจากการรับรู้แล้วไม่ปฏิบัติตามชาวบ้านเต็มใจรับเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เข้าใจถึงแก่นแท้ของความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน แต่ชาวบ้านยังไม่มีทุนในการผลิต เช่น เงินซื้อปุ๋ยถึงแม้ว่าปุ๋ยจะผลิตได้เองเป็นกลุ่ม เพราะมีฐานะยากจนมาก ที่นาจำนวนน้อย หรือเช่านา และไปรับจ้างดำนา รับจ้างนอกรูบ้าน “ประหยัดจากที่ไหน

รู้ยู่่าใช้ปุ๋ยแบบประหยัด ไม่ใช่แรงงานที่อื่นใช้แรงงานในครัวเรือน จากจิตสำนึกฟั้งตนเอง ทำเอง แต่เงินทุนไม่มีจึงไม่ทำ ทำนาตามมีตามเกิด ปุ๋ยใส่บ้างไม่มาก ” (สมร กิจเกียรติ, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นถึงการรับรู้แล้วปฏิบัติตามเพราะเนื้อหาสาระของเศรษฐกิจพอเพียง ตั้งอยู่บนหลักของ ความมีเหตุผล ความพอประมาณ และภูมิคุ้มกัน บนพื้นฐานเงื่อนไขของความรู้กับคุณธรรม การรับรู้ เกิดจากจิตสำนึกของตนเอง ตนเองสำนึกได้ ว่าต้องทำให้ครัวเรือนพออยู่พอกิน “ย่านคนบ่ปฏิบัติตามที่นั้นหละ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมันดี มีเหตุผลพอประมาณ ผู้ปฏิบัติตามเฮ็ดคนบ่ได้ เพราะว่าคนมันมันง่าย บ่อเฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน จักคนใส่ก็ใส่บ่เฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน มีแต่ซื้ออยู่ซื้อกิน คำว่าเฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน มันแตกต่างกันซื้ออยู่ซื้อกิน ค้นว่าซื้ออยู่ซื้อกินมันเสียบ่ น้อย มีแต่ขี้มนก้นก็เจอทางตัน ค้นมีผู้มีคนมาอบรมเศรษฐกิจพอเพียงแล้วลองทำดูสักปีก็จะค่อยเห็นทาง มีลู่วาง มีช่องทาง เพราะว่าปุ๋ยก็บ่ได้ซื้อ ผักขางนางหูกาก็บ่ได้ซื้อ ปูปานาน้ำก็เลี้ยงไว้ มันก็คุ้มมือ คุ้มเวนไป มั่วแต่ซื้อเขา ให้เฮ็ดเอาเอง ถ้าหนักหนักถึงจ้างเขา ฟีน้องก็ไปช่วย กากน้ำตาลก็ไม่แพง ผักบุงก็มี ฟินลงแช่น้ำไว้สัก 3 เดือน มาสาดใส่น้ำเป็นน้ำหมักชีวภาพมันก็จะค่อยไปเรื่อยๆ ของมัน มันเขียวบ่อซาบคือใส่ปุ๋ย ดินจะดีขึ้น” (ฉลอง จวนสง, สัมภาษณ์)

2.7 การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนวินบีก

2.7.1 การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

จากการศึกษาการรับรู้ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชาวยุ พบว่า ภูมิปัญญาที่พบโดดเด่นคือ ภูมิปัญญาในการหาปลาโดยเกิดจากการสอนกันจากรุ่นสู่รุ่น จากพ่อแม่ ญาติพี่น้องและบางครั้งเกิดจากประสบการณ์ของตนเอง การใช้เครื่องมือหาปลา “คนสอนหาปลาแต่ก่อนใส่มองกับน้ำบ่าว แต่ก็ปลาหลาย ราคาบ่แพง ใส่มองแค่ 4-5 ตอน ใส่มองทิ้งทุ่นไว้แล้ว บ่แม่นมองไหล มือใหม่ก็ไปยามใหม่ ทุกมือนี่ 10 เลย บางมือก็บ่ได้” (เกียรติกมล พรานเม่น, สัมภาษณ์)

จากคำดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการรับรู้จากวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมาเป็นเวลายาวนาน ความชอบอาชีพหาปลาเป็นทุนเดิม มีอิสระในการหาปลาทำให้มีประสบการณ์เกิดเป็นความผูกพันอาชีพและเป็นความรักทางจิตวิญญาณ จึงไม่ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงอาชีพ ความเป็นจริงแล้วความรักในอาชีพที่ตนถนัดมีประสบการณ์ ถึงแม้จะหาปลาได้จำนวนน้อย แต่ก็มีความคุ้นเคยพอได้อยู่ได้กิน และการดำรงอยู่ด้วยความสัมพันธ์ร่วมกันโดยการหาปลาในแหล่งน้ำ ซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติกับการใช้เครื่องมือแบบเรียบง่าย ใช้เบ็ด มอง นำเรือล่องตามแม่น้ำโขง ใส่เบ็ดราววิถีชีวิตแบบนี้จึงเป็นมรดกอันหนึ่งที่ทำให้ชาวยุรู้จักวินบีก ดังคำกล่าว

“อยู่บ้านวินบีกตั้งแต่เกิด บ่เคยได้ไปไส ตื่นขึ้นมาก็ออกไปหาปลา
พายเรือไส่มอง คนหาปลากีบหลาย เวลาที่ปลาลงยังหาได้หลาย ปลาแต่ก็
มันหลาย” (กลาง พรานเม่น, สัมภาษณ์)

ความสัมพันธ์ในการทำมาหากินของชาวบ้านตลอดฝั่งของแม่น้ำเป็นทำเลหาปลา
แต่การเลือกทำเลการจับปลาในแม่น้ำนั้นยังไม่ได้แบ่งเขตน้ำ การจองพื้นที่ในแม่น้ำเมื่อใครมา
ก่อนก็มีสิทธิ์ทางตาข่ายก่อน ไม่มีกฎหมายแต่ก็จะไม่มีข้อพิพาท ในบริเวณวินบีกเป็นแหล่งของ
ปลา เมื่อก่อนปลามากตรงเวงเป็นอ่าว น้ำไม่ไหลแรง เป็นน้ำไหลวน ปลาจะเข้ามาพัก ตั้งชื่อเพราะ
ปลาบีกไปติดมอง “ทันผู้ไสผู้มันทั้ง ไม่มีโจนดันทักก็าง ว่าให้กันบ่ได้ กฎหมายว่าให้บ่ได้ มองได้
ไส่ประจำอยู่ ประเภทขยัน หมูกางก่อน กะบ่มีหม่องลง” (สุพิศ พึ่งป่า, สัมภาษณ์)

นอกเหนือจากหาปลาแล้ว ชาวบ้านยังทำอาชีพอื่นๆ เช่น ไปรับจ้างเกี่ยวข้าว
ลูกไปทำงานในเมือง เป็นคนสวน ล้างจาน เพราะในหมู่บ้านไม่มีการจ้างงาน นอกจากนั้นก็ไปล่าสัตว์
หาหน่อไม้ ดังคำกล่าว“อาชีพหาปลากีบเม่น อาชีพบ้านวินบีกเป็นหลักบ่มีเลย วินบีก หาปลาหา
เป็นช่วงฤดู ทันแนวไค้เอาแนวนั้น ถ้าบ่หาปลา ยามหน่อไม้ก็หาหน่อไม้ ยามเห็ดก็ไปเก็บเห็ด
คนล่าเนื้อ หาสัตว์ก็ไปล่าสัตว์” (สมใจ พึ่งคง, สัมภาษณ์)

ในด้านแรงงาน พบว่า ที่เป็นผู้ชายออกไปทำงานแต่แรงงานของผู้หญิงยังติดขัด
อยู่กับวัฒนธรรม คือ วัฒนธรรมมีข้อห้ามผู้หญิงออกไปทำงานนอกบ้านนั้น วิถีชีวิตเดิมที่หากินได้เอง
หาปลาเอง แต่การหาปลาลดน้อยลงด้วยเหตุผลหลายประการ การทำอาชีพที่ผู้หญิงพอทำได้ เช่น
เป็นแม่ครัว ล้างจาน เสิร์ฟอาหาร ไปรับจ้างนอกบ้าน จึงทำให้ผู้หญิงต้องออกไปทำงานเพื่อหาเงิน
มาเลี้ยงครอบครัว แต่ปัจจุบันวัฒนธรรมมีการปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ด้วยเหตุผลของค่าครองชีพ
ที่เพิ่มขึ้น ทำให้วัฒนธรรมใหม่ขัดแย้งกับวัฒนธรรมเดิม ดังคำกล่าวที่ว่า

“ประเพณีเขาจะควบคุมผู้หญิงมากกว่า ผู้ชายบ่ควบคุม ตั้งกฎระเบียบ
ว่าเสียควาย บ้านเราเป็นปัญหาใหญ่ ควายตัวละหมื่นสองหมื่น ควบคุมผู้หญิง
บ่ให้ไปแต่งงานนอกบ้าน ถ้าคุณทำผิดท้องก่อนแต่ก็ต้องเสีย แต่งกันแล้ว
หย่าร้างก็ต้องเสีย” (สมสมัย จุฬา, สัมภาษณ์)

จากลักษณะดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อในด้านของประเพณี วัฒนธรรมของชาวบ้านเกิดจากอำนาจทางวัฒนธรรมที่สืบต่อกันมา ความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ ซึ่งประเพณีของชนเผ่าบรู แรงงานที่เป็นผู้หญิงให้ทำงานอยู่กับชุมชนแต่ไม่ได้อนุญาตให้ออกไปทำงานภายนอกหมู่บ้าน ดังคำกล่าวที่ว่า

“ประเพณีดั้งเดิม บ่หลาย แม่หญิงออกไปทำงานไม่ได้ กินจัวกินควาย ให้แต่ผู้ชายออกไป แต่ก่อนเจ้าของฮีบไปให้ออกไป ย่านผู้หญิงมารทางมา มารทางมาก็กินจัวกินควายอีก ได้กันมาก็บ่ได้แต่งได้แบ่งกัน ต้องมาแก้กัน มันผิดก็กิน ผิดน้อยกินไก่ ผิดถึงขึ้นกินควาย” (อุคร แก้วใส, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นอาจกล่าวได้ว่าอำนาจจากวัฒนธรรมเป็นชุดควบคุมความจริงที่แสดงออกทางวัฒนธรรมจากความเชื่อของบรรพบุรุษ ทำให้ความเชื่อกลายเป็นวาทกรรมความจริง คือคนเผ่าบรูนับถือผี ผู้หญิงจะออกทำการทำงานนอกบ้านไม่ได้ คือยอมเอากฎหมายประเพณีไปบังคับ แต่ถ้ามีการฝ่าฝืนต้องผิดผี ถ้าเสียหรือแก้ผีในเรื่องเล็กน้อยจะเสียผีด้วยไก่ ถ้าเป็นเรื่องใหญ่ขึ้นไปต้องเสียวัว เสียควาย ซึ่งให้เห็นถึงอำนาจที่เป็นชุดความรู้นี้เป็นอำนาจที่ตีกรอบให้ผู้หญิงอยู่ในฮีบคอง ซึ่งวัฒนธรรมมีความหมายในการรับรู้ประวัติศาสตร์ที่มาจากจารีตของชนเผ่าบรูสืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นสัญลักษณ์ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจะไม่ทิ้งผู้มีพระคุณบรรพบุรุษ

ปัจจุบันประเพณีนั้นได้ค่อยๆ เสื่อมสลายไปเพราะว่าทุกคนที่เป็นเพศหญิงได้ออกไปทำงานนอกชุมชนเพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายครัวเรือน ประเพณีนั้นมีความหมายต่อชุมชนว่าการทำมาหากินยังยึดถือในความเชื่อมาแต่บรรพบุรุษ ถึงแม้จะอยู่ในยุคโลกาภิวัตน์แล้วยังมีบางกลุ่มที่ยึดถือขนบธรรมเนียมอันเป็นมรดกชาติพันธุ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น

2.7.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

จากการศึกษาการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการสื่อสาร พบว่า ชาวบ้านรับรู้จากการดูโทรทัศน์มากที่สุด แต่ในบางช่วงก็ดูข่าว ละคร แต่จะมีการสอดแทรกเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระยะเวลาสั้นๆ การครอบคลุมสื่อโทรทัศน์มีเกือบทุกครัวเรือน ทำให้การเข้าใจในเนื้อหาสาระที่ปรากฏจากสื่อโทรทัศน์เห็นเป็นภาพปรากฏบ่งบอกถึงการรับรู้ได้เป็นบางอย่าง บางอย่างก็ไม่รับรู้ ใช้เวลาอย่างรวดเร็วไม่สามารถเข้าใจได้ “ได้เห็นได้ยินแต่โทรทัศน์ หลายสิ่ง

หลายอย่างอยู่ เบื้องในโทรทัศน์ ‘ไม่อิจจาริชยาหมู่ ปลุกกินปลุกเอา เฮ็ดแต่ครอบครัวตัวเอง’ (สุพิศ พึ่งป่า, สัมภาษณ์)

จากคำกล่าวข้างต้นสื่อที่มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงความคิดของหมู่บ้าน คือ สื่อของบุคคลที่เข้ามามีบทบาทที่ปฏิบัติจากหน่วยงานทหารที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำสื่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่รับเอาเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงที่น่าร่อง ในการปลุกพืช ปลุกผักสวนครัว ทำให้ไม่ต้องซื้อกิน เป็นการประหยัดเงิน นอกจากนี้จะมีหน่วยงานเกษตร พัฒนาชุมชนแล้วจะมีหน่วยงานที่เป็นทหาร ป่าดงนาทาม มาออกมาสอน เลี้ยงปลาปลุกผัก ปลุกพืชผักสวนครัว ทำมาเป็นเวลานาน เกิดการประหยัดเงินทูนคือไม่ได้ซื้อปุ๋ย ทำให้ลดต้นทุนการผลิต

ส่วนการรับรู้จากสื่อวิทยุนั้นจะเข้าถึงเฉพาะพื้นที่ใกล้เคียง ไม่สามารถกระจาย ออกนอกบริเวณกว้างๆ ได้ ชาวบ้านได้รับฟังวิทยุเป็นบางครั้ง บางวันก็ไม่ได้ฟัง เพราะฉะนั้นใช้บุคลากร เป็นผู้ประกาศนั้นจะต้องมีคุณภาพ มีความรู้ สามารถถ่ายทอดความรู้ และการอธิบายเปรียบเทียบอาชีพ ที่ทำกับปรัชญา แล้วนำไปปฏิบัติจริง และจะต้องติดตามผลประเมินผล

ปัญหาที่เกิดจากการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อวัฒนธรรมวัฒนธรรมของหมู่บ้านที่เกาะเกี่ยวกับชาติพันธุ์ทำให้ไม่กล้ากระทำผิดประเพณี ชาวบ้านเวินบีกมีชาติพันธุ์บรู สอนให้เคารพ เลี้ยงไม่ทิ้งพ่อแม่ และรักในเผ่าพันธุ์ตัวเอง และการใช้ภาษาก็แตกต่างออกไปจากเพื่อนบ้าน ประเพณีของชาวเวินบีก คือ การเสียดิ ปรับไหม ส่วนมากจะควบคุมพฤติกรรมเพศหญิงมากกว่าเพศชาย

จากนั้นยังพบว่าปัญหาที่เกิดจากรับรู้แล้วไม่ได้นำมาปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง การทำอาชีพหาลานันที่จริงแล้วมีต้นทุนน้อย การหาลานมาได้ก็บริโภคเอง ปลุกข้าวไร่ ลำสัตว์ หานน่อไม้เองก็ถือว่าเป็นการประหยัดทำให้เกิดความพอเพียง พอเหมาะกับรายได้ ไม่จ่ายเกินตัว แต่ก็ยังไม่ได้เข้าถึงหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะฉะนั้นชาวบ้านมีทุนทางสังคม มีเครื่องมือแล้วลงมือปฏิบัติจึงจะเกิดผลจริง “ผมเคยเก็บเงินเป็นบางส่วนหาลานปลา หานของป่า บ่เคยจะทำไร่นาสวนผสม ได้ยินทางโทรทัศน์ มีเนื้อที่ 15 ไร่ แต่ผมบ่มีนา เวินบีกถือว่าเป็นคนยากจน บ่ได้หมายว่าทุกคนจะเฮ็ดได้ มีความสุขสมบูรณ์” (สมใจ พึ่งดง, สัมภาษณ์)

ส่วนปัญหาที่เกิดจากรับรู้แล้วปฏิบัติตามแต่เพียงบางส่วนในเรื่องของค่าใช้จ่าย เช่น หานอาหารในหมู่บ้าน หาลานเองไม่ต้องซื้อ ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่มีหนี้สิน ก็เข้าหลักพึ่งตนเอง “เศรษฐกิจพอเพียง พอได้อยู่ได้กิน คั้นเป็นหนี้บ่พอเพียง ขึ้นอยู่ได้ ผมก็อยู่ไปเป็นวันๆ เฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน ไม่ฟุ่มเฟือย หานินหาลานก็พึ่งตนเอง ไม่ซื้อ หานินเอง (สมใจ พึ่งดง, สัมภาษณ์)

ประการสุดท้ายปัญหาที่เกิดจากการรับรู้ทางพฤติกรรมบริโภคของชาวบ้าน มีความประหยัด บริโภคอาหารจากสิ่งที่ผลิตได้เอง หาปลาได้เอง ปลูกผักกินเอง ล่าสัตว์ บางครัวเรือน ไม่มีพื้นที่ปลูกข้าว ไร่ข้าง แต่ราคาสินค้ามีราคาสูงขึ้น เครื่องมือหาปลามีราคาสูงขึ้น ค่าแรงงานมีจำนวนสูงขึ้น ทำให้คนในชุมชนเวินบีกต้องประหยัดค่าใช้จ่าย แต่สิ่งจำเป็นก็จำเป็นต้องใช้เทคโนโลยี เช่น โทรศัพท์มือถือ กล่าวได้ว่าอัตลักษณ์เดิมหมู่บ้านเวินบีกมีพฤติกรรมบริโภคแบบพอเพียง แต่ในยุคโลกาภิวัตน์นั้นอัตลักษณ์ได้เปลี่ยนไปเป็นอัตลักษณ์แบบบริโภคนิยม ความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีก่อให้เกิดการยอมรับและหลอมละลายอัตลักษณ์ที่มีความแตกต่าง

2.8 การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงตลาดอินโดจีน

2.8.1 การรับรู้อุดมการณ์แบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

ส่วนมากชาวบ้านในตลาดอินโดจีนมีอาชีพค้าขาย คนที่อพยพเข้ามาในพื้นที่มีอุดมการณ์ต้องการค้าขายและสมาชิกในครอบครัวจึงมีโอกาสสร้างประสบการณ์ไปด้วย เริ่มต้นจากการขายสินค้าในตลาดสด ระยะเวลาที่รับสินค้าจากพ่อค้าส่งแล้วนำไปจำหน่ายให้นักท่องเที่ยว จนขยายตัวเป็นการค้าขายกับระดับประเทศ “พ่อแม่มีอิทธิพลในการผลักดันให้ลูกได้มีอาชีพค้าขายสืบสานต่อกันมาจนทุกวันนี้” (ชัยโรจน์ รุ่งจิรวัดณ์, สัมภาษณ์)

วัฒนธรรมในรูปของสัญลักษณ์ของชุมชนมีอาชีพค้าขายเป็นคนในพื้นที่ สินค้าจะเป็นประเภทเนื้อสด ของชำ ผัก ผลไม้ ของป่า ของใช้ครัวเรือน พ่อค้าในตลาดส่วนมากเป็นคนในท้องถิ่น การเคลื่อนไหวทางสังคมไม่มีแบบแผน ระยะเวลาที่มีการควบคุมโดยภาครัฐเข้ามาจัดระเบียบโดยเทศบาลจัดเป็นตลาดบนและตลาดล่าง ทำให้เกิดวัฒนธรรมใหม่ตลาดมีพื้นที่มากขึ้น วางสินค้าได้มากขึ้น พ่อค้าในชุมชนมาจากหลายท้องถิ่น ความสัมพันธ์ในการค้าจากคนลาว คนเวียดนาม คนจีน ทำให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงจากการขายสินค้าระดับท้องถิ่น เป็นการขายสินค้าระดับประเทศ

การเปลี่ยนอาชีพมาเป็นแม่ค้าเมื่อก่อนเคยทำงานรับจ้างก็ยังไม่มีชีวิตที่ดีขึ้น การค้าขายจึงเป็นการลองผิดลองถูกคิดว่าอาชีพนี้พอทำให้อยู่ได้ “ตอนนี้กลับมาอยู่บ้านปี 2540 ก็เลยลองขายของ ครั้งแรกขายหอม กระเทียม เดี่ยวนี้ขายอาหาร กับของป่า เมืองมุกเป็นเมืองค้าขายการทำมาหากินใฝ่ก็อยากเข้ามา” (เกสร คำปาน, สัมภาษณ์)

การก้าวเข้ามาจากการหารายได้พิเศษเนื่องมีเวลาว่างพอที่จะขายได้ เป็นการหารายได้เพิ่มเพื่อลดค่าใช้จ่าย ถ้าจะไปรับจ้างหรือทำอาชีพอื่นคิดว่าต้องใช้ทุนมาก แต่ในตลาดอินโดจีนมีพื้นที่สำหรับค้าขายเสื้อผ้า เล็กๆ น้อยๆ และสินค้าโอท็อปก็เป็นการสนับสนุนคนชาวบ้านที่ผลิตสินค้าจากท้องถิ่น

“ในค่าใช้จ่ายเป็นเงินเกษียณอายุราชการ ขายเสื้อผ้าเป็นอาชีพเสริม ก็มีปลูกพืชผักสวนครัวชนิดน้อย บำได้ยืมเงินกับมีเครดิต ค่าใช้จ่ายค่าโรงเรียนหลาน ค่ายาของหลาน ค่าเทอม เพราะเขาบ่แข็งแรง ค่าอาหารก็ปกติ ตามเงิน” (วงเดือน ชัยสุนันท์, สัมภาษณ์)

การรับรู้จากวัฒนธรรมการทำบุญ ชาวตลาดอินโดจีนจะรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ไครอยู่ใกล้กลุ่มใดก็จะรวมตัวกันกลุ่มนั้น ถ้าอยู่ในตลาดก็จะให้หัวหน้าตลาดเป็นประธานจัดงาน แล้วรวบรวมปัจจัยไปทำบุญที่วัด ตลาดอินโดจีนมีเขตแดนที่ติดกับวัดจึงทำให้ความผูกพันทางวัฒนธรรมทางศาสนาจึงเป็นสัญลักษณ์ที่เกาะเกี่ยวทางวัฒนธรรม

“เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณีกับเข้าวัดแล้วแต่คน บางคนก็เข้าประจำ ส่วนมากบ้านนอกก็จะแผ่เงินมาโสมกัน นอกเขตเขาก็จะมีวัดให้เขา วัดเขาก็จะมีวัดคุ้มไฟคุ้มมัน ในเมืองบ้านเขาเจ้าอยู่เขตไหนก็จะรวมกลุ่มเขตนั่น มีการรวมกลุ่มเป็นเขตไป ถามว่าชุมชนในตลาดอินโดจีนส่วนมากการรวมตัวกันเพื่อจะเรียกร้องเพื่อสิทธิประโยชน์ประมาณนั้น เช่น การเรียกร้องจากเทศบาล เรื่องสิทธิจะมากับค่าเช่าค่าแผง จะรวมกลุ่มกันก็จะไป” (วงเดือน ชัยสุนันท์, สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุป การเกิดการรับรู้ในอาชีพค้าขายสำหรับชาวบ้านมาจากดังนี้คือ 1) จากอิทธิพลการผลิตกันในอาชีพที่บรรพบุรุษปฏิบัติกันมาในอาชีพค้าขาย 2) เกิดจากการเปลี่ยนแปลงอาชีพ เนื่องจากต้องย้ายถิ่นที่อยู่อาศัย 3) เกิดจากแรงผลักดันจากการหาอาชีพเสริม ว่างงาน คิดทำอาชีพที่ทำให้เกิดคุณค่าของตนเอง 3) เกิดจากวัฒนธรรมประเพณีที่รวมตัวกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ยึดมั่นในพิธีกรรมทางศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์

2.8.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อโทรทัศน์เป็นสื่อที่ชาวบ้านเข้าถึงมากที่สุด เพราะว่าชาวบ้านที่รับอาชีพข้าราชการ รัฐวิสาหกิจ ก็มีเวลาได้ดูตอนเลิกงาน สำหรับพ่อค้าจะได้ดูในขณะที่ขายสินค้าไปด้วย “ได้ดูโทรทัศน์บางครั้งก็เห็นเศรษฐกิจพอเพียง ก็จะมีรายการช่วงที่โฆษณา รู้สึกว่าเร็วไปไม่ทันเข้าใจ” (ทองสุข ทับแสง, สัมภาษณ์)

ชี้ให้เห็นว่าศักยภาพของสื่อไม่ตอบสนองการรับรู้ของชาวบ้านเท่าที่ควร ไม่เป็นที่ดึงดูดน่าสนใจ เพราะถือว่าไม่แตกต่างกันกับโฆษณาสินค้าอย่างหนึ่ง แต่การรับรู้จากสื่อโทรทัศน์ก็มีบทบาทเข้าถึงชาวบ้านได้มากกว่าเพราะว่าสื่ออย่างอื่น เพราะระยะเวลาที่ชาวบ้านเปิดทีวีดูก็จะเป็นเวลาที่ย้ายสินค้าไปด้วย “เศรษฐกิจพอเพียง เคยได้ยิน ทางโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ ส่วนมากจะเป็นโทรทัศน์ เพราะว่าวิทยุก็บ่ค่อยได้ฟัง จะเบิ่งโทรทัศน์มากกว่า” (วงเดือน ชัยสุนันท์, สัมภาษณ์)

ปัญหาที่เกิดจากการรับรู้จากสื่อแล้วไม่ปฏิบัติไม่ได้เพราะพ่อค้าแม่ค้าไม่ได้สนใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แม้แต่การรับรู้ทางโทรทัศน์ก็ไม่เคยได้ดู การรับรู้มาจากการบอกเล่าของคนอื่น แต่ถ้ามีโอกาสก็อยากจะเข้ารับฟังการอบรมอยากจะรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงว่าคืออะไร แล้วจึงจะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ “เศรษฐกิจพอเพียง แต่เพียงบ่ได้” ได้เห็นทางโทรทัศน์อะไร พอลดได้ก็ให้ลดลง มีน้อยก็ให้กินน้อย ไม่ฟุ่มเฟือย มาใช้ก็คือบ่เพิ่มมีอียังก็กินอันนั้น” (คำมา คูคำ, สัมภาษณ์)

อาชีพค้าขายส่วนมากไม่ได้เข้ารับการอบรม เพราะที่ไม่มีเวลาที่จะมารับฟังและเข้าใจ ชาวบ้านห่วงแต่เรื่องการทำมาหากิน ดังคำกล่าว “เศรษฐกิจพอเพียง อยู่แบบพอเพียง คนในบ้านเห็นอยู่เต็มจืดอยู่ ผู้ว่าราชการจังหวัด หลายหน่วยงาน ไปฟังอยู่หน่อยหนึ่งก็มา ในบ้านมีหมดทุกอย่าง มีหนองปลา” (คำมา คูคำ, สัมภาษณ์) ซึ่งให้เห็นว่าอำนาจจากสื่อของภาครัฐไม่ได้โยงโย เครือข่ายของสังคมหมู่บ้านทำให้ศักยภาพของสื่อถูกลดทอนลงจากความสัมพันธ์กับชาวบ้าน การสื่อสารต้องผ่านกระบวนการสลับซับซ้อนและเข้มข้น เพราะฉะนั้นการจัดการสื่อของเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมองผ่านวัฒนธรรม สังคม สื่อ ประเพณี กฎหมาย เพื่อให้เห็นความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ต้องโยงโยและให้ความสัมพันธ์จากหลายหน่วยงาน

ปัญหาที่เกิดจากการรับรู้ในเศรษฐกิจพอเพียงมีมิติเดียวคือด้านเกษตรก็จะเห็นการผลิตอย่างเดียว แต่ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนพ่อค้าเป็นระดับบุคคล คือรับรู้ในตัวบุคคลคือ ลดค่าใช้จ่าย เพิ่มรายได้ ซึ่งการรับรู้แล้วไม่ปฏิบัติตามเพราะชาวพ่อค้ามองเศรษฐกิจพอเพียงแบบไม่เข้าใจ “เศรษฐกิจพอเพียงช่วยได้ ที่เข้าใจหาได้น้อยก็ใช้น้อย เป็นแม่ค้า อยากให้เสียดในครัวเรือน ปลูกพืชผัก สวนครัว ไม่ได้ซื้อเขา อยู่ได้ไม่พึ่งตลาด ถ้าเราจะทำเราก็ไม่มีที่ดิน” (ทองสุข ทับแสง, สัมภาษณ์)

ปัญหาที่เกิดจากชาวบ้านรับรู้แล้วปฏิบัติตามเพราะว่าเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การได้ดูโทรทัศน์และเข้าใจ นำไปปฏิบัติก็จะเกิดความพอเพียง ถึงแม้จะไม่ได้ทั้งหมดก็ตาม “เศรษฐกิจพอเพียงเราอยู่ทุกวันคือเศรษฐกิจพอเพียง คือพึ่งตนเอง ซื้อมาขายไป ไม่ต้องทำการใหญ่ไม่เดือดร้อนที่รู้สื่อทีวีฉายซ้ำกันทั้งวันมีโฆษณา เราณรงค์ทุกคนมองเหมือนการเกษตร ที่เห็นกันทุกวันในสวน เลี้ยงปลา ที่จริงแล้ว เศรษฐกิจพอเพียง ซื้อมาขายไป หาสินค้ามาเพิ่ม” (ชัยโรจน์ รุ่งจิรวัดน์, สัมภาษณ์)

3. การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิต

3.1 ชุมชนลับแล

จากการศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวบ้าน พบว่า ความพอประมาณ ในภาคปฏิบัติการของชาวบ้านคือ 1) ทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ หลังจากที่ทำอาชีพหลักคือรับจ้าง หรือทำอาชีพอื่น โดยเพิ่มเวลาทำงาน 2) มีความอดทนต่อการทำงาน ไม่เกียจคร้าน ไม่เกีย่งงาน ภายในครัวเรือนแบ่งงานกันทำ สมาชิกครัวเรือนให้ถือเป็นหนึ่งแรงงาน 3) ใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน แม่น้ำ บ่อน้ำ ร่วมกันให้เกิดประโยชน์ 4) มีความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม ด้วยการทำบุญร่วมกัน 5) ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเองเพื่อลดค่าใช้จ่าย 6) ลดเลิกอบายมุขไม่เล่นการพนัน 7) ใช้สวัสดิการสังคมในการรักษาพยาบาลฟรี

การใช้เหตุผลต้องหารายได้เพิ่มขึ้นเนื่องจากปัจจุบันมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้น ความกดดันของแต่ละคนในการใช้แรงงานแบกข้าว ถีบสามล้อ ขับมอเตอร์ไซค์ เชื้อรถฝักในตลาดวาริน เป็นกรรมกรเร็ว พนักงานรักษาความปลอดภัย ขับรถตุ๊กตุ๊ก ไปรับจ้างเป็นพนักงานเสิร์ฟตามร้านอาหาร ดังนั้น สมาชิกหนึ่งคนในครัวเรือนต้องทำงานได้มากกว่าหนึ่งอย่าง โดยการใช้เวลานอกเหนือจากงานประจำ

ด้านภูมิคุ้มกันชาวบ้าน พบว่า ได้รับการประกันสังคม ด้านสาธารณสุขในการรักษาพยาบาลที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่าย เวลาป่วยใช้ต้องได้รับการรักษาพยาบาลฟรี

การใช้ความรู้โดยแสวงหาความรู้เพิ่มเพื่อประกอบอาชีพทำงานได้หลายอย่าง เช่น การหาความรู้โดยการเข้าอบรมการเลี้ยงสัตว์ ค้าขาย พนักงานโรงแรม คนปรุงอาหาร ส่วนภายในครัวเรือนเป็นการปลูกพืชผักสวนครัว การเข้าอบรมจากกิจกรรมกลุ่มเพาะเห็ด

คุณธรรมการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ร่วมกัน เช่นการรับเหมาค่าแรงแบกปูนแล้วนำรายได้มาแบ่งกัน การใช้ทรัพยากรบ่อน้ำ แม่น้ำ ร่วมกัน

กล่าวโดยสรุปบ้านลับแลเป็นชุมชนเข้าลักษณะชุมชนแออัด เพราะพื้นที่ไม่ได้ขยายตัวแต่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้น ซึ่งการอพยพเข้ามาครั้งแรกก็เพื่อทำมาหากิน ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ ใช้แรงงานเป็นกรรมกรแบกหาม ถีบสามล้อ ต่อมาชุมชนมีการพัฒนาขึ้น จำนวนบ้านเรือนเพิ่มมากขึ้น ประชากรเพิ่มขึ้น และมีสาธารณูปโภคที่เทศบาลปรับปรุงให้ทันสมัย จึงทำให้เกิดเป็นชุมชนและความเป็นเมือง พื้นที่ในชุมชนนั้นอาจเรียกได้ว่าเป็นชุมชนแออัด อำนาจรัฐเข้ามาจัดการในชุมชน

โดยผ่านเทศบาลและพื้นที่ของการรถไฟ การตอบสนองจากภาครัฐตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ มีความอดทนต่อการทำงาน แบ่งงานกันทำ ใช้ทรัพยากรในหมู่บ้าน ร่วมกัน การทำบุญร่วมกัน ปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคเอง ลดเลิกอบายมุข และรับการรักษาพยาบาลฟรี

ข้อจำกัดของชุมชนล้นแล้งเงิน ไขของชุมชนเมืองจนกลายเป็นชุมชนแออัด ความพอเพียง จึงทำให้ต้องเร่งวางจรความสัมพันธ์กับการทำมาหากินให้เร็วขึ้น ด้วยเงิน ไขเวลานั้น ไม่เท่ากัน ไม่มีเวลาว่างตรงกัน เพราะทุกคนต้องเร่งทำมาหากินจึงทำให้เกิดการลดทอนความสัมพันธ์ของชุมชน

การใช้ยุทธศาสตร์ของชุมชนจึงเป็นการเอาตัวรอดมุ่งเน้นการทำมาหากินโดยการใช้แรงงานแลกกับเงินเพื่อให้ได้ค่าตอบแทนจึงนำเงินที่ได้ไปซื้อสินค้าสำหรับบริโภคในครัวเรือน บางครัวเรือนก็ไม่มีเวลารับรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียงถึงแม้ว่าภาครัฐจะนำเสนอปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านสื่อที่มีประสิทธิภาพ แต่บางครั้งชาวบ้านก็ปฏิบัติสอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่นที่เป็นแม่ข่ายหล่อเลี้ยงการเพาะปลูกผักสวนครัว ความขยันในการทำงานมีความอดทน ไม่เลือกงานปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านแสดงออกถึงการดิ้นรนต่อสู้ การทำมาหากินไม่มีอำนาจเด็ดขาดเข้ามาจัดการในครัวเรือน แต่ชาวบ้านได้ประสบการณ์ชีวิตที่ถักทอ ความสลับซับซ้อนผ่านเนื้อหาอาชีพที่หลากหลายเข้ามาสัมพันธ์กับความเป็นอยู่ทั้งที่เป็นสิ่งที่ไม่ต้องการ แต่ไม่อาจปฏิเสธความเหลื่อมล้ำทางสังคมและระบบ โลกาภิวัตน์ที่ไหลบ่าเข้าชุมชน

3.2 ชุมชนคู่สว่าง

จากการศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน พบว่า ความพอประมาณในภาคปฏิบัติการของชาวบ้านคือ 1) ทำอาชีพเสริม โดยการทำนาในฤดูแล้งเพราะพื้นที่เป็นที่ลุ่มหน้าฝนน้ำจะท่วม ทำนาได้เฉพาะนาปรัง ใช้แรงงานครัวเรือน รับจ้างทั่วไป และปลูกพืชผักสวนครัวทุกครัวเรือน 2) การปรับระดับความพอดีในการเลี้ยงปลาคือไม่เลี้ยงมากจนเกินไป เกินความพอเพียงของครัวเรือน และลดภาวะความเสี่ยงในการสูญเสียปลาที่เกิดจากการตาย 3) พึ่งตนเอง การเลี้ยงปลาใช้ทุนตนเอง มีความรู้ในการจัดการเลี้ยงปลา 4) การจัดการตลาดทั้งในหมู่บ้าน และนอกหมู่บ้าน นอกเหนือจากการขายปลาให้กับบริษัท 5) มีความรักในอาชีพและขยัน อดทน ในการเลี้ยงปลาใช้แรงงานในครัวเรือน 6) มีคุณธรรมการซื้อขายปลาด้วยความสมัครใจทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย 7) มีความสามัคคีในการทำงานร่วมกันของชาวบ้าน ใกล้ชิดความสัมพันธ์กันทางวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่เป็นคนในชุมชนเดียวกัน ไม่แบ่งแยกศาสนา ถึงแม้มีการนับถือศาสนาคริสต์และพุทธ จะเห็นได้จากงานบุญประเพณีต่างๆ เช่น งานศพ งานแต่งงาน งานบุญ

การใช้เหตุผลในการปฏิบัติดังนี้ 1) การเลี้ยงปลาต้องใช้เงินทุนในบางครั้งเงินทุนที่ของตัวเองไม่พอก็ต้องหาแหล่งเงินทุน จำเป็นต้องกู้ยืมจากธนาคารแต่การกู้ยืมเงินนั้นต้องเลือกธนาคารที่ให้ผลประโยชน์มาก ดอกเบี้ยต่ำ 2) การผลิตอาหารปลาที่ยังเป็นปัญหาอยู่ได้ดำเนินการหาความรู้เพิ่มว่าสารอาหารปลาครบถ้วนเพียงใดและจะอย่างไรหัวอาหารจึงจะลอยอยู่ในน้ำได้นานและไม่ทำให้ปลาตาย

ภูมิคุ้มกันในการปฏิบัติดังนี้ 1) สำหรับผู้เลี้ยงปลาต้องแสวงหาความรู้ในเรื่องการเลี้ยงปลาให้มากขึ้น จะใช้ประสบการณ์อย่างเดียวไม่ได้ คือทำอย่างไรให้อัตรการตายของปลาลดลง หาวิธีลดค่าใช้จ่าย เช่น อาหารปลาต้องผลิตเองเพราะว่าปัญหาของอาหารปลาคือจมนเร็วเกินไป ทำอย่างไรอาหารจึงจะลอยอยู่น้ำได้นาน 2) หาดตลาดเพิ่มขึ้นโดยการนำปลาไปจำหน่ายเอง หาดตลาดเองเพราะบางครั้งไม่จำเป็นต้องขายปลาให้กับบริษัทอย่างเดียว ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ 3) ทำอาชีพเสริม เช่น ปลูกข้าว ปลูกพืชผักสวนครัว หาปลาเป็นอาหาร รับจ้าง

ความรู้ในการปฏิบัติดังนี้ 1) ศึกษาในการเลี้ยงปลาเพื่อให้เกิดอัตราการตายน้อยลง รู้จักวิธีป้องกันจากภัยธรรมชาติเพราะว่าการเลี้ยงปลาในฤดูฝนจะมีน้ำเสียไหลลงในแม่น้ำทำให้ออกซิเจนน้อยปลาขาดอากาศหายใจ การให้อาหารปลาหน้าร้อนปลากินเหยื่อคือไม่ให้อาหารปลามากจนเกินไป แต่หน้าหนาวแล้วปลาจะไม่กินอาหารมากการให้อาหารต้องลดลง 2) ศึกษาการทำอาหารปลาเพิ่มเติมเพราะจะทำให้ลดค่าใช้จ่ายเป็นอย่างมาก โดยการตั้งกลุ่มผู้เลี้ยงปลา แบ่งปันอาหารที่ผลิตได้จำหน่ายให้สมาชิกในราคาถูก

คุณธรรมที่นำมาปฏิบัติดังนี้ 1) ชาวบ้านรู้จักแบ่งปันพื้นที่น้ำที่ใช้ในการเลี้ยงปลา ร่วมกัน พื้นที่น้ำเป็นเขตบริเวณทำน้ำของชาวบ้าน แต่ถ้าต้องการเลี้ยงปลาเพิ่มขึ้นจะต้องขอทำน้ำของชาวบ้านที่อยู่ติดกับของตนเองก่อน 2) สำหรับอาชีพพ่อค้าปลา การรับซื้อปลาในหมู่บ้านจะรับซื้อปลาในราคายุติธรรม ให้ราคาสูง โดยชาวบ้านสามารถสอบถามราคาจากตลาดและขายให้กับพ่อค้าที่อยู่ในหมู่บ้าน ถ้าพบว่าพ่อค้าคนใดให้ราคาสูงกว่า ก็จะนำไปขายให้ ไม่ได้ผูกขาด พ่อค้าในหมู่บ้านจะรับซื้อเป็นเงินสด

กล่าวโดยสรุปบ้านคูสว่างส่วนมากชาวบ้านเลี้ยงปลาเป็นอาชีพหลัก การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบ้านคูสว่าง ในความพอดีกับหลักของดุลยภาพระหว่างของเงินทุนกับอัตราการเลี้ยงปลาในกระชัง การลดต้นทุนในการผลิตโดยการผลิตอาหารปลา มีความรู้ในการจัดการผลิตจนกระทั่งขายผลผลิต มีพื้นที่เลี้ยงปลาเพราะเป็นแม่น้ำสาธารณะของแต่ละครัวเรือน ศักยภาพของบ้านคูสว่างโดยการปรับตัวจากผู้หาลามาเป็นผู้เลี้ยงปลาโดยใช้เงินทุนจาก

ตัวเอง ใช้ความรู้การฝึกอบรมและสังเกตในการลดอัตราเสี่ยงจากการตายของลูกปลา มีการจัดการ
ตลาดเองในหมู่บ้านและตลาดนอกหมู่บ้าน

การใช้ยุทธศาสตร์ในการเลี้ยงปลาจะเป็นระบบเครือข่ายจินสามารถรวมกลุ่มผู้เลี้ยง
ปลาได้ ใช้การพึ่งพิงจากบริษัทซีพีเป็นเจ้าของการผลิตโดยการแนะนำเริ่มตั้งแต่ทำการทำกระชังปลา
การปล่อยลูกปลา การให้อาหารปลา การให้ยารักษาปลา จนกระทั่งจับปลาขาย

3.3 ชุมชนนากลาง

จากการศึกษาพบว่า ความพอประมาณในภาคปฏิบัติการของชาวบ้านคือ 1) ความอุดม
สมบูรณ์ในด้านทรัพยากรที่ดินและครอบครองเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในที่ดิน 2) ความสัมพันธ์
ของชุมชนซึ่งเน้นทางวัฒนธรรมชาวบ้านมีจิตวิญญาณความสำนึกในท้องถิ่น โดยการรวมกลุ่ม
โดยเข้าวัดจากการทำบุญ เช่น วันพ่อ วันแม่ บุญกุ่มข้าว บุญคุณลาน บุญข้าวสากข้าวประดับดิน
3) การผลิตเพื่อการค้า จากวิถีผลิตใช้ทรัพยากรจำนวนมาก เพิ่มปัจจัยการผลิตที่เป็นที่ดิน แรงงาน
ปุ๋ย และการจัดการเข้าไปก็จะได้ผลผลิตจำนวนมาก 4) ปลุกพืช เลี้ยงสัตว์เพื่อการลดค่าครองชีพ
5) การออมในชุมชน เป็นการจัดตั้งกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน 5) การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองเพื่อสังคม
รวมกลุ่ม การสร้างความรู้ การเรียนรู้ร่วมกัน ทำให้กิจกรรมกลุ่มปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มทำข้าวเกรียบ

การใช้เหตุผลในทางปฏิบัติดังนี้ 1) ใช้เงินทุนสำรองถ้าทุนที่มีอยู่ในครัวเรือนไม่พอ
จำเป็นจะต้องกู้ยืมจากแหล่งเงินทุนภายนอก หรือจากธนาคารของรัฐ เช่น ธนาคารเกษตรและสหกรณ์
2) ผลักดันให้ภาครัฐรับจำนองมันสำปะหลังให้มากขึ้น รับปริมาณได้มากขึ้น ราคาให้สูงขึ้น เพราะ
การขายอย่างรีบด่วนจะขายให้หน้าลานทำให้มีการหักลดการสูญเสียการปนเปื้อนทำให้เกิดการกด
ราคาลดลง 3) พยายามให้แรงงานในครัวเรือนเพื่อลดค่าใช้จ่าย เพราะว่าทุกครัวเรือนมีเครื่องจักร
เช่น รถไถแต่ขาดแรงงาน

ด้านภูมิคุ้มกันในทางปฏิบัติดังนี้ 1) ในชุมชนโดยการจัดตั้งกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน
ปลูกจิตสำนึกของคน ในหมู่บ้านให้มีจิตสำนึกในการออมเงิน รายได้ส่วนหนึ่งต้องนำฝากธนาคาร
เพื่อเป็นต้นทุนในการผลิตและการใช้จ่ายครัวเรือน ส่วนการรวมกลุ่มผู้นำทาง 2) สร้างเครือข่ายผู้นำ
ทางเกษตร ผู้นำสตรี เยาวชน เกิดการรวมกลุ่มสร้างความรู้ และเรียนรู้ร่วมกันเกิดการรวมกลุ่มอาชีพ

ด้านความรู้ในการสร้างระบบการผลิตเพื่อการลดต้นทุนเป็นปัจจัยสำคัญ ปัจจุบัน
การใส่ปุ๋ยมันสำปะหลังยังใช้ปุ๋ยเคมีที่มีราคาสูง ชาวบ้านได้ผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ เพื่อทดแทน
ปุ๋ยเคมีและไม่ทำให้ชาวบ้านที่ใช้ปุ๋ยเคมีเกิดอันตรายจากเคมี และเป็นการลดค่าใช้จ่ายปุ๋ยอินทรีย์

ชีวภาพ ชาวบ้านต้องผลิตปุ๋ยโดยจัดทำเป็นกลุ่ม มีการเผยแพร่การผลิต และจัดจำหน่ายปุ๋ยในราคาถูก มีความรู้ในการจัดการผลิตปุ๋ยเอง

ด้านคุณธรรมในทางปฏิบัติการของพ่อค้าคนกลางที่รับซื้อมันสำปะหลังและพืชไร่ ส่วนมากการตั้งราคาในชุมชนจะสอดคล้องกันทั้งหมด และจะไม่มีการรับซื้อที่ต่ำกว่ากันเพราะว่าราคากลางนั้น ส่วนมากจะเป็นเกษตรกรที่ขายให้ลานมันที่คุ้นเคยกัน เคยขายที่ไหนก็มักจะขายที่เดิม การให้ราคายุติธรรม ตามคุณภาพของสินค้า คุณภาพดีก็ได้ราคาดี ไม่เอาเปรียบเกษตรกร

กล่าวโดยสรุปบ้านบุกลางเป็นชุมชนทำอะไร การดำเนินกิจกรรมในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้าน ชาวบ้านมีทรัพยากรที่ดินอุดมสมบูรณ์ การครอบครองที่ดิน ใช้แรงงานครัวเรือน ขั้นตอนการผลิตเป็นการผลิตเพื่อขาย ใช้เงินทุนของตัวเอง การกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนน้อย ศักยภาพของหมู่บ้านมีพื้นที่ในการเพาะปลูกเองไม่ต้องเช่าที่ดิน มีการรวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มข้าวกรียบและกลุ่มทำปุ๋ยอินทรีย์ ในการผลิตนั้นจะเห็นว่าความพอเพียงแบบเดิมเป็นระบบการผลิตเพื่อยังชีพ แต่ในระบบเศรษฐกิจปัจจุบันความสามารถผลิตส่วนเกินสามารถกระทำได้เพราะมีทรัพยากรและทุนเข้ามาจัดการผลิต

การขายผลผลิตจะต้องผ่านระบบตลาดโดยผ่านพ่อค้าคนกลาง ทำให้บางปีต้องสูญเสียค่าการตลาดทำให้ได้กำไรน้อยลง ทั้งนี้เพราะการผลิตไม่ได้มีการวางแผนจึงทำให้ผลผลิตที่ได้เกิดล้นตลาด สินค้าที่ผลิตขึ้นมา เมื่อไม่สามารถระบายออกไปได้ จึงต้องขายให้กับพ่อค้าคนกลาง จึงทำให้ผู้ผลิตไม่มีอำนาจในการต่อรองราคา ดังนั้นกระบวนการผลิตสินค้าของชาวบ้านจึงกลับเข้าสู่ระบบทุนนิยมดั้งเดิม

จากระบบการผลิตสินค้าและการจำหน่ายสินค้าของชาวบ้าน จะเห็นว่าก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างระบบทุนนิยมกับเศรษฐกิจพอเพียงอย่างชัดเจน ซึ่งทุนนิยมมองแรงงานเป็นเพียงปัจจัยการผลิตเป็นส่วนหนึ่งของต้นทุน ดังนั้นเสมือนว่าแรงงานไม่ใช่คน มองเป็นเพียงวัตถุ และทรัพยากรที่สามารถแปรสภาพให้เป็นสินค้าได้ซึ่งแรงงานบ้านบุกลางที่เป็นเจ้าของเป็นปัจจัยการผลิตกล่าวคือเป็นแรงงานเอง ซึ่งมีเลือดเนื้อและจิตใจตลอดจนมีความรู้สึกรู้สีกินคิด มีสติปัญญา เป็นแรงงานหน่วยผลิตทางสังคมของครัวเรือน

การใช้ยุทธศาสตร์ของหมู่บ้านในด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์และการเข้าครอบครองปัจจัยการผลิตได้แก่ ที่ดินเพื่อใช้ในการเพาะปลูกได้เป็นจำนวนมาก และปัจจัยแรงงานของครัวเรือน

3.4 ชุมชนหนองเอาะ

จากการศึกษาพบว่าชาวบ้านได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน โดยชาวบ้านนำไปปรับใช้ให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิต และความเหมาะสมกับชุมชนท้องถิ่นของตน ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านความพอประมาณในภาคปฏิบัติการของชาวบ้านคือ 1) เกิดจากความสามัคคีของคนในหมู่บ้านโดยการทำประชาคมหมู่บ้านทุกครั้งในการรวมกลุ่มประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณี 2) รักในอาชีพทำนายึดถืออาชีพมาตั้งแต่บรรพบุรุษ อุดมการณ์ไม่เปลี่ยนแปลงจากอาชีพ 3) ทำอาชีพเสริมปลูกแตงในเวลาว่างจากการทำนา เพื่อให้มีรายได้เสริมมาจุนเจือครัวเรือน การรณรงค์ให้ปลูกผักไว้กินได้เป็นการลดค่าใช้จ่าย 4) รวมกลุ่มอาชีพกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนผู้สูงอายุ โครงการมิยาซาวา โครงการแก้ไขปัญหาคความยากจน กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กองทุนหมู่บ้าน กองทุนน้ำมัน กลุ่มผักปลอดสารพิษ ร้านค้าชุมชน

ด้านการใช้เหตุผลในทางปฏิบัติโดยการ 1) ลดต้นทุนการผลิต การลดต้นทุนเรื่องปุ๋ย โดยการหันมาผลิตปุ๋ยอินทรีย์เพื่อใช้เอง จะนำวัสดุคิบนั้นเป็นมูลวัว มูลควาย มูลไก่ ซึ่งสามารถหาได้ในท้องถิ่นมาผลิตโดยทำเป็นกลุ่ม และซื้อปุ๋ยจากกลุ่มได้ในราคาสมาชิก 2) พึ่งตนเองในระบบการผลิตใช้แรงงานของครัวเรือน

ด้านภูมิคุ้มกันในทางปฏิบัติคือ 1) ทำอาชีพเสริมหลังจากปลูกข้าว ปลูกผักสวนครัว ปลูกแตง ทำสวน ไปรับจ้างนอกชุมชน 2) การจัดตั้งกองทุนชุมชนจัดตั้งขึ้นมีกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มทุนยูนิเซฟ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับหมู่บ้าน กลุ่มทุนผู้สูงอายุ กองทุนหมู่บ้าน กทบ. กองทุนน้ำมัน กลุ่มผักปลอดสารพิษ

ด้านการใช้ความรู้ในทางปฏิบัติคือ 1) ประยุกต์การผลิตดั้งเดิมทำให้เสียเวลามาก ชาวบ้านยังใช้แรงงานคนและสัตว์ ควรประยุกต์ใช้รถไถนาเป็นการทุ่นแรงแต่ต้องเสียต้นทุนสูงกว่า 2) หาแหล่งน้ำเพราะว่าภายในหมู่บ้านอยู่ใกล้กับแม่น้ำหาทางผันน้ำเข้านาเมื่อเวลาที่ฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล

ด้านการใช้คุณธรรมในทางปฏิบัติ การเข้าเป็นสมาชิกในกลุ่มต่างๆ ไม่มีการบังคับทุกคนมีสิทธิเท่าเทียมกันในการกู้ยืม และทุกคนสามารถเข้าเป็นสมาชิกได้ทุกกลุ่ม

กล่าวโดยสรุปบ้านหนองเอาะมีอาชีพทำนา ปลูกแตง การดำเนินเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้านโดยการพึ่งตนเองตามวิถีชีวิตแบบเกษตรกร ระบบการผลิตใช้เครื่องมือแบบดั้งเดิมต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนการผลิตด้วยเครื่องมือเช่น รถไถนา มีการรวมกลุ่มของชาวบ้านใน

พิธีกรรมทางศาสนา ประพฤติปฏิบัติตามฮีตคอง การรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนผู้สูงอายุ แรงงานการผลิตเป็นแรงงานครัวเรือน ศักยภาพของหมู่บ้านคือสามารถปลูกแต่งได้ปีละหลายครั้งภายหลังจากการทำนา

การใช้ยุทธศาสตร์ของหมู่บ้านโดยสร้างความเข้มแข็งของการดำรงวัฒนธรรมพิธีกรรมศาสนา ชาวบ้านสามารถรักษาประเพณี วัฒนธรรม ฮีตคองได้ครบทุกอย่างโดยการรวมกลุ่มกันทำบุญในหมู่บ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง เมื่อถึงเวลาทำบุญ เช่น บุญมหาชาติ บุญข้าวจี บุญสูตรบ้านชาวบ้านรวมตัวกันโดยสมัครใจ โดยไปรวมกลุ่มประชุมที่ศาลากลางบ้าน มีข้อตกลงร่วมกัน บ้านหนองเอาะบ้านกอกมาร่วมกัน บ้านกอกทำบุญ บ้านหนองเอาะก็ไปร่วม จึงทำให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมทางวัฒนธรรมที่เป็นพอเพียงเกิดเป็นความสุขทางใจ

3.5 ชุมชนทุ่งมน

จากการศึกษาการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวันพบว่า มีการนำไปปรับใช้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านความพอประมาณในภาคปฏิบัติการของชาวบ้านคือ 1) ความสามัคคีร่วมกันทำตามวัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อตามฮีตคอง ความเชื่อเรื่องผีปู่ตาอัยบ้าน 2) ระบบการผลิตแบบดั้งเดิม ใช้แรงงานคนและสัตว์ ผลิตให้ทันตามฤดูกาล 3) การลดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยเคมี โดยการสร้างเครือข่ายการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ 4) การปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อบริโภคเลี้ยงสัตว์ 5) การทำอาชีพเสริม ได้แก่ การทำหัตถกรรมพื้นบ้านสานแห ไช้ ตาข่าย ไม้เพื่อขายและใช้เอง 6) สร้างกิจกรรมกลุ่มอาชีพ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนผู้สูงอายุ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กองทุนหมู่บ้าน กองทุนน้ำมัน กลุ่มฝึกปลอดภัยอาชีพ ร้านค้าชุมชน

ด้านการใช้เหตุผลที่เกิดจาก การลดต้นทุนการผลิต พบว่าในการผลิตทำนนั้นปัจจัยสำคัญคือการใช้ปุ๋ยในการลดต้นทุนเรื่องปุ๋ยนั้น วัตถุประสงค์นั้นเป็นมูลวัว มูลควาย มูลไก่ ซึ่งสามารถหาได้ในท้องถิ่น ซื้อปุ๋ยได้ในราคาสมาชิก ฟังตนเองในระบบการผลิต ภูมิคุ้มกันทำอาชีพเสริมหลังจากปลูกข้าวโดยการสานแหสานไช้สานแห ตาข่าย (มอง) นอกจากนั้นยังปลูกผักสวนครัวปลูกแต่ง ทำสวน ไปรับจ้างนอกชุมชน

ด้านภูมิคุ้มกันที่เกิดจาก 1) การทำอาชีพเสริม ได้แก่ ปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ปลูกแต่ง 2) การออมเงินกับกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน 2) เข้าเป็นสมาชิกกับทุกกลุ่มอาชีพ

ด้านการใช้ความรู้ที่เกิดจาก 1) การลดต้นทุนการผลิต ชาวบ้านมีแนวคิดในการลดค่าใช้จ่ายโดยหันกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ 2) สร้างเครือข่ายแต่ละหมู่บ้านแล้วเข้าอบรมเรื่องปุ๋ยอินทรีย์โดยการรวมกลุ่มกัน 3) หาดตลาดเองในการขายแถม ต้องนำไปขายเองในตลาด

ด้านคุณธรรมที่เกิดจากการเข้ากลุ่มอาชีพเป็นสมาชิกเงื่อนไขคือผู้เป็นสมาชิกมีสิทธิเท่าเทียมกันในการกู้ยืม และการเข้าเป็นสมาชิก การหมุนเวียนเข้าปฏิบัติงานการจัดแบ่งเวรทำงานเท่าๆ กัน ไม่มีความเหลื่อมล้ำ

กล่าวโดยสรุปบ้านทุ่งมนเป็นชุมชนเกษตรกรรมทำนา การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงของหมู่บ้าน ที่โดดเด่นโดยการสร้างเครือข่ายปุ๋ยอินทรีย์เพื่อลดค่าใช้จ่าย ใช้แรงงานครัวเรือน ทำอาชีพเสริม โดยการเลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชไว้บริโภคเอง มีความรู้โดยการเข้าอบรมแล้วนำความรู้มาปฏิบัติจริง ศักยภาพของหมู่บ้านซึ่งเกิดเองตามธรรมชาติคือมีฝนตกต้องตามฤดูกาล ทำให้การผลิตได้ผลผลิตสม่ำเสมอ ชาวบ้านมีความขยัน อดทน เมื่อเสร็จจากฤดูทำนาจะทำการปลูกพืชผักไว้บริโภคเอง ปลูกแถม ทำไร่มันสำปะหลังเกือบทุกครัวเรือน

นอกจากนี้ยังพบว่า การรวมกลุ่มกันทำให้เกิดอำนาจพลังชุมชนซึ่งเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ การร่วมกันทำกิจกรรมตามวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อความศรัทธา การรวมกลุ่มกันจึงทำให้ร่วมกันสร้างเครือข่ายปุ๋ย กลุ่มเลี้ยงปลา กลุ่มผลิตน้ำมัน ไบโอดีเซลเพื่อใช้เอง แต่พลังอำนาจที่ก่อตัวกันขึ้นมาไม่ใช่อำนาจของรัฐที่เข้ามาจัดการในชุมชน เพราะฉะนั้นผลประโยชน์จึงตกเป็นของชาวบ้านซึ่งส่งผลให้เกิดการลดค่าใช้จ่ายส่วนหนึ่งในการผลิต จึงสะท้อนถึงอุดมการณ์ของชาวบ้านที่เห็นความสัมพันธ์กันในแนวระนาบ ในการจัดการความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการปรับประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อดึงพลังอำนาจเหล่านี้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ด้านความเชื่อทางวัฒนธรรมตามฮีต-คอง ก็เป็นหลักสำคัญอีกประการหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านทุ่งมนมีความสัมพันธ์กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เกิดจากจิตสำนึก ความเชื่อเรื่องผีบ้านผีปูดานั้นแสดงให้เห็นบทบาทของชาวบ้านที่ร่วมมือกันจึงเกิดความสามัคคี และความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมฝังรากลึกในเครือข่ายเชื่อมโยงของสังคม ไม่ใช่อำนาจที่อยู่ภายนอกสังคมเข้ามาบงการและจัดการสังคมภายใน ทำให้การดำรงชีวิตอยู่ในหมู่บ้านนั้นเป็นการดำรงชีวิตอยู่ในเครือข่ายที่โยงใยในความสัมพันธ์กันแบบธรรมชาติวิถีชีวิตของผู้คนจึงเป็นอยู่ด้วยความพอเพียง

3.6 ชุมชนหนองเลิง

จากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน พบว่า การตีความเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้านดำรงอยู่ได้ด้วยเงื่อนไขดังนี้ 1) ความเชื่อในการนับถือศาสนา วัฒนธรรม

ประเพณี ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีที่สืบทอดชาวบ้านที่ทำกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษใน หมู่บ้านช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การสืบทอดประเพณี ฮีตคองของชาวบ้านด้วยการนับถือผีและ ประเพณีการทำบุญ เป็นการรวมใจของชาวบ้านให้เกิดความรักสามัคคี 2) รักษาวัฒนธรรมอีสาน ที่โดดเด่นในชุมชน การรวมใจกันฝึกหมอลำเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่บ่งบอกถึงความรุ่งเรืองทาง วัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ 3) การรวมกลุ่มผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพเพื่อใช้เอง โดย การสร้างเครือข่ายแต่ละหมู่บ้านรวมกลุ่มกันหลายหมู่บ้าน จัดหาวัสดุที่มีอยู่ในชุมชน อบรม การผลิตปุ๋ยโดยลงมือปฏิบัติมีวิทยากรสอนการผลิตปุ๋ย 4) ความเชื่อของคำพยากรณ์ คำสอนเรื่อง การทำอาชีพเกษตรกร คำสอนผ่านการครองเรือนระหว่างสามีภรรยาของชาวอีสาน ความขยัน หมั่นเพียรในการทำมาหากิน อดทน ไม่ย่อท้อต่องานที่ทำ 5) พึ่งตนเอง ใช้แรงงานในครัวเรือน มีความตั้งใจทำงาน ไม่พึ่งพิงปัจจัยภายนอก ปัจจัยผลิตใช้เทคโนโลยีดั้งเดิม 6) ทำอาชีพเสริม ได้รับ การอบรมจากการ เลี้ยงปลา เลี้ยงกบ เลี้ยงวัว ควาย หมู และการปลูกพืชผักสวนครัว ชาวบ้านส่วนใหญ่ มีอาชีพทำนาภาคปฏิบัติการของชาวบ้านในความพอประมาณ เกิดจากความสามัคคีของคนในชุมชน การรวมกลุ่มประกอบพิธีกรรมทางศาสนา การทำบุญ ประเพณี และการนับถือผีด้วยความเชื่อเรื่อง ผีปู่ตาอัยกบ้าน

ด้านความพอประมาณที่เกิดจากประเพณีที่สืบทอดชาวบ้านที่ทำกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ วัฒนธรรมเดิมด้วยคำสอนเรื่องการทำอาชีพเกษตรกร วิถีชีวิตการทำงานให้ทันเวลา คำสอนผ่านการ ครองเรือนระหว่างสามีภรรยา การพึ่งตนเอง ใช้แรงงานในครัวเรือน ไม่พึ่งพิงปัจจัยภายนอก ปัจจัยผลิตใช้เทคโนโลยีดั้งเดิม ทำอาชีพเสริม

ด้านความสัมพันธ์กลุ่มอาชีพในชุมชนจะมีกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนผู้สูงอายุ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กองทุนหมู่บ้าน กองทุนน้ำมัน กลุ่มผักปลอดสารพิษ ร้านค้าชุมชน พฤติกรรมการบริโภคของครัวเรือนก็จะเน้น การหากินเอง โดยการเลี้ยงสัตว์ปลูกผักสวนครัวไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย ใช้ของเท่าที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ประจำวัน

ด้านการใช้เหตุผลที่เกิดจาก การลดต้นทุนการผลิต พบว่าในการผลิตทำนานั้นปัจจัย สำคัญคือการใช้ปุ๋ยในการลดต้นทุนเรื่องปุ๋ยนั้น วัตถุประสงค์นั้นเป็นมูลวัว มูลควาย มูลไก่ ซึ่งสามารถหาได้ ในท้องถิ่น ซื้อปุ๋ยได้ในราคาสมาชิก พึ่งตนเองในระบบการผลิต อาชีพเสริมจากทำหัตถกรรมสาน แหสานไซ นอกจากนั้นยังปลูกผักสวนครัว ปลูกแตง ทำสวน ไปรับจ้างนอกชุมชน

ด้านภูมิคุ้มกันที่เกิดจากการจัดตั้งกองทุนชุมชนจัดตั้งขึ้นมีกลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มทุนยูนิเซฟ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตระดับหมู่บ้าน กลุ่มทุนผู้สูงอายุ กองทุนหมู่บ้าน กทบ. กองทุนน้ำมัน กลุ่มผักปลอดสารพิษ ซึ่งกลุ่มกองทุนที่กล่าวมามีวัตถุประสงค์เพื่อการกู้ยืมไปประกอบอาชีพ โดยมีการจัดสรรเท่าๆ กัน แต่ถ้าสมาชิกท่านใดส่งดอกเบี้ยตรงตามเวลา ก็จะมีเครดิตดี สามารถกู้ยืมในอัตราสูง

ด้านการใช้ความรู้ที่เกิดจากระบบการผลิตดั้งเดิมเสียเวลามาก ประยุกต์ใช้รถไถนาเป็นการทุ่นแรงแต่ต้องเสียต้นทุนสูงกว่า การลดต้นทุนการผลิต ชาวบ้านมีแนวคิดในการลดค่าใช้จ่ายโดยหันกลับมาใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ต่อมาเมื่อชาวบ้านสร้างเครือข่ายแต่ละหมู่บ้านแล้วเข้าอบรมเรื่องปุ๋ยอินทรีย์โดยการรวมกลุ่มกัน

ด้านการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการสนับสนุนนโยบายของรัฐ การอบรมก็จะมีวัสดุอุปกรณ์ให้ เงินงบประมาณ คือไม่เป็นการบังคับแต่ก็เป็นงานหน้าที่ต้องทำ เป็นงานบริการ ส่วนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จเป็นเรื่องของชาวบ้านไป (นครินทร์ คำเมืองลือ, สัมภาษณ์)

กล่าวโดยสรุปบ้านหนองเล็งเป็นชุมชนทำนา การดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน ความเชื่อในคำสอน ฝน ภาษิต ความเชื่อในพิธีกรรม ซึ่งมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกประกอบอาชีพ ในการทำมาหากิน มีความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์พึ่งตนเอง ใช้ทรัพยากรในท้องถิ่น มีการฝึกอบรมอาชีพหมอลำ ทำอาชีพเสริมในช่วงหลังฤดูผลิตและเก็บเกี่ยวโดยไปรับจ้างขับรถแท็กซี่ ระบบการผลิตแบบดั้งเดิม ลดต้นทุนในการผลิตโดยการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ลดค่าจ่ายคร่าวเรือน สักภาพของหมู่บ้านพึ่งตนเอง ทุกครัวเรือนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ดิน ได้ผลผลิตมาก

วัฒนธรรมของหมู่บ้านยังดำรงอยู่ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรื่องหมอลำ เดิมหมอลำนั้นมีการฝึกกันท้องถิ่น ใครมีความชอบและเสียงดี บางทีก็ฝึกหมอลำกันทั้งครอบครัว ก็ไปสมัครเรียนลำ เมื่อฝึกหมอลำแล้วจนครบตัวคนจึงจัดตั้งคณะหมอลำ แล้วจึงมีคนมาจ้างไปลำการตลาดนั้นจัดให้มีสำนักงานหมอลำอยู่ในตัวเมือง เรื่องของฝน ภาษิต ฝนคำสอน ในอดีตชาวบ้านได้ร้องสารพันไปแข่งสารพันเมียเจ้านายหมายถึงข้าราชการชั้นผู้ใหญ่มาเยี่ยมก็ร้องสารพันให้เจ้านายฟังจึงทำให้เกิดรายได้ ส่วนมากฝนนั้นจะใช้กับชาวบ้านทั่วไปได้ตอบในเรื่องผู้ชาย ส่วนเรื่องการทำมาหากินนั้นทั้งหมู่บ้านมีการส่งฝนกันมาก เพราะว่าในหมู่บ้านมีหมอลำ จึงทำให้การพูดฝนนั้นง่ายขึ้น ในทางศาสนาชาวบ้านมีการรวมกลุ่มกันทำบุญ ไปตาม ฮีต-คอง ประเพณี มีเรื่องสัมพันธ์

วัฒนธรรมประเพณี บุญบั้งไฟใหญ่ บุญผ้าป่า ผู้ใหญ่บ้านก็ต้องมีหนังสือแจ้ง ทั้งพระภิกษุ มีการนำมารวมกันถือเป็นประเพณีในการทำบุญ ความเชื่อในเรื่องผีปอบชาวบ้านยังปฏิบัติต่อกันมา เพราะความเชื่อนี้มีความมุ่งหวังในเรื่องการทำมาหากิน คือ การปกป้อง คุ้มครอง บันดาลให้เกิดความอยู่ดีกินดี ฝนตกต้องตามฤดูกาล ส่วนการบนเกี่ยวกับขอความช่วยเหลือจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยให้ลูกหลานได้สอบเข้าทำงานข้าราชการ หรือหายจากการเจ็บป่วย

การใช้ยุทธศาสตร์บ้านหนองเล็งที่เกิดจากการใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้ใหม่ที่ผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่และยุทธศาสตร์ของปรัชญาพื้นบ้าน ที่เรียกว่า ฃญา ภาษิต ซึ่งมีอิทธิพลต่อความคิดและการตัดสินใจในการทำมาหากิน การสื่อสารที่ผ่านฃญา จากวัฒนธรรม เช่น คำฃญาให้เร่งการทำงานให้ทันเวลาพร้อมทุกสิ่งอย่างอย่าให้ช่วงระยะเวลาผ่านพ้น ไป คำฃญาที่สอนเรื่องการครองเรือนระหว่างสามีภรรยาของชาวอีสาน สะท้อนให้เห็นเรื่องของให้เกียรติซึ่งกันและกัน การให้ความเคารพ ซึ่งกันและกัน จะทำให้ชีวิตการครองเรือนผุดผิดอยู่ในศีลห้า คำสอนเกี่ยวกับเกิดมาเป็นคนต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการทำมาหากิน

3.7 ชุมชนเวินบึก

จากการศึกษา พบว่า การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงใช้ในชีวิตประจำวันของชาวบรูบ้านเวินบึก สามารถจำแนกได้ดังนี้ ความพอประมาณในภาคปฏิบัติการของชาวบ้านคือ 1) การยึดถือวิถีชีวิตเกาะเกี่ยววัฒนธรรมในการนับถือผีจากบรรพบุรุษของชนเผ่าบรู ความเชื่อคือไม่ทอดทิ้งบุญคุณพ่อแม่ 2) รักในอาชีพหาปลา การหาปลาไม่ได้มุ่งหวังเพื่อเป็นธุรกิจ มีความพอใจในอาชีพของตนเองด้วยจิตวิญญาณและการสั่งสมประสบการณ์มาตั้งแต่เกิด ไม่เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตไปจากเดิม 3) ทำอาชีพเสริมเป็นการดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดด้วยการหาของป่า รับจ้างทั่วไปตามฤดูกาล เพราะอาชีพหาปลาอย่างเดียวไม่พอเพียงต่อค่าใช้จ่ายครัวเรือน 4) ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในอาชีพหาปลาคือการประยุกต์ในอาชีพหาปลาคือการถนอมอาหารหรือการแปรรูปวัตถุดิบ

ด้านการใช้เหตุผลที่เกิดจาก 1) ผลิตเครื่องมือในการหาปลาเอง ใช้เครื่องมือให้เกิดประโยชน์สูงสุด เนื่องจากมีราคาสูงขึ้น 2) เพิ่มเวลาหาปลาให้มากขึ้นด้วยความอดทน 3) การถนอมอาหารเพื่อนำไปแลกเปลี่ยน เช่น ทำปลาไร่เพื่อนำไปแลกข้าว

ด้านภูมิคุ้มกันของชาวบ้านที่เกิดจาก 1) เป็นการพึ่งตนเองของชาวบ้านต้องลงมือหาปลาเอง 2) ทำอาชีพเสริม รับจ้างทั่วไปตามฤดูกาล จักสานเครื่องใช้ไม้ไผ่ ถนอมอาหารปลา 3) ประหยัดค่าใช้จ่ายสิ่งใดที่หาได้ในท้องถิ่น เช่น ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ไว้กิน หาของป่า ปลูกข้าวไร่

ด้านการใช้ความรู้ในการหาปลาที่เกิดจากการสังเกตการขึ้นลงของปลา มีปลาที่ชนิดการขึ้นลงของปลาเวลาใด เครื่องมือที่จะจับปลาใช้เครื่องมือชนิดไหน เช่น ในช่วงฤดูหาปลาจะสะสมเครื่องมือและกางดักปลาไว้ ปลาที่ว่ายขึ้นมาในเดือนธันวาคม ปลาจะว่ายน้ำตื้นลึกประมาณ 3-4 วา เพราะว่าปลาหน้าหนาวมันจะว่ายตื้นทำให้ดักปลาได้จำนวนมาก

ด้านคุณธรรมบ้านเวินบีกที่เกิดจาก 1) การหาปลาต่างก็พึ่งพาอาศัยกันการแบ่งปันพื้นที่หาปลาร่วมกัน 2) อาชีพผู้รับซื้อปลาซื้อปลาจากคนหาปลาด้วยราคายุติธรรม 3) พ่อค้าปลาสามารถจะรับซื้อปลาในหมู่บ้านและในกลางแม่น้ำไม่ผูกขาด ผู้ขายจะขายปลาให้พ่อค้าคนใดก็ได้

กล่าวโดยสรุปบ้านเวินบีกส่วนใหญ่ทำประมงหาปลา การดำเนินตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงโดยการใช้ทรัพยากรน้ำร่วมกันในการหาปลา มีความเชื่อทางประเพณี วัฒนธรรมของชนเผ่าบรูในการทำมาหากิน การเชื่อมความสัมพันธ์กันระหว่างเครือญาติไทย-ลาว โดยการข้ามไปทำมาหากิน แลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน มีความอดทน รักในอาชีพตัวเอง ทำอาชีพเสริมโดยการรับจ้างนอกหมู่บ้าน ศักยภาพของหมู่บ้านมีพื้นที่ในการทำมาหากินตามสายน้ำร่วมกัน หาดของป่า ล่าสัตว์ ปลูกพืชผัก เลี้ยงสัตว์ และใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจักสาน ถนอมอาหารปลาเพื่อไปแลกเปลี่ยนทั้งฝั่งไทย-ลาว

การใช้ยุทธศาสตร์ของหมู่บ้าน โดยใช้แหล่งหาปลาบริเวณเวินบีก ชาวบ้านต้องพึ่งพาอาศัยกัน โดยแบ่งปันพื้นที่หาปลา และผูกจิตสำนึกของชาวบ้านที่ต้องทำมาหากินบนพื้นที่ทางสายน้ำ ทำอาชีพเสริมโดยการหาของป่า หาหน่อไม้ เห็ด และล่าสัตว์

3.8 ตลาดอินโดจีน

ความพอประมาณในภาคปฏิบัติการของชาวบ้านคือ 1) การรวมกลุ่มประเพณีวัฒนธรรมของชาวตลาด การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าในกลุ่มตลาดบนและตลาดล่าง โดยอาศัยกิจกรรมทางด้านศาสนาทำบุญร่วมกัน 2) พึ่งตนเอง ใช้แรงงานที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนค้าขายจัดการองค์กรด้วยตนเอง คิดเอง ดำเนินกิจกรรมทางการตลาดเอง 3) การจัดการตลาดบนเป็นแหล่งส่งสินค้ารายใหญ่ ผู้ประกอบการกระจายสินค้าสู่ตลาดล่างโดยการให้เครดิต สำหรับตลาดล่างเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งมีเงินทุนน้อยแต่มีศักยภาพในการขายสินค้า การจัดการเงินทุนโดยการขอเครดิตจากตลาดบน 4) มีเป้าหมายในการขายสินค้าจะต้องมีกำไรจะอยู่ในช่วงประมาณ 10-20 เปอร์เซ็นต์ เป็นสินค้าทั่วไป สินค้าบริโภค อุปโภค เครื่องใช้ไฟฟ้า ผู้ประกอบการจะกำหนดราคาเองซึ่งจะไม่แตกต่างกันมากระหว่างตลาดบนกับตลาดล่างจะใช้เวลายุติธรรม ไม่เอากำไรมากเกินไป 5) ส่งสินค้า

ให้อยู่ในระดับสมดุลกับเงินทุน และการเลือกสินค้าที่เป็นที่นิยมของลูกค้า เพื่อจัดจำหน่ายให้เร็วที่สุด เพื่อให้เงินหมุนเวียนรวดเร็ว

การใช้เหตุผลที่เกิดจาก 1) ผู้ที่มีอำนาจทางการค้าคือพ่อค้าคนกลางจะเป็นผู้กำหนดเงื่อนไขในการแลกเปลี่ยนพ่อค้าย่อยจะซื้อสินค้ามาขายนั้นต้องใช้เวลาเพื่อจะได้ส่วนลดเงินสด 2) พ่อค้าคนกลางจะให้เครดิตแก่พ่อค้าย่อยเพื่อกระจายสินค้าให้กับร้านค้าย่อย 3) เพิ่มศักยภาพของตลาดให้นำเข้ามาจับจ่ายใช้สอย มีสินค้าหลากหลาย

ภูมิคุ้มกันของชาวบ้านที่เกิดจาก 1) ชาวบ้านผู้ที่มีไร่นาก็จะออกไปทำนา ปลูกผักสวนครัวไว้เป็นอาหาร 2) จะคัดเลือกซื้อสินค้ามาขายให้ตรงกับความต้องการของลูกค้า 3) การจับจ่ายใช้สอยประจำวันต้องใช้อย่างประหยัด 4) ไม่เล่นการพนัน

การใช้ความรู้การจัดการที่เกิดจาก 1) จัดตลาดให้เข้าที่เข้าทางบริเวณที่จอดรถเข้าง่าย ออกง่าย ทางเดินของตลาด แบ่งสัดส่วนตลาดบน ตลาดล่าง 2) หากกลยุทธ์ใหม่ๆ เพื่อส่งเสริมการขาย ทำป้ายลดราคา หาสินค้าที่เป็นความต้องการของลูกค้า 3) จัดแบ่งสินค้าที่มาจากต่างประเทศแสดงออกเป็นหมวดหมู่ 4) คงเอกลักษณ์ของตลาดเพื่อการท่องเที่ยวชายแดน

คุณธรรมของพ่อค้าที่เกิดจาก 1) ขายสินค้าด้วยราคายุติธรรมไม่ขายเอากำไรมากเกินไป 2) ขายสินค้าในราคาเดียวกันทั้งตลาด 3) ไม่หลอกลวงลูกค้าในกรณีนำสินค้าไม่มีคุณภาพมาขายในราคาแพง 4) แบ่งปันพื้นที่ให้พ่อค้าที่อยู่ในชุมชนเดียวกันและพ่อค้าต่างประเทศที่เข้ามาขายสินค้าในตลาด

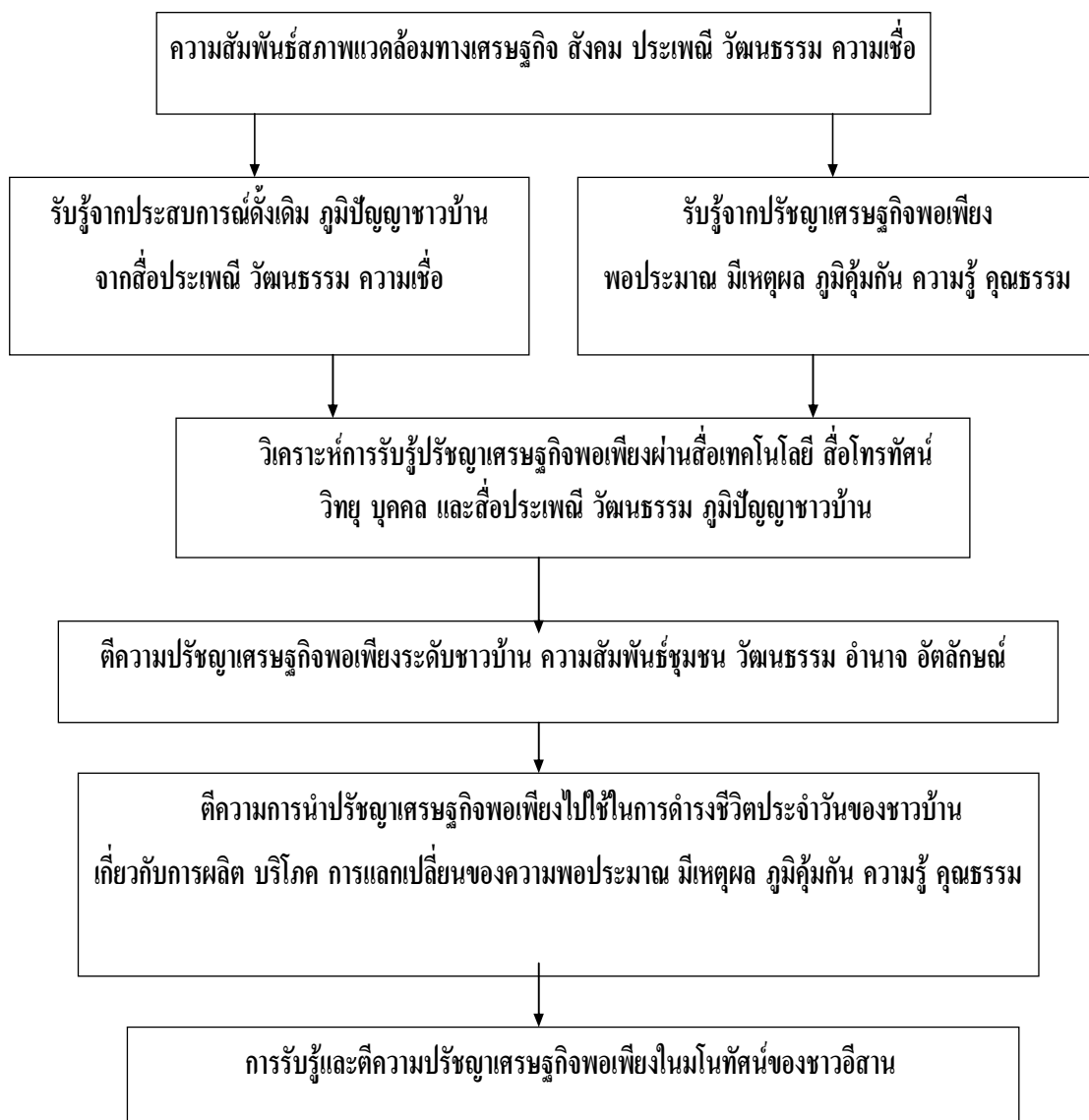
กล่าวโดยสรุปชุมชนตลาดอินโดจีนเป็นการค้าขายชายแดน การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันด้วยการเคารพในกติกาการอยู่ร่วมกัน มีความศรัทธาในพุทธศาสนารวมกลุ่มกันทำบุญ ฟังตนเองโดยการใช้แรงงานในครัวเรือนในการดำเนินกิจกรรม มีคุณธรรมในการขายสินค้า ไม่เอากำไรเกินควร ไม่มีระบบผลิตจะส่งสินค้าจากพ่อค้าคนกลาง โดยใช้แนวคิดความพอดีกับเงินทุน ขายสินค้าเฉพาะสินค้าดีตลาด ขายง่าย เพื่อให้มีเงินทุนหมุนเวียนอย่างรวดเร็ว ใช้เงินทุนของตนเองไม่กู้ยืมจากแหล่งภายนอก มีการเก็บออม ศักยภาพของชุมชนเป็นพื้นที่การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างไทย-ลาว การข้ามไปข้ามมาระหว่างสองประเทศ เป็นศูนย์กลางการค้าระหว่างประเทศ มีสินค้าทุกชนิด ผู้ประกอบการมีหลายเชื้อชาติซึ่งอยู่รวมกันได้

การเข้าถึงทรัพยากรเป็นอำนาจของนายทุนในทางการค้า พลังอำนาจที่เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เจ้าของตลาดบนที่มีพื้นที่เป็นของตนเองจึงทำให้มีโอกาสในการขับเคลื่อนสินค้าได้มากกว่า เรียกว่าพ่อค้าคนกลาง หรือตัวแทนคนกลาง ทำหน้าที่ขายสินค้าให้กับร้านค้าย่อย ลูกค้าทั่วไป และ

เป็นผู้กำหนดราคาสินค้า ส่วนอำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐมีหน้าที่ในการควบคุมระบบสาธารณสุขปก
และอำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว

ทางด้านวัฒนธรรม ประเพณี การทำบุญชาวบ้านจะทำบุญกับเข้าวัดที่ใกล้กับหมู่บ้าน
การรวมตัวกันทำบุญนั้นทำเป็นกลุ่มร่วมกันเช่นงานกฐิน ชาวตลาดก็จะจัดรวมกันทั้งหมด ผู้นำ
เป็นประธานตลาดล่าง ถ้ามีการทำบุญ และเข้าปฏิบัติธรรม จะไม่จำกัดในเรื่องสถานที่วัดชาวบ้าน
ในชุมชนตลาดก็จะหาปัจจัยมาช่วยกัน ส่วนเรื่องของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ชาวบ้านก็ยังคงกราบไหว้บูชาถือว่าเป็น
เป็นเรื่องของการดลบันดาลให้อยู่ดีกินดี ช่วยคุ้มครองไม่ให้เกิดอันตราย ในตลาดจะมีศาลเจ้าแม่
สองนางเป็นที่เคารพสักการะทั้งฝั่งตลาดอินโดจีนและสาธารณสุขรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ตลาดอินโดจีนพบว่า ใ้ยุทธศาสตร์ที่เป็นนโยบายของรัฐ เชื่อมต่อเครือข่ายเศรษฐกิจ
ระหว่างประเทศ อิงกับรัฐ ถ้ารัฐมีปัญหาที่ซบเซาถ้ารัฐมีการเชื่อมโยงเศรษฐกิจกับประเทศลาวอย่าง
ราบรื่น การค้าขายก็จะเจริญรุ่งเรือง เพราะว่าการทำมาหากินตลาดอินโดจีนทำการซื้อขายแลกเปลี่ยน
สินค้าระหว่างไทยลาว จึงทำให้ตลาดเติบโตโดยธรรมชาติ ฟุ้งตนเองได้ ผู้ประกอบการก็จะขยายไปเรื่อยๆ
และพบว่าตลาดยังคงขายของสด ของป่า กล้วยไม้ ได้ ถ้าในบริเวณตลาดอินโดจีนจะพบคนเข้ามา
ค้าขายเป็นคนลาว คนบนดอย เชียงใหม่คนต่างประเทศ ทำให้ตลาดอินโดจีนเติบโตจนกลายเป็น
เมืองค้าขาย

แผนภูมิที่ 4.1 รูปแบบการรับรู้และตีความเศรษฐกิจพอเพียงในมโนทัศน์ของชาวอีสาน

สรุปการรับรู้และตีความเศรษฐกิจพอเพียงในมโนทัศน์ของชาวอีสานจากบริบทชุมชน 8 หมู่บ้านในการดำรงชีวิตประจำวันตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังต่อไปนี้

1. การรับรู้และตีความปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมโนทัศน์ของชาวอีสาน

1.1 รับรู้คุณค่าแบบพอเพียงจากภูมิปัญญาชาวบ้าน

ด้านเศรษฐกิจชาวบ้านรับรู้วิถีผลิตแบบดั้งเดิม โดยใช้ประสบการณ์เดิมจากการทำมาหากิน คือ ใช้เครื่องมือที่ผลิตได้เองภายในท้องถิ่น เทคโนโลยีดั้งเดิมคือใช้แรงงานจาก

ครัวเรือนของคนและสัตว์ ใช้ทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ ฟังฟังฟ้าฝนจากธรรมชาติ การเกิดทักษะในการทำมาหากิน โดยการใช้วิธีสอนงานจากพ่อแม่ บรรพบุรุษ วิถีผลิตในปัจจุบัน การผลิตต้องฟังฟังเครื่องมือทันสมัยทดแทนแรงงานคนและสัตว์ ใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกจำนวนมากขึ้น ใช้ทุนที่เป็นเงินมากขึ้น เพิ่มแรงงานจากภายนอก อาชีพที่นอกเหนือจากอาชีพเกษตรจะรับรู้ โดยการประหยัดค่าใช้จ่าย มีความขยัน มีความอดทน ไม่ฟุ่มเฟือย ทำอาชีพเสริม ไม่ถ้อยมจากแหล่งภายนอก ใช้เงินทุนของตัวเอง ฟังตนเอง

การแลกเปลี่ยนแบบดั้งเดิมโดยใช้สินค้าแลกเปลี่ยนสินค้า เช่น ข้าวนำไปแลกเปลี่ยนปลาร้านนำไปแลกข้าว จึงเป็นการแลกเปลี่ยนตามวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ไม่ต้องใช้เงิน การแลกเปลี่ยนเป็นไปด้วยความสมัครใจ แต่การแลกเปลี่ยนในปัจจุบันใช้ตัวเงินในการแลกเปลี่ยนต้องการกำไรมากขึ้น การซื้อขายผ่านตัวแทนหรือพ่อค้าแม่ค้าทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการซื้อขายและกระจายสินค้า

การรวมกลุ่มอาชีพและสิทธิการเข้าเป็นสมาชิกในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนผู้สูงอายุ กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้า กองทุนหมู่บ้าน กองทุนน้ำมัน กลุ่มผักปลอดสารพิษ ร้านค้าชุมชน กลุ่มผลิตปุ๋ย กลุ่มทำข้าวเกรียบ

พฤติกรรมการบริโภคแบบดั้งเดิมเป็นการบริโภคส่วนที่ชาวบ้านหามาได้ในหมู่บ้านชุมชน โดยปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร ผลิตเครื่องนุ่งห่ม ผลิตเครื่องมือทำมาหากินเอง ระยะเวลาในปัจจุบันการผลิตสินค้าเพื่อบริโภคเปลี่ยนไปเป็นการผลิตเพื่อขาย ทำให้พฤติกรรมจากการหาบริโภคในท้องถิ่นเป็นการซื้อสินค้าจึงทำให้พฤติกรรมการบริโภคเปลี่ยนไปเป็นความสะดวกรวดเร็ว กระตุ้นจากสื่อโฆษณาเพื่อให้เกิดการบริโภคในสิ่งที่ไม่จำเป็นต่อการครองชีพที่สูงขึ้น ในขณะเดียวกันสิ่งที่จำเป็นก็มีราคาที่สูงขึ้นจึงต้องเลือกบริโภคเพื่อให้พอดีกับรายได้และค่าใช้จ่าย

ด้านสังคมจะเห็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมดั้งเดิมมีความเอื้อเฟื้อกันสูง ขอกันกินได้ ช่วยเหลือแรงงาน มีความสัมพันธ์กันสูงทางในการดำรงชีพของการผลิต เช่น การทำนามีการช่วยเหลือกันในการลงแขก แต่ในสังคมปัจจุบันจากการเพิ่มขึ้นของประชากร อัตราค่าครองชีพสูงขึ้น พื้นที่ทำกินน้อยลง มีการแข่งขันกันสูงขึ้น ความเป็นปัจเจกสูง การทำงานต้องเพิ่มเวลาให้มากขึ้น เพื่อชดเชยค่าครองชีพที่สูงขึ้น จึงทำให้ความสัมพันธ์ของครัวเรือนลดลง ความสัมพันธ์ต่อครัวเรือนและของชุมชนลดลง

ค่านิยมที่มาจากจิตสำนึกของชาวบ้านที่เข้าร่วมกิจกรรมกับความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ชาวบ้านมีความรู้สึกที่ดี และมีความเชื่อว่าการทำบุญจะทำให้มีจิตใจเป็นสุข มีความรักสามัคคีกัน ในทางศาสนาพุทธชาวบ้านร่วมกันทำบุญทั้งปี ได้แก่ บุญเข้ากรรมเป็นบุญเดือนอ้าย บุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญพะเวส หรือ “บุญเทศน์มหาชาติ” บุญสงกรานต์ หรือบุญสงรงน้ำ บุญบั้งไฟ กิจกรรมที่สำคัญทำให้ชาวบ้านสนุกสนาน บุญช่าอะเบ็กบ้าน บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญออกพรรษา และบุญกฐิน

การรับรู้ทางประเพณีโดยชาวบ้านมีความเห็นว่าเป็นการร่วมสามัคคีของชุมชน จะเห็นในชาวบ้านจะมารวมตัวกันด้วยความเต็มใจ เช่น ประเพณีแข่งเรือ ประเพณีแห่บั้งไฟกับแห่นางแมวเพื่อขอฟ้าขอฝน ประเพณีแห่คันเทียน เป็นต้น การทำตามขนบธรรมเนียมประเพณี ปัจจุบันการเข้าวัดจะเป็นคนแก่ที่เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย สังเกตได้จากผู้หญิงจะเข้ามาฟังเทศน์และการทำงานสังฆทาน

การรับรู้ทางวัฒนธรรมของเด็กรุ่นหลังไม่เชื่อผู้เฒ่าผู้แก่ ไม่เชื่อพ่อแม่ตัวเอง จึงทำให้วัฒนธรรม ประเพณีถูกละเลยไป จะเห็นได้จากเด็กไม่ได้เข้าวัดเพื่อทำบุญ ฟังเทศน์ แต่จะเข้าไปสนุกสนานในเรื่องการเลียนแบบจากสังคมยุคใหม่ จากนักแสดงศิลปินวัยรุ่นที่นำวัฒนธรรมต่างถิ่นเป็นตัวแบบ ถึงแม้ครอบครัวจะมีความเป็นอยู่อย่างไรก็ตาม พ่อแม่ก็สั่งสอนแต่ลูกก็ไม่เชื่อฟังผู้ใหญ่ สื่อทางเทคโนโลยีเล่นเกม โทรศัพท์มือถือ การสื่อสารยุคใหม่ทำให้เด็กไปหลงใหลกับเทคโนโลยีสมัยใหม่นับวันยิ่งจะทวีความรุนแรงขึ้น

การรับรู้จากความเชื่อในการทำพิธีกรรมไหว้ผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา ซึ่งเป็นความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของศาลผีปู่ตาเป็นที่เคารพของทุกคนในหมู่บ้าน ซึ่งในแต่ละปีจะทำพิธีบวงสรวงเพื่อขอให้เป็นไปตามที่บนไว้ ได้แก่ อยากรให้ลูกได้ทำงานบ้าง ขอให้สอบได้เป็นข้าราชการ หรือขจัดความไม่ดีออกจากตัวและคนทั้งหมู่บ้าน ถ้าการบนเป็นไปตามจุดประสงค์ชาวบ้านจะต้องนำอาหารมาเลี้ยงมาปลง ซึ่งความเชื่อในการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกันในหมู่บ้านทำให้ประเพณีนั้นเป็นที่รวมจิตใจคนทั้งหมู่บ้าน สะท้อนให้เห็นประเพณีดั้งเดิมยังคงดำรงอยู่

แต่การรับรู้จากความเชื่อในพิธีกรรมการสักการะผีปู่ตา ก็มีชาวบ้านบางครัวเรือนที่ไม่ได้ร่วมในพิธีกรรม ด้วยความเห็นว่าความเป็นอยู่ในปัจจุบันไม่ได้พึ่งพาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่มั่งงายแต่ไม่ลบลู่ เพราะการทำมาหากินนั้นเป็นการพึ่งตัวเอง ในช่วงที่ทำพิธีกรรมก็จะส่งเครื่องบูชาสักการะโดยให้คนในครอบครัวไปแทน ในกรณีที่ไม่ว่างเข้าในพิธีกรรมความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านก็ไม่มีผลกระทบต่อครัวเรือนแต่อย่างใด ซึ่งเป็นเรื่องของความเชื่อแต่ละบุคคล

การสืบทอดภูมิปัญญาจากการนับถือผีปู่ตา ผีตาแฮก ปัจจุบัน เขวชนอยู่ในหมู่บ้านที่เป็นคนรุ่นหลังพ่อแม่ไม่บอกสอนหรือเข้าพิธีกรรม และไม่สืบทอดจากครอบครัวอื่นในหมู่บ้าน จึงทำให้ขาดการปฏิบัติ ส่วนผู้รับหน้าที่ทำพิธี เช่น เต่าจាំมีการสืบทอดกันส่งต่อกัน ก่อนปลูกข้าวไปบอกกล่าวทำพิธี ก่อนเลิกงานข้าวก็ไปบอกกล่าว แต่พิธีกรรมบางอย่างก็ไม่มีสืบทอดกัน เช่น ผีตาแฮกได้เลิกไปเลย

การรับรู้ทางวัฒนธรรมของความไม่เท่าเทียมกันทางเพศ เช่น ประเพณีของชนเผ่าบรู แรงงานที่เป็นผู้หญิงให้ทำงานอยู่กับชุมชนแต่ไม่ได้อนุญาตให้ออกไปทำงานภายนอกหมู่บ้าน ซึ่งแตกต่างกับการใช้แรงงานของชาวบ้านเพศหญิงในอาชีพรับจ้างที่ต้องออกไปรับจ้างเพื่อนำรายได้มาใช้จ่ายในครอบครัว แต่ปัจจุบันประเพณีของชนเผ่าบรูนั้นเพศหญิงต้องออกไปรับจ้างนอกบ้าน ซึ่งให้เห็นว่าทั้งเพศหญิงและเพศชายถือว่าเป็นแรงงานในครัวเรือนมีความเท่าเทียมกัน

การรับรู้จากภาษาอีสานจากคำว่าพอเพียง แต่คำว่าพอเพียงนั้นชาวอีสานเปรียบเทียบกับคำต่อไปนี้ “พออยู่พอหายาก” ซึ่งแปลว่าพออยู่พอกิน การดำเนินชีวิตของครอบครัวมาถึงขั้นพอเพียงไม่ถึงขั้นร่ำรวย คำว่า “พออยู่พอกิน” ความหมายคล้ายกับคำว่า “พออยู่พอหายาก” คำว่า “พอกินพอใช้” แปลว่า เกิดความพอเพียงในเรื่องของอาหารการกิน การทำมาหากิน มีเงินพอประมาณไม่ต้องไปขอยืมใคร ปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหาร คำว่า “เฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน” หมายความว่า การดำเนินชีวิตประจำวัน รวมทั้งวิถีผลิต หารหาอาหาร การขายสินค้า จึงหมายความรวมถึงการทำมาหากิน คำว่า “อยู่ดีมีเฮง” หมายความว่าสภาพร่างกายแข็งแรงและสภาพจิตใจดีเป็นสุข มีความเป็นอยู่แบบสบาย ไม่เดือดร้อน คำว่า “เฮ็ดอยู่เฮ็ดกิน” หมายความว่า การทำมาหากินในการดำเนินชีวิตประจำวัน คำว่า “กุ่มมือกุ่มเวน” หมายความว่า การดำเนินชีวิตในแต่ละวันมีอาหารรับประทานได้ทั้งวัน ในทางตรงกันข้ามกับคำว่าพอเพียง จากคำว่า “มันฮืดมันฮอยาก” น่าจะมาจากคำว่า แร้นแค้น คือ ไม่มีจะกิน อดอยากหากินลำบาก คำว่า “บ่เฮ็ดบ่หา” หมายความว่า ไม่ทำมาหากิน

รับรู้จากผญา ภาษิต เช่น คำผญา คำสอนในการทำมาหากินให้รู้จักประหยัด มัธยัสถ์ บริโภคในสิ่งที่หามาได้ ซึ่งสะท้อนความหมายสอนให้รู้ว่าต้องรีบเร่งการทำมาหากิน มีความอดทน ไม่เกียจคร้าน พอถึงช่วงที่ต้องเร่งทำงานให้ทันเวลา คำผญาได้ตอบในการเลือกคู่ เป็นการเกี่ยวพาราสีของฝ่ายหญิงและฝ่ายชาย ให้เลือกคู่ครองที่เหมาะสมผู้หญิงเป็นแม่ศรีเรือน ผู้ชายเป็นผู้ที่ยืนยันแข็ง ทำมาหากิน รู้จักสร้างเนื้อสร้างตัว เรียนรู้อาชีพในการทำมาหากิน คำผญาจากพระธรรมคำสอนให้ดำเนินชีวิตและให้ทำบุญไปด้วยจะทำให้จิตใจผ่องใส การดำเนินชีวิตถูกทำนองครองธรรม ไม่ทำให้คนอื่นเดือดร้อน คำผญาที่ใช้เตือนสติข้าราชการ มีตำแหน่งใหญ่โตแล้วอย่าลืมลูกบ้านของตน เป็นข้าราชการที่มีตำแหน่งใหญ่แล้วทำคุณงามความดีต่อชาติบ้านเมือง

การรับรู้ในด้านผญา ภาษิต คำสอน ในเรื่องการทำมาหากิน การเลือกคู่ครอง การเกี่ยวพาราตี และวรรณกรรม เช่น เพลงกล่อมลูก นิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องผาแดงนางไอ่ ปัจจุบัน ผญา ภาษิต ผญาคำสอน และวรรณกรรม เช่น การเล่านิทานและเพลงกล่อมลูกและนิทาน ไม่ได้นำมาใช้เท่าใดนัก นับวันยิ่งจะลึบเลือนไปจากการทรงจำของชาวบ้าน เพราะไม่มีการสืบต่อ วัฒนธรรมดั้งเดิม เพราะวัฒนธรรมดั้งเดิมนั้นถูกวัฒนธรรมใหม่ๆเข้ามากระทบ

1.2 การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยผ่านกระบวนการสื่อสาร

การรับรู้จากสื่อกระแสหลัก ได้แก่ โทรทัศน์เป็นการใช้สื่อที่เข้าถึงชาวบ้าน ได้มากที่สุด เพราะเกือบทุกครัวเรือนมีเครื่องรับโทรทัศน์ เป็นสื่อที่ทันสมัยทางเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่าย แต่สื่อทางโทรทัศน์จะมีข้อเสียอยู่คือการรับรู้จากภาพที่เห็นเป็นช่วงการถ่ายทอดเวลาอันสั้น จะไม่สามารถตีความได้อย่างถูกต้อง ยังต้องใช้คำอธิบายที่เป็นตัวหนังสือ ความหมายของคำว่า เศรษฐกิจพอเพียงเมื่อเปรียบเทียบกับการทำมาหากิน การสื่อสารบางทีแต่ละครัวเรือนอาจจะไม่มีเวลาได้ดูโทรทัศน์ในขณะที่มีการเวลาที่ถ่ายทอดรายการเศรษฐกิจพอเพียง แต่ถึงแม้จะได้รับชม โทรทัศน์ก็ยังไม่เข้าใจเท่าที่ควร เพราะฉะนั้นศักยภาพของสื่อมีประสิทธิภาพคือได้ดูภาพ แต่การรับรู้ และทำความเข้าใจยังเป็นปัญหาเพราะต้องตีความหมายของรูปภาพ การรับรู้เศรษฐกิจพอเพียงต้อง ประชาสัมพันธ์จริงจึงจะทำให้คล้อยตาม การสื่อสารทางโทรทัศน์โดยออกแพร่ภาพบ่อยๆ ใช้เวลาให้มากกว่านี้จะทำให้การสื่อสารเข้าถึงประชาชนได้มากกว่านี้

การรับรู้จากสื่อบุคคล เป็นการใช้สื่อที่ผ่านการอบรม ชาวบ้านเข้าถึงสื่อบุคคล คือ ได้เข้าอบรมเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจากหน่วยงานข้าราชการที่ได้รับผิดชอบ จะเห็นว่าสื่อ บุคคลที่เข้ามาอบรมให้ชาวบ้าน ได้รับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีอิทธิพลต่อการรับรู้การที่ชาวบ้าน รับสื่อได้เพราะมีความสนใจเป็นอันดับแรก การที่มีเจ้าหน้าที่ของรัฐมาอบรม สามารถชักถาม ประเด็น หรือขั้นตอนที่ไม่เข้าใจ เพื่อจะได้มีทางแก้ไขปัญหา และทำอย่างไร

การอบรมจากหน่วยงานราชการมีหน้าที่สนับสนุนมีนโยบายจะมีวัตถุประสงค์ ให้ เงินงบประมาณ คือไม่เป็นการบังคับเป็นงานหน้าที่ต้องทำ เป็นงานบริการ ส่วนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ประสบความสำเร็จเป็นเรื่องของชาวบ้านไป ระยะเวลาการใช้สื่อในหมู่บ้านอบรม ยังไม่เพียงพอ ยังต้องไปเติมหมู่บ้านยังไม่เข้าโครงการ บางคนยังไม่เข้าใจเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ไปประกวดหมู่บ้านก็ถามชาวบ้านก็ไม่เข้าใจ ทางภาครัฐต้องนำเข้าไปถ่ายทอดในหมู่บ้านเพิ่มเติม ในหมู่บ้านยังไม่เข้าไป

การรับรู้จากสื่อบุคคลถ้าจะให้เกิดผลคือทำอย่างไรจะให้เกิดแรงจูงใจ ผู้ที่เข้าอบรม ต้องมาจากจิตสำนึกที่แท้จริง บุคคลเหล่านี้จะต่อสู้อรับเอาความรู้ทันทีและนำไปปฏิบัติ เมื่ออบรมแล้ว

จะต้องพาไปดูงาน แล้วมาทำตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง วิธีคิดตามผลต้องเข้าไปเยี่ยมชาวบ้านบ่อยๆ เพื่อให้เกิดความรู้ที่แท้จริงและได้เห็นผลจริง

การรับรู้จากสื่อบางประเพณีเริ่มเป็นธุรกิจเช่นประเพณีบุญบั้งไฟ จะมีชาวบ้านไปเหมาในการจัดพิธี เหมาสองแสนสามแสนแล้วแต่จะตกลงกัน วิธีเก็บเงินก็เก็บเป็นตัวละร้อยสองร้อย มีการร้านอาหารจัดอาหารหมด ครบวงจร ทำให้วัฒนธรรมชาวบ้านที่มีประเพณีนั้นเปลี่ยนไปธุรกิจการค้า ไม่ใช่ประเพณีบุญบั้งไฟที่เป็นวัฒนธรรมของคนอีสาน ซึ่งประเพณีมีการพ่นเข้ามาแทนที่

กล่าวโดยสรุปการรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบ่งออกเป็นดังนี้ 1) การรับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านศาสนาที่เกี่ยวข้อง วัฒนธรรม ประเพณี ฮีตคอง ปรัชญาพื้นบ้าน เป็นการรับรู้ที่สามารถเข้าใจหลักของปรัชญาพอเพียงในลักษณะการนำมาปฏิบัติแล้วจะทำให้เป็นสุขในด้านจิตใจ การได้ทำบุญถือว่าเป็นการสะกิดเลศ ตามหลักของพุทธศาสนา คือ เป็นทางสายกลาง ด้านกิเลส ชาวบ้านได้ร่วมกันมีความสามัคคีในการทำบุญร่วมกัน 2) การรับรู้จากสื่อกระแสหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้คือรับรู้จากสื่อโทรทัศน์ สื่อบุคคล สื่อวิทยุ ชาวบ้านรับรู้จากสื่อดังกล่าวทำความเข้าใจด้วยการตั้งใจฟัง ผ่านการอบรมแล้วนำไปปฏิบัติจริงก็จะเกิดประโยชน์เศรษฐกิจพอเพียงที่จะขับเคลื่อนจริงๆเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และผู้นำหมู่บ้าน การสื่อสารต้องผ่านแผนงานที่เป็นนโยบายของประเทศ การสื่อสารอย่างเดิวยกไม่พอที่จะทำให้ชาวบ้านเข้าใจ การเข้าถึงสื่อด้วยการกระตุ้นอย่างเต็มที่และการสร้างศักยภาพของบุคคลที่ลงมือปฏิบัติเพื่อให้ชาวบ้านที่เข้ารับการอบรม จะทำให้ชาวบ้านอีกส่วนหนึ่งเข้ามารับรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาปฏิบัติแล้วเกิดความพอเพียงได้จริง 3) การไม่รับรู้จากสื่อกระแสหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงผ่านโทรทัศน์ไม่เข้าใจว่าการตีความหมายของภาพที่ให้เห็นเพื่อนำมาเปรียบเทียบกับการทำงานากิน การตีความจากหลายมิติจากภาพของการที่ได้ชมจากโทรทัศน์ เช่นมิติของปัจเจกบุคคล คริวเรือน มิติทางเกษตรกรรม และการที่ไม่เข้าใจเรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเนื่องจากไม่มีเวลาได้ดูเพราะยุ่งแต่กับเรื่องทำงานากิน ประเด็นที่สำคัญคือการรับรู้แล้วไม่นำมาปฏิบัติ เป็นเพราะว่าไม่มีเงินทุนในการลงทุน

2. การผลของการรับรู้และตีความปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวัน

ความพอประมาณจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในระบบการผลิตดังต่อไปนี้ 1) อาชีพเกษตรกรรมจะผสมผสานระหว่างแรงงานคนและเครื่องจักรเพื่อความรวดเร็ว ทันเวลาเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย 2) การลดต้นทุนการผลิตจากการใช้ปุ๋ยเคมีไปใช้ปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ โดยการสร้างเครือข่ายการผลิตปุ๋ยเอง 3) พึ่งตนเองคือใช้แรงงานที่เป็นสมาชิกในครัวเรือน 4) ความสัมพันธ์ด้านตลาด

ดำเนินการจัดการองค์กรด้วยตนเอง 5) ใช้ต้นทุนทางสังคมของทรัพยากรที่ดิน แหล่งน้ำ และอื่นๆ ให้เกิดประโยชน์ 6) ปรับระดับการลงทุนให้พอดีไม่เกินทุนของตนเอง แต่ถ้ามีการกู้ยืมก็ให้นำมาใช้ให้อยู่ในระบบการผลิตที่ไม่เกินตัว 7) มีความรักในอาชีพ มีความขยัน อดทน

ความพอประมาณในด้านวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ การปฏิบัติที่เกิดจาก

1) ความสามัคคีความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านชาวบ้านมีจิตวิญญาณความสำนึกในท้องถิ่น โดยการรวมกลุ่มโดยเข้าวัดจากการทำบุญ จะจัดประชุมกลุ่มของหมู่บ้าน เพื่อกำหนดวัน เวลา ในการประกอบกิจกรรมทางศาสนา เช่น ทำบุญเข้ากรรม บุญคุณลาน บุญข้าวจี บุญพะเวส บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญซำชะ บุญเข้าพรรษา บุญข้าวประดับดิน บุญออกพรรษา บุญกฐิน แต่ชาวบ้านบางหมู่บ้านได้ไม่ได้ทำบุญตามตามประเพณีได้ทั้งหมด เพราะว่าในหมู่บ้านมีความจำเป็นในเรื่องเศรษฐกิจไม่ดี หรือทางกรรมกรวัดถือว่าเป็นบุญที่จัดแล้วยุ่งยากทำให้เกิดข้อห้าม กลัวว่าจะเกิดอันตราย เช่น บุญบั้งไฟ จึงได้ไปจัดรวมกันกับหมู่บ้านอื่นส่วนการเคารพนับถือศาสนาที่ต่างกันออกไป ชาวบ้านก็ให้ความนับถือและทำพิธีกรรมได้โดยไม่มีข้อห้าม เช่น การนับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม เป็นต้น 2) ความเชื่อในการนับถือผีบรรพบุรุษ ผีปู่ตา ก่อนที่มาตั้งบ้านจะต้องสร้างหลักบ้านโดยการหาแก่นไม้มะยมมาเขียนลงคาถาทำเป็นหลักบ้านเพราะมีความเชื่อว่ามีผีป่า ผีดง มีเจ้าปู่เจ้าตา ได้คุ้มครองคนในหมู่บ้านไม่ให้ผีทางอื่นเข้ามาในหมู่บ้าน การทำพิธีกรรมในแต่ละปี ชาวบ้านจะทำพิธีบวงสรวงโดยนำไข่ต้ม เอาเหล้าไห ไก่ตัว เพื่อเสี่ยงทายว่าในหมู่บ้านจะอุดมสมบูรณ์หรือไม่ ขั้นตอนการบวงสรวง (บ๋า) ไก่ก่อนการลงมือทำนา เสี่ยงทายว่าลูกบ้านจะเป็นอย่างไร พิธีกรรมนี้แสดงให้เห็นสัญลักษณ์ของการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองคนในหมู่บ้าน สามารถคลบคลานให้ชาวบ้านได้ตามที่ขอไว้ความเชื่อสัญลักษณ์ที่ท่ายู่จะทำให้ผู้คนที่ทำพิธีกรรมนี้ศักดิ์สิทธิ์ การ “บ๋า” และการลงโทษจากผีปู่ตา ไม่มีความมุ่งหวังให้เกิดอันตรายต่อคนในชุมชน แต่เป็นการปกป้อง คุ้มครอง บันดาลให้เกิดความอยู่ดีกินดี ผันตักต้องตามฤดูกาล ชาวบ้านประพฤติตนตามธรรมเนียมของกรรม และดำรงไว้ให้ลูกหลานสืบต่อไป 3) ไม่แบ่งแยกศาสนา ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือทุกศาสนา ไม่ลบหลู่ จึงทำให้ชาวบ้านสามารถอยู่รวมกันได้ แต่การทำพิธีกรรมต่างฝ่ายต่างทำไม่นำมารวมกัน 4) รักษาวัฒนธรรมพื้นบ้านในหมู่บ้าน เช่น ผีกลมอล้าเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านที่บ่งบอกถึงความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

การใช้เหตุผลที่เกิดจาก 1) ลดค่าใช้จ่ายในการผลิตเอง เช่น อาหารปลาผลิตเอง เข้ากลุ่มเลี้ยงปลาเรียนรู้เป็นกลุ่มแล้วลงมือผลิต กลุ่มหาปลาใช้เครื่องมือที่ผลิตเอง ใช้เองหาวัสดุที่มีในท้องถิ่น แรงงานเป็นของครัวเรือน การประหยัด อดออม ไม่บริโภคสิ่งที่ฟุ่มเฟือย 2) เพิ่มรายได้

การผลิตโดยใช้เทคนิคการเพาะปลูกใหม่ๆ ใช้เครื่องมือทันสมัย ให้นุ้ยให้ถูกต้องเพื่อเพิ่มผลผลิตให้ได้ปริมาณมากขึ้น หาวัตถุดิบภายในท้องถิ่น จัดหาตลาดเพื่อจำหน่ายสินค้าโดยการนำสินค้าไปขายเอง

การใช้ภูมิคุ้มกันในทางปฏิบัติของชาวบ้านที่เกิดจาก 1) ใช้สวัสดิการทางสังคมในการรักษาพยาบาลฟรี 2) ทำอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้ทำอาชีพเสริมตามที่ตนถนัดในการใช้แรงงานแบกข้าว ถีบสามล้อ ขับวินมอเตอร์ไซด์ เชื้อจรดฝักในตลาดวาริน เป็นกรรมกรเร่ง พนักงานรักษาความปลอดภัย ขับรถตุ๊กตุ๊ก ไปรับจ้างเป็นพนักงานเสิร์ฟตามร้านอาหาร เพิ่มเวลาทำงานให้มากขึ้น เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชผักสวนครัว ทำหัตถกรรมพื้นบ้าน 3) การออม เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มธนาคารหมู่บ้าน สหกรณ์ชุมชน 4) ลดค่าใช้จ่ายสินค้าฟุ่มเฟือย ลด ละ เลิก อบายมุข 5) รวมกลุ่มอาชีพ กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการเกษตร กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มกองทุนผู้สูงอายุ โครงการมิยาซาวา สารพิษ ร้านค้าชุมชน

คุณธรรมที่นำมาปฏิบัติที่เกิดจาก 1) ชาวบ้านรู้จักแบ่งปันพื้นที่น้ำที่ใช้ในการเลี้ยงปลาด้วยกัน แบ่งปันพื้นที่หาปลา 2) คุณธรรมการรับซื้อปลาและขายปลาในราคายุติธรรม สำหรับอาชีพทำไร่พ่อก้าวคนกลางที่รับซื้อมันสำปะหลังและพืชไร่ตามคุณภาพของสินค้าไม่เอาเปรียบเกษตรกร มีความยุติธรรมในการขายสินค้าหากกำไรมากเกินไป 3) ความยุติธรรมในการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่ม ทำงานร่วมกัน แบ่งปันผลประโยชน์กัน

กล่าวโดยสรุปการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการปฏิบัติในการดำรงชีวิตประจำวันของชาวอีสานที่สอดคล้องกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของความพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน มีความรู้และมีคุณธรรม การดำรงอยู่ของชาวบ้านเป็นไปด้วยอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน คือหมู่บ้านลับแลอัตลักษณ์การใช้แรงงาน แนวคิดของชาวบ้านใช้แรงงานเลี้ยงชีพเพื่อความอยู่รอด การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ยังไม่สอดคล้องเพราะว่าชาวบ้านต้องดิ้นรนทำมาหากินออกไปทำงานตั้งแต่เช้า ไม่มีเวลาในการเข้ารับฟังอบรม รับรู้เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง แต่ชาวบ้านดำรงอยู่ได้เพราะว่าอดทน ขยัน ไม่เลือกงาน ทำงานล่วงเวลา อัตลักษณ์หมู่บ้านเวินบึกคือ การหาปลา อุดมการณ์ของชาวบ้านเพื่อเลี้ยงชีพ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชาวบ้านนั้นปฏิบัติได้ การดำรงอยู่ด้วยการแบ่งปันพื้นที่หาปลาและรักอาชีพ อัตลักษณ์ของหมู่บ้านคูสว่างคือการเลี้ยงปลา การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้จริงจึงทำให้เกิดประโยชน์ ในเรื่องการเลี้ยงปลาให้พอดีกับเงินทุน มีความรู้ด้วยการอบรมการเลี้ยงปลา อัตลักษณ์ของหมู่บ้านหนองเอาะคือการทำนา อุดมการณ์เกิดจากความพอเพียง การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้จริงจากการทำอาชีพเสริมด้วยการปลูก

พืชผัก อุตสาหกรรมของหมู่บ้านทุ่งมนคือการทำนา อุดมการณ์ที่เกิดจากความพอเพียง การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้จริงด้วยการสร้างเครือข่ายชุมชน อุตสาหกรรมของหมู่บ้านหนองเล็งคือการทำนา อุดมการณ์ที่เกิดจากความพอเพียงนำเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้จริงจากภูมิปัญญาท้องถิ่นพึ่งตนเอง ลดค่าใช้จ่ายในการผลิตชุมชนตลาดอินโดจีนอุตสาหกรรมคือการค้าขาย อุดมการณ์ที่เกิดจากต้องการมุ่งหวังกำไร นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้จริงคือการสั่งสินค้าพอประมาณ ไม่เกินตัว และอุตสาหกรรมบ้านบุกลางคือการปลูกพืชไร่ อุดมการณ์ที่เกิดจากมุ่งหวังกำไร การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ได้จริงจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรที่ดินที่เอื้อต่อการเพาะปลูกและการผลิตที่ได้ผลผลิตสูง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่นำไปปฏิบัติได้จริงและประสบความสำเร็จ ได้แก่หมู่บ้านบุกลาง คือมีทุนทางสังคมที่เป็นทรัพยากรที่ดินที่อุดมสมบูรณ์และมีจำนวนมาก การครอบครองปัจจัยการผลิต ขั้นตอนการผลิตเป็นแบบเรียบง่าย แต่ก็ยังพึ่งพิงน้ำฝนตามธรรมชาติ เครื่องมือในการผลิตเป็นเครื่องจักร แรงงานเป็นแรงงานครัวเรือน การผลิตเพื่อขายเข้าสู่ระบบทุนนิยมเพื่อการค้า รองลงมาเป็นชุมชนตลาดอินโดจีนเป็นการค้าขาย แบบทุนนิยมการค้า ปัจจัยการผลิตเป็นเงินทุนและการสั่งสินค้าจำนวนมากเพื่อลดต้นทุน หมู่บ้านคูสว่างเลี้ยงปลาเป็นอาชีพที่เกินความพอเพียง เพื่อหวังกำไร เลี้ยงปลาจำนวนมาก แต่ก็ยังมีภาวะความเสี่ยงเนื่องจากราคาปลาตายและอัตราที่สูงขึ้นของอาหารปลาและยารักษาโรค

หมู่บ้านที่เข้าสู่หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่หมู่บ้านเวินบึก ที่ดำรงอยู่ด้วยการหาปลาเป็นอาชีพ หมู่บ้านทุ่งมนดำรงอยู่ได้ด้วยการทำนา หมู่บ้านหนองเล็งดำรงอยู่ได้ด้วยการทำนา และหมู่บ้านลับแลดำรงอยู่ได้ด้วยการใช้แรงงานเพื่อหวังความอยู่รอด ไม่แสวงหากำไรใช้แรงงานครัวเรือน ชาวบ้านมีความสัมพันธ์ด้านประเพณี วัฒนธรรมที่ดำรงอยู่อย่างเหนียวแน่น